

Filosofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

katedra historie

studijní rok 2007/2008

Trčkové z Lípy na opočenském panství

Trčkové z Lípy at the lordship of Opočno

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. David Papajík, Ph.D.

Ondřej Pavlovec

Student 5. ročníku jednooborové historie

Olomouc 2008

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne 11.dubna 2008.

Ondřej Pavlovec

Děkuji Doc. PhDr. Davidu Papajíkovi, Ph.D. za vedení magisterské diplomové práce, věnovaný čas a ochotu, poskytování cenných rad a pomoc při konzultacích.

Dále bych rád poděkoval archiváři Státního oblastního archívu Mgr. Martinu Paukrtovi za ochotu a poskytnuté materiály.

„Non est requies in Hoc mundo.“

*Burian Trčka z Lípy na Světlé nad Sázavou,
první komoří císařský*

1567

Obsah

1. Úvod	5
2. Historie rodu.....	10
2.1. Mikuláš Trčka z Lípy.....	10
2.2. Burian Trčka z Lípy.....	22
2.3. Burianovo dědictví a Mikuláš Trčka mladší...	25
2.4. Jan Rudolf Trčka z Lípy.....	31
2.5. Pojetí Trčků z Lípy v literatuře.....	42
3. Opočenské panství.....	48
3.1. Opočenské panství v rukou Trčků z Lípy.....	48
3.2. Obyvatelstvo na panství a městečko Opočno...	51
3.2.1. Opočno.....	53
4. Hospodářské poměry.....	58
4.1. Vrchnostenské hospodářství.....	58
4.1.1. Pivovarnictví.....	59
4.1.2. Panské dvory.....	66
4.1.3. Rybníkářství.....	71

4.1.4. Lesy a myslivost na opočenském panství..	75
4.1.5. Clo.....	78
4.1.6. Kolonizace.....	80
4.2. Výnosy z dávek poddanských.....	83
4.2.1. Sklářství.....	83
4.2.2. Mlýny.....	86
4.2.3. Úroční dávky z osedlého.....	89
4.2.4. Roboty.....	91
4.2.5. Naturální dávky.....	104
4.2.6. Souhrn stálých a běžných platů a celkový výnos panství.....	105
5. Závěr.....	111
Summary.....	114
Seznam použité literatury.....	116
Seznam příloh.....	123

1. Úvod

Název práce Trčkové z Lípy na opočenském panství odkazuje na dvě roviny, kterými by se tato práce měla zabývat. První se chce zaměřit na obecnou historii rodu Trčků z Lípy. Vzhledem k nedostatečnosti dochovaných pramenů týkajících se rodové historie, není možné přijít s novým pohledem, který by popsal téměř tři století trvající vlády Trčků z Lípy na mnohých českých panstvích. Popis jednotlivých držitelů rodového majetku je tedy spíše nutnou exkurzí do historie rodu, o kterém sice toho bylo dost napsáno, avšak nikdy nevznikla ucelená monografie, která by podrobně mapovala osudy této aristokratické rodiny.

To není ani snahou této práce. Ta si klade za cíl, podrobně prozkoumat hospodářské aktivity a ekonomickou strategii tohoto rodu na přelomu 16. a 17. století. Nejlepší oblastí takového zájmu se jeví trčkovské panství Opočno, které bylo dlouhou dobu samotnými Trčky z Lípy scelováno.

Městečko Opočno mělo zastávat podobně jako Valdštejnův Jičín funkci správního střediska obrovského dominia, kde byli Trčkové z Lípy neomezenými pány.

Díky dochovaným pramenům, tak můžeme nahlédnout nejen do hospodářských aktivit Trčků, ale také máme možnost pozorovat opožděnou kolonizaci Orlických hor, přesun obyvatelstva do těchto oblastí, jejichž obživou nebylo jen zemědělství, a kteří přinesli například i znalosti sklářské výroby.

Můžeme pozorovat boj poddanských měst, proti stále se rozšiřujícímu vlivu vrchnostenského podnikání, které

se snažilo monopolizovat výnosná odvětví jako bylo například pivovarnictví.

Snahou práce je se také zabývat otázkou, zda bylo opočenské panství, právě z pohledu hospodářského, zaostalé oproti jiným té doby, či nikoliv. Josef Petráň ve své práci věnované také stavu jednotlivých panství uvádí, že opočenské panství bylo z hlediska režijního hospodářství zaostalé.¹ Tento soud však může být přezkoumán detailním rozbořem nejen hospodářského zázemí panství, ale také rozvojem vrchnostenských aktivit, které můžeme díky pramenům pozorovat.

K tomu nám pomohou prameny uložené ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Jedná se o dva urbáře a Inventář opočenského panství z roku 1636.

První urbář, je vůbec nejstarším pramen k dějinám panství Opočna. Lze jej datovat mezi léta 1581-1587. Měl však být používán místo staršího urbáře z roku 1542, který se nám bohužel nedochoval.²

Tento na informace vcelku skoupý urbář byl nahrazen novým, který datujeme k roku 1598.³ Tato urbární kniha, nám již předkládá soupis panských hospodářských objektů (i když ne všech) a také jejich popis. Z něj také můžeme čerpat informace o počtu usedlých atd.

Tyto prameny jsou svou výpovědí nedostatečné, v tom ohledu, že je zaměřen pouze na platy poddaných a o panských objektech informují okrajově či vůbec. Navíc můžeme očekávat zvláště v období po Bílé hoře navýšení

¹ Petráň, J.: Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha, 1964, s. 60.

² SOA Zámorsk, Velkostatek (dále VS) Opočno, Urbář, r. 1581-1587, Hornigova sign. 26 1 1.

³ Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

robotních povinností, které však urbáře, které sloužily na delší časový úsek, nejsou schopny zachytit. Proto se musíme obrátit i na další prameny, které jsou k dispozici.

Mezi takové patří Taxa panství opočenského, což je inventář a ocenění celého panství z roku 1636,⁴ kdy byly dokončeny konfiskace celého trčkovského majetku.

Díky tomuto prameni jsme schopni pozorovat rozvoj panství a především získat přehled o všech hospodářských aktivitách na panství.

K dalším zásadním pramenům, které byly využity patří jistě důchodní účty panství.⁵ Zde můžeme nalézt jednotlivé položky důchodních příjmů, které se v jiných pramenech neobjevují či nejsou podrobně popsány.

Mezi další prameny vztahující se k panství Opočno patří různé opisy privilegií a další.⁶

Edicemi zpracované prameny jsou v práci využity především v části pojednávající o historii rodu, a to hlavně Archiv český,⁷ Emlerovy Pozůstatky desk zemských,⁸ Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka⁹ a Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526.¹⁰

⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury.

⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2.

⁶ Např. Privilegium odúmrti pro smiřické měšťany SOkA Hradec Králové, Archiv města Třebechovice pod Orebem, inv. č. 4. nebo opisy privilegií města Opočna SOA Zámorsk, VS Opočno, Opisy privilegií města Opočna, Hornigova sign. 38 5 86a-k.

⁷ Archiv český čili staré písemné památky české i moravské (dále Archiv český), I., II., III., V., VII., IX., XV., Praha, 1840-1887.

⁸ Emler, J: Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 530.

Monografie zabývající se obecně Trčky z Lípy je nepatrná. Hlavním zdrojem informací je obsáhlá kniha Josefa Dobiáše Dějiny královského města Pelhřimova,¹¹ která může sloužit jako monografie rodu Trčků z Lípy, ale v množství informací týkajících se celokrálovských záležitostí se důraz na rod Trčků ztrácí.

Dalším příspěvkem jsou samozřejmě Hrady, zámky a tvrze Království českého Augusta Sedláčka, zvláště díl II. Hradecko.¹² Trčky se v souvislosti s třicetiletou válkou a Albrechtem z Valdštejna zabýval také Josef Janáček.¹³

Mezi množstvím většinou regionálních článků je zásadní práce Lenky Dvořákové o majetkovém vývoji Trčků z Lípy.¹⁴

V otázkách obecných hospodářských dějin jsem čerpal především z článku Aloise Míky¹⁵ a jeho monografie Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století.¹⁶ Velmi přínosnou publikací se také ukázala kniha o Kostí

⁹ Rynešová, B.: Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, sv. I., II., III., IV., Praha, 1924-1954.

¹⁰ Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526, díl I., sv. 1\2, Praha, 1974.

¹¹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 1036.

¹² Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého, II. Hradecko, Praha, 1996, s. 270.

¹³ Janáček, J.: Valdštejn a jeho doba, Praha, 2003, s. 384.
Janáček, Josef: Valdštejnova smrt, Praha, 1970, s.

¹⁴ Dvořáková, L.: Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC-PH 1, Praha, 1976, s. 113-135.

¹⁵ Míka, A.: Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. stol.), Historický sborník I, Praha, 1953, s. 122-214.

¹⁶ Míka, A.: Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století, Praha, 1960, s. 439.

Josefa Pekaře.¹⁷ Dále je pak nutné v neposlední řadě zmínit Dějiny obchodu Josefa Janáčka.¹⁸

Prací k dějinám opočenského panství za Trčků z Lípy se objevilo velké množství. Jsou to především práce Josefa Šůly¹⁹ a Jaroslava Lásky²⁰, které se zabývají jednotlivými hospodářskými a politickými událostmi na opočenském panství za Trčků z Lípy i později.

Úroveň panství je pak v práci srovnáváno především s pernštejnským panstvím a také s državami rodu Rožmberků.²¹

Základním cílem práce je detailně popsat opočenské režijní hospodářství a zjistit, zda bylo panství dostatečně rozvinuté, s čímž také souvisí otázka podílu poddanských dávek a robot na celkovém zisku panství.

¹⁷ Pekař, J.: *Kniha o Kostí, Praha, 1998, s. 367.*

¹⁸ Janáček, J.: *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, Praha, 1955, s. 407.*

¹⁹ Šůla, J.: *Venkovský lid východního Hradecka v letech 1590-1680, Acta Musei Regianehradecensis, serie B, XIII., Hradec Králové, 1971, s. 293.*

Šůla, J.: *Dobrušská privilegia právovárečná a Jan Rudolf Trčka z Lípy, Orlické hory a Podorlicko 1, Rychnov nad Kněžnou, 1978, s. 97-102.*

²⁰ Lásky, J.: *Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze XVI. až XVIII. století, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 96-122.*

²¹ Křivka, J.: *Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů (Příspěvek k dějinám českého velkostatku v 16.-17. stol.), Praha, 1959, s. 82.*

Míka, A.: *Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. stol.), Historický sborník I, Praha, 1953, s. 122-214.*

2. Historie rodu

2.1. Mikuláš Trčka z Lípy

Trčkové z Lípy získali svůj přídomek podle tvrze Lípy ležící u Hradce Králové. Tato tvrz s vesnicí byla základnou vladycké rodiny, která se někdy v 15. století rozvětvila na Trčky z Lípy, Salavy z Lípy a Lipské z Lípy. Pouze první zmínění se stali významným rodem. První velmož, který je spojovaný s tvrzí Lípou, je Jan z Lípy se synem Mikulášem k roku 1336.²²

Prvním historicky doložitelným Trčkou z Lípy byl Mikuláš Trčka z Lípy († 1453), který se objevuje ve 15. století během husitských bouří. Trčky nalézáme v pramenech i dříve. Například Smila Trčku nacházíme v Emlerových Pozůstatcích desk zemských k roku 1407.²³ Jaroslav Láska také zmiňuje jistého Mikuláše Trčku z Křižanova, jenž byl jedním z Jiskrových hejtmanů na Slovensku.²⁴ Tyto Trčky však nelze s jistotou spojit s Trčky z Lípy.

Výše jmenovaný Mikuláš Trčka z Lípy se do husitských bojů zapojil velmi aktivně a ve službách utrakvistů získal mnohé statky a politickou moc. V roce 1427 se stal majitelem hradu Homole nad

²² Sedláček, A.: Hradý, zámky a tvrze Království českého, II. Hradecko, Praha, 1996, s. 242.

²³ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 44.

²⁴ Láska, J.: Vzestup a pád Trčků z Lípy, Heraldika a genealogie XX, 1987, s. 48.

Dušníky, za který zaplatil tisíc kop grošů míšeňských.²⁵ Takový obchod již znamenal dostatečné finanční zázemí, které mohl získat jen díky zabavování majetků a vojenským výbojům. Stal se tak majitelem hradu hlídajícího strategický přechod ze severovýchodních Čech do Kladska. Roku 1428 si ještě koupil dům v Kutné Hoře a zakoupil se tak v Čáslavském kraji.²⁶

Další jeho počínání až do uznání císaře Zikmunda českým králem roku 1436 neznáme. Jeho postavení mezi husitskou elitou již muselo být velmi silné, jak dokazuje množství zápisů, které Zikmund Mikuláši Trčkovi učinil. Mikuláš Trčka se tak stal legálním vlastníkem velké spousty majetků, které určitě dříve spravoval. Šlo o statky, které v minulosti patřily církvi ve východních a jihovýchodních Čechách. Byly to vesnice vyšehradské kapituly a kláštera sv. Prokopa na Sázavě. Těchto 21 vesnic se nacházelo na Havlíčkobrodsku a byly Mikuláši Trčkovi zapsány v tisíci kopách grošů 21. září 1436.²⁷

Mezi další duchovní statky, jenž Mikuláš získal od Zikmunda, byly původním majetkem arcibiskupství pražského. Jednalo se o štěpánovské panství na Kouřimsku a křivosoudovské panství na Čáslavsku.²⁸ V témže zápise Zikmund dal z původního kanovnictví

²⁵ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 92.

²⁶ Dvořáková, L.: Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC-PH 1, Praha, 1976, s. 115.

²⁷ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 94.

²⁸ Archiv český I, s. 531, č. 198.

vyšehradského panství zahrádecké, od kláštera sv. Prokopa městečko Mnichovice na Čáslavsku, a od kláštera sedleckého dvě vesnice Dobrnice a Leštinu, to vše v půjčce 9012 zlatých uherských.²⁹ Od kanovnictví pražského také Mikuláš Trčka získal pět³⁰ vesnic na Čáslavsku.³¹

Zápis těchto zboží Zikmund již adresoval Mikuláši Trčkovi z Lípy na Lipnici. Mikuláš Trčka totiž získal od Oldřicha z Rožmberka, jakožto poručníka sirotků po Čeňkovi z Vartemberka, za 4000 kop grošů hrad Lipnici³² s přihrazeným městečkem a město Německý Brod.³³ Muselo to být někdy před koncem roku 1436, kdy se Mikuláš Trčka již píše „z Lípy a na Lipnici“ a potvrzuje německobrodským měšťanům práva a svobody, které jim udělil císař Karel IV., jiní panovníci a předešní držitelé města. Tato práva a obyčeje měly zůstat v platnosti, i kdyby město při nepokojích přišlo o listiny nebo jiné jejich doklady.³⁴ Oficiálně však byl zápis na hrad Lipnici a okolní zboží dán do zemských desk až v roce 1452.³⁵

²⁹ Archiv český I, s. 531, č. 198.

³⁰ Budeč, Hněvkovice, Chotěměřice, Kounice, Zahájí.

³¹ Archiv český I, s. 581, č. 288.

³² V té době si Mikuláš Trčka zvolil tento hrad za své sídlo, protože si ho velice oblíbil a vždy se zapisoval jako Mikuláš Trčka z Lípy a na Lipnici.

³³ Dnešní Havlíčkův Brod.

³⁴ Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526, díl I., sv. 1\2, Praha, 1974, s. 255, č. 1032.

³⁵ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 224.

Roku 1436 Mikuláš Trčka koupil statek Habry (Čáslavsko).³⁶ Mezi další významné zisky patřilo v jihovýchodních Čechách město Pelhřimov. Není přesně jasné kdy se tak stalo, ale již v roce 1440 zde Mikuláš řeší spory mezi městskou radou a rychtářem.³⁷

Zápisy císaře Zikmunda přišly vhod jak Mikuláši Trčkovi, tak samotnému Zikmundovi. Císař musel obhajovat svého nástupce na český trůn Albrechta Rakouského a Trčka očividně disponoval značným politickým vlivem na utrakvické straně. Zároveň však oficiálně postrádal jakýkoliv dědičný majetek, který by byl zapsaný v zemských deskách. Navíc jak můžeme později sledovat, měl Mikuláš Trčka překvapivě velký a silný politický vliv na straně katolické.

Můžeme tedy říci, že této situace, kdy císař rozdával zápisy na mnoho původně církevních statků, využil Mikuláš Trčka dokonale a začal vytvářet velké rodové panství v okolí Německého Brodu a Dolních Královic.

S dostatkem financí rozšiřoval rodový majetek a koupil vlašimské panství, jak bylo do zemských desk zapsáno v prosinci 1443. Hrad Vlašim s dvěma městečky pod ním a dalšími dvory k Vlašimi náležejícími koupil Mikuláš Trčka od Jana z Chotěmic za 4 tisíce kop grošů.³⁸ Panství však musel získat již dříve, neboť už v září 1442 povoluje Načeradským měšťanům, kteří

³⁶ Seidler, K.: Kronika města Světlé, Praha, 1887, s. 12.

³⁷ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 98.

³⁸ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 198.

patřili k panství, právo odúmrti.³⁹ Mikuláš pak ještě přikupoval další majetky, nebo spíše již dokupoval vesničky a dvory, aby z vlašimského panství vytvořil svou nejucelenější majetkovou doménu.

Celkově Mikuláš Trčka získal za svůj život 14 statků původně církevních, jeden zeměpanský, jeden panský a jeden vladycký.⁴⁰ Je zřejmé, že základnu rodového majetku tvořily statky získané neznámým, ale jistě dobře představitelným způsobem během husitských bouří. Ty si pak pojistil zástavami Zikmunda Lucemburského. Finanční obnosy se kterými disponoval byly na dosud neznámého nižšího šlechtice značné.⁴¹

Nebylo by však možné, aby se takového majetku zmocnil neznámý rytíř bez dostatku konexí. Jak již bylo zmíněno Mikuláše můžeme nejprve sledovat na severovýchodě Čech, kde získal hrad Homolí, odkud nejspíš často podnikal výpravy do Slezska. V příměří sirotků a táboritů se Slezany z roku 1432 se objevuje i formulace o tom, že pokud by na toto příměří Mikuláš Trčka z Lípy nepřistoupil, nebude nadále husity podporován. Vojenské výpravy do Slezska jistě nebyly pro něj ničím výjimečným, neboť sporů se

³⁹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 105.

⁴⁰ Dvořáková, L.: Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC-PH 1, Praha, 1976, s. 125.

⁴¹ Srov. Polívka, M.: Šlechtic jako podnikatel v pozdně středověkých Čechách, Pocta Josefu Petráňovi, Praha, 1991, s. 101.

Slezany měl jistě dost. Vždyť na Homoli Trčka držel čtyři vratislavské konšely jako rukojmí.⁴²

Po jisté době přichází k určitému uklidnění a Mikuláš se stává více diplomatem než válečníkem. Objevuje se na straně Hynka Ptáčka z Pirkštejna, což mu jistě zaručovalo, že se po přijetí Zikmunda českým králem stane legálním vlastníkem církevních statků. Silná politická pozice Mikuláše Trčky mezi utrakvisty se ukáže následně.

Dobrou pověst měl Mikuláš Trčka i mezi katolíky. A to především díky překvapivě dobrým vztahům s Oldřichem z Rožmberka. Jejich první kontakt objevujeme při prodeji Lipnice.⁴³ Následná komunikace mezi nimi však byla spíše diplomatická a ne vždy oba stáli proti sobě. Z toho vyplynula politická výhoda Mikuláše Trčky, který se činorodě vrhl do politických aktivit a jeho sídla byla často vyhledávána jako neutrální místa vhodná k jednání mezi znesvářenými stranami.

Mikuláš Trčka, soused Oldřicha z Rožmberka i táboritů, řešil i časté spory mezi nimi, jak dokládá jejich korespondence obsažená v edici vydané Boženou Rynešovou.⁴⁴ Známosti s Oldřichem využil Mikuláš Trčka i v době, kdy se dostali do problémů jeho

⁴² Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 94.

⁴³ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 224.

⁴⁴ Rynešová, B.: Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, sv. I., II., III., IV., Praha, 1954.

pelhřimovští kupci v Rakousích před rokem 1443.⁴⁵ Po neúspěšných jednáních s králem Fridrichem III. se Mikuláš Trčka obrátil na pomoc právě k Oldřichovi z Rožmberka.⁴⁶ Jihočeský velmož však v ožehavé otázce rakousko-českých vztahů váhal a spor se nejspíš urovnal až po ultimátním vyjádření celého východočeského landfrýdu o možnosti vpádu vojsk do Rakous.⁴⁷ Vzhledem k tomu, že je to poslední dochovaný dopis k tomuto tématu, a žádný vpád do Rakous české prameny nezaznamenaly, je pravděpodobné, že se spor vyřešil bez použití násilí.

V roce 1443 se strany obrátily a Oldřich z Rožmberka žádal Mikuláše Trčku, aby se stal jeho ubrmanem⁴⁸ v záležitosti sporu Oldřicha s městy Tábořem, Pískem a Vodňany.⁴⁹ Dohoda a určitě snaha Trčky dospět ke očekávanému výsledku dostala podobu smírné výpovědi sepsané na Lipnici 12. března 1444.⁵⁰

V období tzv. interregna se čeští stavové snažili uklidnit poměry v Čechách. První možností byl nástup na český trůn samotného římského krále Fridricha III. Po neúspěšných jednáních ve Vídni,⁵¹ kdy bylo zřejmé, že římskému králi vyhovuje neuspořádaný a

⁴⁵ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 107.

⁴⁶ Archiv český III., s. 25, č. 36.

⁴⁷ Rynešová, B.: Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, sv. II., Praha, 1932, s. 268, č. 309.

⁴⁸ Smírčím soudcem.

⁴⁹ Rynešová, B.: Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, sv. II., Praha, 1932, s. 250, č. 282.

⁵⁰ Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526, díl I., sv. 1\2, Praha, 1974, s. 272, č. 1106.

⁵¹ Archiv český I, s. 275, č. 3a.

nestabilizovaný stav českých zemí, se české stavy v roce 1443 sjely na Trčkovu Lipnici, kde se především řešil další postup v jednání s římským králem.⁵² Zde se dohodli na ustanovení sněmu na 8. ledna 1444. Sněm se sešel znovu na Trčkově panství v Pelhřimově a vyslal další výpravu s novou žádostí o vydání mladého Ladislava Pohrobka do Čech. Jednalo se také o jmenování dočasného zemského správce. Na Trčkových panstvích se pak konaly i další sněmy a jednání.⁵³

Mikuláš Trčka si vydobyl za svůj život dostatek majetku i politického vlivu, ale oficiální funkce se dočkal až na sklonku svého života ve službách Jiřího z Poděbrad. Po nástupu Jiříka v roce 1444 do čela východočeských landfrýdů, byl Mikuláš Trčka pověřen k dalšímu vyjednávání s Oldřichem z Rožmberka. Měl být domluven společný sjezd jak katolíkům, tak utrakvistům, kde by se řešily veškeré problémy země a nekončící lokální boje. Účast nejsilnějšího katolického pána Oldřicha tedy byla bezpodmínečně nutná, aby byl sjezd úspěšný a jeho závěry po celé zemi dodržovány. Až během července a srpna roku 1445 byl Oldřich z Rožmberka ochoten jednat s Trčkou o místě a podmínkách takového sjezdu.⁵⁴ Je zajímavé, že strana Jiřího z Poděbrad viděla jako nejlepší místo k jednání právě Trčkovu Vlašim.⁵⁵ Nakonec se sjezd neuskutečnil tam, ale v již známém Trčkově Pelhřimově

⁵² Urbánek, R.: České dějiny, díl III.\1., Praha, 1915, s. 639.

⁵³ Urbánek, R.: České dějiny, díl III.\1., Praha, 1915, s. 646.

⁵⁴ Archiv český III, s. 29, č. 43.

⁵⁵ Palacký, F.: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, Praha, vydání šesté, díl IV., s. 70.

8. června 1446. Sjezd byl úspěšný nejen díky tomu, že se sešlo velké množství šlechticů, ale také tím, že zde Jiří z Poděbrad i přes odpor Oldřicha z Rožmberka prosadil vyslání dalšího poselstva ke králi Fridrichovi o vydání Ladislava Pohrobka.⁵⁶

Právní záštitu muselo pelhřimovské usnesení obdržet ještě na obecném sněmu v Praze, jenž se sešel na Staroměstské radnici na sv. Martina, tedy 11. listopadu 1446.⁵⁷ Sněmovní poselstvo k římskému králi však nic nevyřešilo a čeští stavové byli nuceni odjet do Vídně za císařem sami.

Těsně před začátkem plánovaného sjezdu ve Vídni bylo Fridrichem III. překvapivě jednoznačně odmítnuto jednání o vrácení Ladislava a snahy o stabilizaci Českého království mohly začít znovu od začátku.

Na sjezdu utrakvické strany v Kutné hoře 24. června 1448 byl Jiří z Poděbrad zvolen „správcem jednoty království českého“⁵⁸, a tím se Poděbradská jednota projevila jako politická moc, jenž má v úmyslu svého vůdce prosadit jako správce země české. Zvláště když se k poděbradské jednotě začali hlásit i někteří katolíci.⁵⁹ Poté následovalo známé obsazení Prahy Jiříkovým vojskem, v kterém podle pramenů byl prvním mezi rytíři právě Mikuláš Trčka z Lípy.⁶⁰

⁵⁶ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 120.

⁵⁷ Archiv český III, s. 373, č. 10.

⁵⁸ Urbánek, R.: Husitský král, Praha, 1926, s. 75.

⁵⁹ Např. Zdeněk ze Šternberka, Jindřich z Michalovi či Burian z Gutštejna.

⁶⁰ Staré letopisy české, z rukopisu křižovnického, Praha, 1959, s. 153.

Obsazení Prahy roku 1448 vyvolalo další vlnu nevole. Tato událost byla také jedním z důvodů pro vytvoření Strakonické jednoty.⁶¹ Bylo na Mikuláši Trčkovi, aby zajistil další kolo vyjednávání. Nakonec byla dohodnuta dvě místa jednání, jedno na Pelhřimově a druhé Jindřichově Hradci.⁶²

Tato zdlouhavá jednání však nevedla k míru, ale právě naopak. Tajný dopis Oldřicha z Rožmberka o vyjednávání s Míšní, který získala Jiříkova strana, znamenal válku. Odpovědní list musel napsal i Mikuláš Trčka Oldřichovi, se kterým vždy řešil problémy diplomatickou cestou. V listě se však obhajoval, že i přes přátelské styky, je povinen jako straník Jiřího z Poděbrad jít do pole proti Strakonické jednotě. Zároveň však doufal, že tím jejich přátelství nebude zasaženo, a že boje brzy skončí k prospěchu všech.⁶³ Bojů, které se odehrávaly většinou v západních Čechách, se tedy účastnil Mikuláš Trčka po boku Jiříka z Poděbrad. Stejně tak i o měsíc později při prvních jednáních o míru.

Smlouvou na hradě Vilštejně uzavřenou 11. června 1449 se obě strany dohodly na jmenování smírčích ubrmanů, kteří by zabránili další válce.⁶⁴

Definitivní vzestup Jiříka z Poděbrad se potvrdil na obecném sněmu v Praze, který se konal od 25. listopadu 1450 do 6. ledna 1451. I ten uznal mír mezi oběma stranami a dohodl se na ultimátu králi

⁶¹ Jednota vznikla na sjezdu rakouské strany ve Strakonících 6. února 1449, jako protiváha jednotě Jiříka z Poděbrad.

⁶² Archiv český III., s. 540, č. 524.

⁶³ Archiv český III., s. 544, č. 548.

⁶⁴ Macek, J.: Jiří z Poděbrad, Praha, 1967, s. 77.

Fridrichovi III. o vydání Ladislava Pohrobka. Síla Jiříka z Poděbrad v českých zemích byla nepopíratelná a ani Oldřich z Rožmberka či král Fridrich III. s jeho mocí nemohli příliš zápasit. Na pražském sněmu 23. dubna 1452 byl zvolen stavby všeho vyznání za zemského správce.⁶⁵

Tak jak postupoval na příčkách úspěchu Jiří, tak postupoval i Mikuláš Trčka. Poté co jej Mikuláš stejně jako mnoho dalších zvolilo za správce země, vybral si Jiří Mikuláše za svého rádce. To byl vrchol Mikulášovy kariéry. Stal se jedním z dvanácti poradců faktického vládce českých zemí. Dále se pak podílel na nejvyšší politice, když ve Vídni jednal o vydání Ladislava Pohrobka.⁶⁶

V roce 1453, tedy v době, kdy končí 14leté interregnum, Mikuláš Trčka z Lípy a na Lipnici zemřel.

Posledním dokladem jeho působení je listina, ve které prodal zvon koupený od Jana z Rušínova a na Lichtenburce za 300 zlatých uherských, a který dal za stejnou cenu německobrodskému záduší. Tato listina je datována k 30. lednu 1453.⁶⁷ Ve Starých letopisech českých se o smrti Mikuláše Trčky píše ve spojení s popravou Jana Smiřického 7. září 1453. V letopisech je však mylně uvedeno jméno Hynek místo Jan.

⁶⁵ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 153.

⁶⁶ Archiv český II., s. 309, č. 56.

⁶⁷ Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526, díl I., sv. 1\2, Praha, 1974, s. 351, č. 1470.

„Téhož léta před jarmarkem hradečným stat jest pan Hynek Smiřický v Praze na Starém Městě pod praněrem. A tehdáž umřel Trčka z Lípy.“⁶⁸

Mikuláš Trčka nastolil jednoznačný kurz rodinné tradice, kterou dodržovali jeho dědicové v několika dalších pokoleních. V otázkách víry se téměř všichni další pokračovatelé rodu drželi podobojí. Mikuláš Trčka také ještě za svého života dostal svého nejstaršího syna Buriana do vysoké politiky. Ten se brzy stal oblíbencem Jiřího z Poděbrad, což mu vyneslo místo nejvyššího písaře království českého.⁶⁹ Jejich rodová hospodářská politika se také po většinu času nesla v duchu získávání nových statků a spojování již získaných majetků v rozsáhlá dominia.

Trčkové z Lípy se tak stali součástí válečnické aristokracie, která se díky hospodářskému a politickému vlivu posílila počet významných českých rodů. Spolu s Trčky se takové možnosti dostalo například Gutštejnům, Kostkům z Postupic nebo Vřesovcům.⁷⁰

⁶⁸ Staré letopisy české, z rukopisu křižovnického, Praha, 1959, s. 219.

⁶⁹ Archiv český IX., s. 309, č. 75.

⁷⁰ Polívka, M.: Šlechtic jako podnikatel v pozdně středověkých Čechách, Pocta Josefu Petráňovi, Praha, 1991, s. 103.

2.2. Burian Trčka z Lípy

Po Mikuláši Trčkovi z Lípy a na Lipnici zůstali tři synové - Burian († 1468), Zdeněk († 1463) a Mikuláš († 1509).

V roce úmrtí svého otce († 1453) se Burian musel starat o to, aby statky, které získal Mikuláš Trčka, neztratil. Neboť se po korunovaci Ladislava Pohrobka českým králem 28. října 1453⁷¹ přistoupilo k celkové revizi pozemkového majetku šlechty. Došlo tedy i na kontrolu původních církevních majetků v držení Trčků z Lípy. Roku 1453 doložil Burian zastupující i své bratry zápisy na panství Vilémovské a hrad Oheb,⁷² tvrz Vlačice se všemi dvory,⁷³ bývalé vsi kanovníctví kostela Pražského,⁷⁴ majetky proboštství Vyšehradského⁷⁵ a další majetky.⁷⁶

Vlastnictví pelhřimovského a řečického panství však Burian nedokázal prokázat, a proto propadly koruně. Burian Trčka z Lípy však měl už silnou pozici a vlivného zastánce Jiřího z Poděbrad, a tak se po čase část majetků vrátila opět do rukou Trčků. 5. září 1454 král Ladislav zapsal bratrům Trčkům v zástavě 3000 kop grošů panství pelhřimovské. Větší

⁷¹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 157.

⁷² Archiv český I., s. 539, č. 241.

⁷³ Archiv český I., s. 540, č. 243.

⁷⁴ Archiv český I., s. 531, č. 202.

⁷⁵ Archiv český I., s. 532, č. 204.

⁷⁶ Archiv český I., s. 530-531, č. 198-202.

část panství řečického však připadla Jindřichu ze Stráže.⁷⁷

Co však ztratil Burian Trčka z Lípy na majetku, to získal v úřadech. Od roku 1454 zasedal na šest let u zemského soudu mezi dalšími sedmi přísedícími zemany.⁷⁸ Od roku 1457 se navíc stal nejvyšším písařem království českého.⁷⁹ Z roku 1458 máme dochovány instrukce Buriana Trčky svým úředníkům o tom, jak správě vést agendu zemských desk.⁸⁰ Také v diplomatických službách se Burian Trčka angažoval, například když byl součástí poselstva do Francie, které jednalo s Karlem VII. o sňatku jeho dcery s českým králem Ladislavem.⁸¹

Po zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem⁸² roku 1458, se také Burian stal velitelem vojska bojujícího proti odbojně Jihlavě,⁸³ což mu zajistilo místo předního rytíře ve službách právě Jiřího z Poděbrad. Aktivní byl i na Čáslavsku, kde byl roku 1467 jmenován krajským hejtmanem.⁸⁴

⁷⁷ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 158.

⁷⁸ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 245.

⁷⁹ Archiv český IX., s. 309, č. 75.

⁸⁰ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1871, díl I., s. 144.

⁸¹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 160.

⁸² Nejnověji o mezinárodním postavení Jiřího z Poděbrad - Čornej, P.: Kvadratura kruhu, Dějiny a současnost 3, Praha, 2008, s. 17-22.

⁸³ Archiv český IIV., s. 223, č. 28.

⁸⁴ Seidler, K.: Kronika města Světlé, Praha, 1887, s. 12.

Co se týče rozšiřování majetku, nebyl v tomto směru Burian příliš horlivý. Než si bratři rozdělili otcovy majetky, rozrostla se rodová doména jen o zástavu Soběslava z Miletínka a z Pardubic, který bratrům Trčkovým na deset let zastavil osické panství (Pardubicko) v hodnotě 5 200 zlatých uherských, 800 zlatých dukátů a 400 kop grošů. Součástí bylo také předkupní právo na hrad Kunětická hora a okolní statky.⁸⁵

Nejspíše po smrti Burianova bratra Zdeňka si zbývající bratři rozdělili otcovo dědictví. Burian si ponechal lipnický díl a Mikuláš nazývaný starší dostal díl vlašimský.⁸⁶ Burian poté již v listinách vystupoval samostatně. V roce 1466 koupil poplužní dvůr v Lovčicích (Čáslavsko), kde vystupuje jako Burian z Lípy a na Lipnici, písař desk zemských.⁸⁷

Jako jediný vládce na Lipnici však dlouho nevydržel, neboť roku 1468 zemřel. Zanechal po sobě čtyři syny, kteří ještě v té době byli nezletilí.

⁸⁵ Archiv český XV., s. 229. č. 118.

⁸⁶ Dvořáková, L.: Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC-PH 1, Praha, 1976, s. 117.

⁸⁷ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 350.

2.3. Burianovo dědictví a Mikuláš Trčka mladší

Veškerý trčkovský majetek se tedy soustředil do rukou Burianova bratra Mikuláše, který se v pramenech vyskytuje jako Mikuláš starší Trčka z Lípy a Vlašimi. Ten nejprve, tak jako jeho otec, rozšiřoval vlašimské panství. Získal od Jiřího z Poděbrad načeradské zboží, které bylo zabaveno Janu Knížeti z Načeradce za penězokazectví.⁸⁸ Již v té době byl Mikuláš starší nejbohatším mužem v kraji čáslavském a kouřimském.⁸⁹

Pro nás je však nejdůležitější nákup velíšského panství včetně města Jičína, který Mikuláš starší uskutečnil někdy v roce 1488.⁹⁰

V osmdesátých letech synové Buriana Trčky z Lípy dospěli a majetek, který spravoval jejich strýc Mikuláš starší, se dostal do jejich rukou.⁹¹ Čtyři synové někdejšího nejvyššího písaře království českého získali lipnický díl Trčků a byli v nedělu, což znamená, že spravovali majetky společně.⁹²

Roku 1489 se od těchto synů oddělil Mikuláš mladší Trčka z Lípy⁹³, který získal zápis od krále Vladislava

⁸⁸ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 346.

⁸⁹ Dvořáková, L.: Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC-PH 1, Praha, 1976, s. 117.

⁹⁰ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 201.

⁹¹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 197.

⁹² Například Archiv český VII., s. 552, č. 351.

⁹³ Rada komorního soudu, Archiv český VII, s. 492, č. 222.

na hrad Lichtenburk⁹⁴ (Čáslavsko) po němž si vzal i přídomek.⁹⁵

Jeho kroky v historii rodu zanechaly snad největší stopu. Obrovské množství obchodních transakcí předčilo zisky téměř všech jeho předků dohromady. Nákupní horečka Mikuláše mladšího začala v okolí Lichtenburka, kde získal rušinovský statek, a Lipovec.⁹⁶ Scelování území okolo Lichtenburku dokončil koupí města Chotěboře s okolními vesnicemi.⁹⁷

Při množství skupovaných majetků Mikuláš Trčka nechal někdy vybírat úroky i z vesnic, které mu nepatřily. Na to si roce 1474 stěžoval opat Želivského kláštera během benešovského sněmu. Trčka si byl jistě vědom svých chyb, a proto ze sněmu odjel i bez povolení krále Vladislava. Následný dopis přikazoval Mikuláši Trčkovi, aby žádné poplatky z želivského panství nevybíral a spor s opatem vyřešil na nejbližším sjezdu nebo sněmu.⁹⁸ Jak byl spor vyřešen bohužel nevíme.

Po vybudování panství okolo Lichtenburka svůj zájem přesunul Mikuláš mladší na Hradecko, kde vybuďoval během jednoho desetiletí obrovské dominium.

Severně od Hradce Králové si pořídil jak velká panství, tak i jednotlivé vesnice, aby utvořil jednotné území vlastněné jediným rodem. Hrad Opočen

⁹⁴ Dnešní Lichnice.

⁹⁵ Dvořáková, L.: Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC-PH 1, Praha, 1976, s. 119.

⁹⁶ Dvořáková, L.: Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC-PH 1, Praha, 1976, s. 119.

⁹⁷ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 480.

⁹⁸ Archiv český IV., s. 471, č. B IX.

s městečkem Opočnem a poplužním dvorem koupil někdy před 18. květnem 1495 od Jana z Janovic a z Petršpurku.⁹⁹ Hned na to začal skupovat jednotlivé vsi a statky v okolí Opočna, a rozšiřoval tak své panství. Od Zbyňka Buchovce z Buchova si pořídil část panství veselického a panství šestajovické u Jaroměře za 2200 kop grošů.¹⁰⁰

O rok později roku 1496 získal od své příbuzné Johanky z Březovic¹⁰¹ město Třebechovice s okolními statky za 5 tisíc kop grošů.¹⁰² Smiřické panství skupoval Mikuláš Trčka od čtyř sester z Valečova a jejich manželů dva roky. První díl tohoto velkého panství koupil od Čeňka Míčana z Klinštejnu za 500 kop grošů roku 1497.¹⁰³ Další díly již získal během několika dní roku 1498.¹⁰⁴ Celková suma, za kterou koupil smiřické panství činila 6 000 kop grošů.¹⁰⁵

Zároveň se také zbavil majetků, které byly mimo oblast severovýchodních Čech nebo nebyly součástí jiného velkého majetkového celku jako například panství lipnické. Proto prodal svému bratru Burianovi

⁹⁹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 199.

¹⁰⁰ Archiv český V., s. 553, č. 39.

¹⁰¹ Manželka Mikuláše staršího z Lípy.

¹⁰² Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 482.

¹⁰³ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 493.

¹⁰⁴ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 500, 502.

Viz také In: Archiv český V, s. 570, č. 55.

¹⁰⁵ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 199.

Střítež, Ždírec a Novou Ves v jihovýchodních Čechách.¹⁰⁶

To, že se nejednalo o bezhlavé skupování půdy, dokládá pořízení tří velkých panství: děčínského, kamenického, benešovského a vsí Žandov a Verneřice. Mikuláš mladší je koupil v roce 1511 za 60 tisíc kop grošů. Pět let nato je však tento majetek prodán za 70 tisíc kop grošů, tedy s desetitisícovým ziskem.¹⁰⁷

August Sedláček uvádí, že důvodem byla přílišná vzdálenost děčínského panství v severních Čechách od základny, kterou si Mikuláš vybudoval.¹⁰⁸ Ať už šlo o čistou spekulaci nebo jen Trčka přecenil své možnosti a očekával, že se mu podaří své majetky na Hradecku propojit se severními Čechami, desetitisícový výnos během pěti let byl jistě velmi slušným příspěvkem do rodové pokladnice.

Avšak jeho ambice byly možná ještě větší než si dokážeme představit. Finanční možnosti Mikuláše Trčky vypadají téměř nevyčerpatelně. Roku 1506 chtěl polský král Zikmund zastavit opavské knížectví za 50 000 uherských zlatých. Smlouvu o půjčce sepsal právě s Mikulášem Trčkou. Z dohody sešlo kvůli protestům opavských stavů, kterým vadilo utrakvistické vyznání Mikuláše Trčky a také to že byl pouhým rytířem, přestože byl jedním z nejbohatších šlechticů

¹⁰⁶ Dvořáková, L.: Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC- PH 1, Praha, 1976, s. 120.

¹⁰⁷ Láska, J.: Vzestup a pád Trčků z Lípy, Heraldika a genealogie XX, 1987, s. 41.

¹⁰⁸ Sedláček, A.: Hradky, zámky a tvrze Království českého, XIV., Praha, 1996, s. 83.

v Čechách.¹⁰⁹ Statistiky berních rejstříků tuto skutečnost jasně dokazují.¹¹⁰

V roce 1544, kdy byl již Mikuláš mladší Trčka z Lípy mrtev († 1516), jeho obrovský majetek spravovali poručníci Jan z Pernštejna, Adam z Šternberka a Jan mladší z Ronova. V berních rejstřících je tento majetek zapsán mezi stav panský, ale to jen díky poručníkům z řad panstva. Ti pro kraj Hradecký přiznali sumu 82 753 kop grošů.¹¹¹ Už jen tato část rodového majetku stavěla Trčky z Lípy do pozice nejbohatších v Hradeckém kraji. A to s obrovským rozdílem. Druhého nejbohatšího pána Kryštofa hraběte z Hardeku, Kladska a v Machlantu převyšovaly trčkovské državy víc jak osmkrát!¹¹²

Další majetky v Hradeckém kraji patřící rytíři Janu Trčkovi z Lípy a na Lichtenburku (synovec Mikuláše mladšího Trčky) byly přiznány v hodnotě 66 875 kop grošů.¹¹³ Společně tedy Trčkové z Lípy drželi v Hradeckém kraji téměř 30 % všeho majetku.

Můžeme se domýšlet, že reálně toto číslo bylo o něco vyšší, neboť se šlechta snažila platit co nejméně. V případě tak obrovského majetku mohlo být na jednu stranu jednodušší nepřiznat nějaké vesnice či tvrze, na druhou stranu byla zase kontrola ze

¹⁰⁹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 219.

¹¹⁰ Pešák, V.: Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha, 1953.

¹¹¹ Pešák, V.: Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha, 1953, s. 19.

¹¹² Kryštof hrabě z Hardeku, Kladska a v Machlantu přiznal roku 1544 částku 10 000 kop grošů.

¹¹³ Pešák, V.: Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha, 1953, s. 22.

strany úřadů i sousedních pánů intenzivnější. Berní rejstřík pro Čáslavský kraj, kde byla druhá základna trčkovského majetku, se nedochoval.

Mikuláš mladší Trčka po sobě nezanechal žádné potomky. Svou manželku přistihl při nevěře se svým služebníkem a to jí stálo život. Milence Zdeňka Šanovce nechal stít, služku Trčkovny jako kuplířku nechal za živa zahrabat, a svou manželku dal zazdít.¹¹⁴

Mikuláš mladší zemřel v roce 1516 a zanechal dvě závěti, ve kterých rozdělil svůj obrovský majetek. Svému bratru Burianovi(† 1522) sídlícímu na Lipnici přenechal statky v jihovýchodních Čechách.¹¹⁵ V druhé závěti odkazuje své východočeské panství již zmiňované Johance z Březovic.¹¹⁶

¹¹⁴ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 219.

¹¹⁵ Panství Polná, město Chotěboř atd.

¹¹⁶ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 221.

2.4. Jan Rudolf Trčka z Lípy

Během 16. století se široký rozrod trčkovské rodiny často střídal v držení jednotlivých panství. Trčkové z Lípy si udrželi přední majetkové pozice. V roce 1557 při odhadu majetku se Vilém Trčka z Lípy dostal na 3. místo a jeho příbuzný z lipnické větve na 14. místo mezi nejmajetnějšími šlechtici.¹¹⁷ A to stále pouze s rytířským titulem. Nebyli žádní jiní nižší šlechtici, kteří by se mohli v majetkových záležitostech rovnat s pány tak jako Trčkové z Lípy.

Zásadní změna nastala za Viléma Trčky z Lípy († 1569), který se jako první mezi Trčky dostal do panského stavu roku 1562 a to i se svými dědici.¹¹⁸

Až na začátku 17. století bylo zase celé trčkovské panství sceleno a ovládáno Janem Rudolfem Trčkou z Lípy, císařským radou, který získal opočenské a smiřické panství roku 1601 po svém zemřelém bratranci Kryštofu Jaroslavovi.¹¹⁹

Avšak existovala i hierarchie mezi vyšší šlechtou a proto Jan Rudolf roku 1605 žádal, aby byl přijat mezi starožitné rody českých pánů a tak mohl mezi nimi zasedat při českých sněmech.¹²⁰

S dobou Jana Rudolfa jsou také spojeny další velké územní zisky. Během prvních dvou desetiletí 17. století se o pozici nejbohatšího českého šlechtice

¹¹⁷ Míka, A.: Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období, Sborník historický 15, Praha, 1967, s. 13.

¹¹⁸ <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v100/>; Český sněm, sv. XI, 1. část, č. 110., dne 9.4.2008.

¹¹⁹ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého, II. Hradecko, Praha, 1996, s. 51.

¹²⁰ <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v100/>; Český sněm, sv. XI, 1. část, č. 110., dne 9.4.2008.

přetahovali Trčkové z Lípy se Smiřickými ze Smiřic. V té době se již majetky počítaly podle počtu osedlých. Roku 1600 se Jan Rudolf ještě dělil o trčkovské statky se svým bratrancem Kryštofem Jaroslavem Trčkou na Opočně a Smiřicích. Společně pak měli 3 498 osedlých.¹²¹

V roce 1603 již samotný Jan Rudolf vlastnil 4 996 osedlých a byl tak nejmajetnějším šlechticem v Čechách.¹²² Roku 1615 se zase umístil na druhém místě za Albrechtem ze Smiřic.¹²³

V berních rejstřících z roku 1620 Jan Rudolf figuroval především v kraji Hradeckém a Čáslavském. V Hradeckém kraji přiznal celkově 2 643 usedlostí. Jen opočenské panství čítalo 1328 usedlostí a bylo na osedlé největší v Hradeckém kraji.¹²⁴

Jednoznačný náskok před českou šlechtou Trčkové z Lípy získávají až během pobělohorských konfiskací, na kterých se podílejí s Albrechtem z Valdštejna.¹²⁵

Na největším rozšiřování trčkovských držav se zajisté podílela manželka Jana Rudolfa, Marie Magdalena, rozená Lobkovicová. Tato energická žena je často popisována jako nemilosrdná obchodnice a nebojácná politička. Albrecht z Valdštejna obdivoval

¹²¹ <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v100/>; Český sněm, sv. X., č.49., dne 9.4.2008.

¹²² Míka, A.: Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období, Sborník historický 15, Praha, 1967, s. 18.

¹²³ Míka, A.: Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období, Sborník historický 15, Praha, 1967, s. 23.

¹²⁴ Pešák, V.: Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha, 1953, s. 58.

¹²⁵ Bílek, T.: Dějiny konfiskací po roce 1618, II., Praha, s. 678.

její politický a hospodářský talent. Na druhou stranu její poddaní jí často nazývali „zlá Manda“, zvláště po vzpouře sedláků roku 1628, které bylo nemilosrdně potlačeno. Povstalci obsadili Opočno, Náchod a Nové Město nad Metují. Proti vzpouře zasahoval sám Albrecht z Valdštejna.¹²⁶

Její politická a diplomatická činnost byla osobní nutností. Již za mlada musela bojovat o majetek svého otce Ladislava z Lobkovic, který byl pro popouzení stavů proti císaři Rudolfovi odsouzen k doživotnímu vězení.¹²⁷ Tyto schopnosti pak zužitkovala v době, kdy byla manželkou Jana Rudolfa.

V severovýchodních Čechách se na počátku 17. století střetli dva výrazní šlechtici, kteří měli podobnou hospodářskou politiku. Albrecht z Valdštejna a Marie Magdaléna vytvářeli ohromná dominia a navzájem si prodávali jednotlivé statky a vesnice, aby scelili svá území. Valdštejn tuto svou snahu soustředil kolem svého budoucího správního střediska Jičína¹²⁸ a Marie si za takové centrum správy zvolila Opočno.

Jejich vztah byl zprvu čistě obchodní. V roce 1621 Marie Magdalena prodala Albrechtovi dva domy na Malé Straně v Praze za 30 tisíc kop míšeňských grošů. Tyto

¹²⁶ Čáňová, E.: K problematice povstání r. 1628 na trčkovských panstvích v Podorlicku, Orlické hory a Podorlicko 6, Rychnov nad Kněžnou, 1974, s. 100.

¹²⁷ Pekař, J.: Dějiny valdštejnského spiknutí, díl I., Praha, 1933, s. 54.; pozn. Později byl Ladislav z Lobkovic rehabilitován.

¹²⁸ Kumburské panství společně s Jičínem prodal Jan Rudolf Trčka roku 1607 za 84 tisíc kop grošů. Sedláček, A.: Hradky, zámky a tvrze Království českého, V. Podkrkonoší, Praha, 1996, s. 181.

původně gotické domy tvořily Trčkovský palác od roku 1558, kdy Vilém Trčka z Lípy koupil první část domů. Další následovníci rodu a především Marie Magdalena dokupovali přilehlé stavby a ty přestavovali na renesanční sídlo.¹²⁹ Albrecht z Valdštejna poté začal s honosnou přestavbou a nákupem dalších domů. Trčkovská rezidence se tak stala jádrem dnešního Valdštejnského paláce.¹³⁰ To byl však jenom začátek vzájemné obchodní činnosti mezi Marií Magdalenou a Albrechtem z Valdštejna.

Hlavním ziskem trčkovských majetků, se kterými poté Marie Magdalena obchodovala, byly dříve získané pobělohorské konfiskace. Než se k nim ale mohli Trčkové dostat, byla manželka Jana Rudolfa nucena udržet stávající majetky. Trčkové jako protestanti se sice přímo neangažovali v českém stavovském odboji, ale také proti němu otevřeně nevystupovali. Lépe řečeno odboj skrytě podporovali a veřejně pouze podepsali stavovskou konfederaci.¹³¹

Marie Magdalena proto hned po Bílé hoře přistoupila na vyjednávání. V listopadu roku 1620 poslala dopis nejvyššímu kancléři Janovi Zdeňkovi Vojtěchovi Popelovi z Lobkovic o přímluvu u císaře. Obsahem dopisu bylo nadšení z císařova vítězství a přímluva za Jana Rudolfa. Tento dopis nebyl tak

¹²⁹ Horyna, M.: Bývalý Trčkovský palác na Malé Straně v Praze, Historická inspirace - Sborník k poctě Dobroslava Líbala, Praha, 2001, s. 113.

¹³⁰ Horyna, M.: Bývalý Trčkovský palác na Malé Straně v Praze, Historická inspirace - Sborník k poctě Dobroslava Líbala, Praha, 2001, s. 118.

¹³¹ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého, II. Hradecko, Praha, 1996, s. 52.

úspěšný, neboť 6. 2. 1621 bylo uvaleno domácí vězení nad Janem Rudolfem.¹³² Bylo proto nezbytné napsat znovu mnohem více poníženější dopis než byl ten první.¹³³ Ten vznikl dne 16. 5. 1621. Dopis by sám o sobě nebyl dostatečně přesvědčivý, a tak jako vždy pomohly peníze. Půjčila císaři 24 000 kop grošů.¹³⁴ To s největší pravděpodobností dopomohlo k tomu, aby statky Trčků z Lípy nebyly konfiskacemi zasaženy.

Dne 4. listopadu 1628 přestoupili Jan Rudolf Trčka a jeho syn Adam Erdman ke katolictví. Marie Magdalena byla luteránkou a svou víru si ponechala díky povolení, které jí Rudolf II. udělil roku 1628.¹³⁵ Takové výjimky byly udělovány pouze nejvýznamnějším šlechticům. Muži neměli jinou možnost než konvertovat ke katolictví nebo emigrovat. Trčkovská rehabilitace byla dokončena listem papeže Urbana VIII. Janu Rudolfovi z ledna 1629, kde vyslovuje uspokojení nad Trčkovou konverzí.¹³⁶

Marie Magdalena se tak mohla pustit do skupování konfiskovaných majetků a obchodů s Albrechtem z Valdštejna v letech 1622-1632. Zabavené statky Trčkovna většinou získala v zástavách nebo v přímých prodejkách a to často velmi pod cenou. Mezi takové statky patřilo město Čáslav a blízký Větrný Jeníkov. V severovýchodních Čechách pak koupila panství Žireč, Adršpach, vesnice na Trutnovsku a Nové město

¹³² Bílek, T.: Dějiny konfiskací po roce 1618, II., Praha, s. 684.

¹³³ Janáček, J.: Valdštejn a jeho doba, Praha, 2003, s. 240.

¹³⁴ Hejna, A.: Opočno. Státní zámek a památky v okolí. Sportovní a turistické nakladatelství, Praha, 1962, s. 4.

¹³⁵ Janáček, J.: Valdštejn a jeho doba, Praha, 2003, s. 245.

¹³⁶ Janáček, J.: Valdštejn a jeho doba, Praha, 2003, s. 385.

nad Metují.¹³⁷ Marie Magdalena také v roce 1623 koupila náchodské panství za 205 tisíc zlatých rýnských, statky Rýzmburk a Třebešov za 175 514 kop grošů míšeňských. V roce 1630 však tyto statky jistě pod cenou postoupila svému synovi Adamu Erdmanovi za pouhých 200 tisíc kop grošů míšeňských.¹³⁸

Spolupráce s Valdštejnem však pokračovala i dalších rovinách, především v rovině politické. Nejstarší syn Jana Rudolfa Trčky a Marie Magdaleny Adam Erdman se oženil s Maxmiliánou Harrachovou roku 1627. Tím si zajistili příbuzenské spojení s nejvyššími patry české aristokracie, a zároveň příbuzenství s Albrechtem z Valdštejna otevřelo Adamovi cestu k vysokým vojenským postům a stal se generálem císařské jízdy.¹³⁹

Roku 1628 se stal Adam Erdman hrabětem a získal mnoho dědičných svobod. V červnu 1629 byl zlatou bulou císaře Ferdinanda II. povýšen do stavu říšských hrabat i jeho otec Jan Rudolf. Získal tak dědičný titul velkého palatinátu pro nejstaršího z rodu. Rozhodnutím z 6. července 1630 byl potom jeho hraběcí titul potvrzen i pro země Koruny české. Byl ustanoven komorníkem císaře Ferdinanda II. a v roce 1633 místodržícím a zemským soudcem.¹⁴⁰

¹³⁷ Dostál, J.: Poslední boj - Příspěvek k dějinám trčkovských konfiskací, Sborník archivu ministerstva vnitra, svazek IX., Praha, 1936, s. 58.

¹³⁸ Hraše, J. K.: Dějiny Náchoda 1620-1740, Náchod, 1994, s. 122.

¹³⁹ Flesar, A.: Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského, Hradec Králové, 1895, s. 52.

¹⁴⁰ Pekař, J.: Dějiny valdštejnského spiknutí, díl I., Praha, 1933, s. 53.

Z těchto faktů by se dalo vyvodit, že se Trčkové usadili na císařské straně a své pozice upevňovali zvláště sňatky s nejvlivnějšími katolickými šlechtickými rodinami. Avšak živá komunikace pokračovala i na protestantské straně v době třicetileté války. Ve Francii a pak i ve Frankfurtě žil Adamův mladší bratr Vilém, jenž se nehodlal vzdát luterské víry.¹⁴¹ V Drážďanech zase žila Alžběta, sestra Adama a Viléma, která se provdala za Viléma Kinského, jenž opustil zemi také kvůli náboženství.¹⁴²

Valdštejnova jednání s proticísařskou stranou tak mohla mít na svědomí z velké části samotná Marie Magdalena. Písemným styk udržovala s emigrantem hrabětem Thurnem, který ve 20. letech 17. století pracoval pro švédskou korunu.¹⁴³ Bylo v jejím zájmu, aby se situace v Čechách obrátila, a znovu zde mohlo být svobodně provozováno nekatolické vyznání. Na druhou stranu by však návrat české emigrace znamenal problémy s majetky, které získala v pobělohorských konfiskacích.

Je jisté, že Trčkové z Lípy měli dostatek informací o Valdštejnových jednáních se Švédy nebo se na nich přímo podíleli. Z pozdější výpovědi svědka hejtmana Václava Klusáka z Kostelce při trčkovských procesech vyplývá, že Adam Erdman měl roku 1634 přislíbeno, že po vyvrácení Habsburského domu získá

¹⁴¹ Podrobněji o pobytu Viléma Trčky z Lípy ve Francii - Dostál, J.: Vilém Trčka v Paříži 1633, Český časopis historický 42, Praha, 1936, s. 160.

¹⁴² Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého, II. Hradecko, Praha, 1996, s. 54.

¹⁴³ Janáček, J.: Valdštejn a jeho doba, Praha, 2003, s. 384.

Kladsko a knížecí titul.¹⁴⁴ Teritoriálně by Kladsko jistě vyhovovalo zájmům rodu, je však otázkou jak velkou důvěru vložíme do výpovědi při procesu proti Trčkům, kdy byl již jejich osud zpečetěn.

Historie rodu Trčků z Lípy se tedy pomalu chýlila ke konci. Roku 1633 zemřela Marie Magdalena a s ní i politický koncept rodu.¹⁴⁵ Její syn Adam Erdman byl výborný voják, který se například vyznamenal v bitvě u Lützenu roku 1632,¹⁴⁶ ale politik to jistě nebyl. Až do konce se držel už nemocného Valdštejna, v době kdy ho všichni opouštěli. 24. února 1634 byl Adam Erdman spolu s Valdštejnem v Chebu zavražděn.¹⁴⁷ Císařským patentem z 29.3.1634 byl spiklencům majetek zabaven a osoby spojené s vraždou v tichosti povýšeny.

V té chvíli neměl rod mužského pokračovatele a tak byly ohroženy i obrovské majetky, které se snažil ještě zachránit starý Jan Rudolf Trčka z Lípy. Šlo především o opočenského a smiřického panství, kde se Jan Rudolf všemožně snažil prokázat, že tyto majetky patří jemu a ne Adamovi Erdmanovi. Právě majetkové nesrovnalosti vedly k tomu, že Jan Rudolf byl rovněž obžalován ze spiknutí proti císaři. To byl nejjednodušší způsob, jak zabavit ohromný trčkovský majetek. Rozsudku se však nedožil.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Šůla, J.: Kladsko v plánech účastníků valdštejnského spiknutí, Kladský sborník 2, Hradec Králové, 1998, s. 152.

¹⁴⁵ Zemřela 9. ledna 1633 a pravděpodobně byla pohřbena v kostele sv. Václava ve Světlé nad Sázavou.

¹⁴⁶ Láska, J.: Vzestup a pád Trčků z Lípy, Heraldika a genealogie XX, 1987, s. 45.

¹⁴⁷ Janáček, Josef: Valdštejnova smrt, Praha, 1970, s. 318.

¹⁴⁸ Zemřel 29. září 1634 v Německém (Havlíčkově) Brodě.

Jan Rudolf Trčka sepsal dvě závěti, první již v roce 1617,¹⁴⁹ která však pozbyla účinku po sepsání druhé závěti, kterou sepsal 2. července 1634.¹⁵⁰

Majetky Jana Rudolfa byly dočasně drženy v rukou poručníků a dědiců, kteří byli jmenováni v závěti, tento seznam byl velmi široký. Předně to byly dvě dcery¹⁵¹ Jana Rudolfa, dále dcera Adama Erdmana Marie Isabella a vdova po Adamovi Maxmiliána Trčková, které měly získat statky v Hradeckém kraji.¹⁵² Je tedy jisté, že panství Opočna, Smiřic, Adršpachu a Šaclířova si Jan Rudolf cenil nejvíce a snažil se je udržet alespoň pro ženské pokračovatelky rodu Trčků. Mezi dalšími, kteří měl získat majetky Jana Rudolfa byli významní čeští šlechtici.¹⁵³ Tito poručníci se snažili za každou cenu udržet trčkovské statky, ale marně. Po jisté době raději ustoupili od svých nároků, aby také nepadli v nemilost u císaře Ferdinanda III. Roku 1636 byl Jan Rudolf i jeho manželka odsouzen ze spiknutí proti císaři v letech 1619-1620 a za napomáhání Valdštejnovi v proticísařském spiknutí. Za to propadl jejich veškerý majetek koruně, jejich památka byla prohlášena za prokletou a jejich kšafy byly vymazány ze zemských desk.¹⁵⁴

¹⁴⁹ K první závěti Jana Rudolfa podrobněji - Šůla, J.: Dva kšafy Jana Rudolfa Trčky z Lípy, Stopami dějin Náchodska 5, 1999, s. 115.

¹⁵⁰ Bílek, T.: Dějiny konfiskací po roce 1618, II., Praha, s. 684.

¹⁵¹ Alžběta hraběnka Vchynská a Johanna Švamberková.

¹⁵² Bílek, T.: Dějiny konfiskací po roce 1618, II., Praha, s. 684.

¹⁵³ Adam z Valdštejna, Henrych Straka z Nedabylic, Petr Vok Švihovský ze Švihova, Ferdinand Berka z Dubé atd.

¹⁵⁴ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého,

Celkově byl zabavený majetek Adama Erdmana odhadnut na 872 464 zlatých rýnských.¹⁵⁵ Majetek po Janovi Rudolfovi Trčkovi z Lípy a jeho manželce byl odhadnut na 3 107 865 zlatých.¹⁵⁶

Rozsáhlá dominia držaná jedním rodem ve východních a severovýchodních Čechách se tak rozpadla a připadla velkému množství šlechticů, kteří pevně stáli za císařem či ve správném okamžiku rázně zakročili proti Valdštejnovi a Trčkům z Lípy. Tyto statky se pak staly snadnou kořistí.

Námi sledované panství Opočno tak připadlo v prosinci 1635 Rudolfovi Colloredovi hraběti z Walsee, který se tam stal správcem. V té chvíli byla cena panství stanovena na 394 885 zlatých rýnských.¹⁵⁷

V Taxe z 9.1. 1636 se odhadní cena celého panství pohybovala již na 406 613 zlatých rýnských.¹⁵⁸

Avšak v říjnu 1636 se tato suma snížila na 351 456 zlatých rýnských. Tato poslední a nejnižší částka pak měla být Colloredy zaplácena.¹⁵⁹

Každopádně Colloredové získali opočenské panství mnohem levněji. Zaplatili totiž pouze 51 456 zlatých rýnských, poté co jim byla udělena císařská odměna za boj proti valdštejnově konspiraci ve výši 300 tisíc zlatých rýnských. Odhadní cena panství tak byla

II. Hradecko, Praha, 1996, s. 55.

¹⁵⁵ Bílek, T.: Dějiny konfiskací po roce 1618, II., Praha, s. 683.

¹⁵⁶ Bílek, T.: Dějiny konfiskací po roce 1618, II., Praha, s. 714.

¹⁵⁷ Bílek, T.: Dějiny konfiskací po roce 1618, II., Praha, s. 682.

¹⁵⁸ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 31.

¹⁵⁹ Bílek, T.: Dějiny konfiskací po roce 1618, II., Praha, s. 682.

naplněna a Rudolf Colloredo se stal dědičným majitelem Opočna.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Dostál, J.: Poslední boj - Příspěvek k dějinám Trčkovských konfiskací, Sborník archivu ministerstva vnitra, svazek IX., Praha, 1936, s. 116.

2.5. Pojetí Trčků z Lípy v literatuře

Nejrozporuplnější názory se vyskytují v literatuře i beletrii u osob Mikuláše mladšího z Lípy a manželů Jana Rudolfa Trčky z Lípy a jeho ženy Marie Magdaleny.

Mikuláš mladší Trčka z Lípy je charakterizován u Josefa Dobiáše jako jeden z nejschopnějších Trčků, který díky svým politickým a obchodním schopnostem mnohonásobně rozšířil své panství a dosáhl jako rytíř nejvyšších pater české politiky v 16. století. Jako „nešťastný“ pak považuje jeho život rodinný, když přistihl svou manželku při nevěře a proto ji nechal zazdít. Právě tato skutečnost se pak stala námětem několika verzí pověstí o „Zazděné paní“.

Všechny se shodují na tom, že tím „nešťastným“ nebo „ukrutným“ byl Mikuláš Trčka z Lípy. Místa kde se tento čin odehrál jsou ale pokaždé jiná. Spojuje je pouze trčkovské vlastnictví. Josef Dobiáš uvažuje o Veliši.¹⁶¹ Jinde se objevuje, že oním místem, kde je Mikulášova manželka zazděna, je Lichtenburk.¹⁶² Najdeme však také informace, že „Zazděná paní“ zemřela na Opočně.¹⁶³

Otázkou je, jaké vlastně bylo jméno Mikulášovy manželky. Z pramenů se dozvídáme pouze o ženě Barboře

¹⁶¹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 221.

¹⁶² Prchalovi, J. a E.: Dívčí kámen, Praha, 1976, s. 12.

¹⁶³ <http://www.sweb.cz/hejkalkovo.opocno/texty/povesti.htm#pov3>, 31.03.2008.

okolo roku 1500.¹⁶⁴ Tedy sedm let před tím, než mělo dojít k přísnému trestu za nevěru.

V pověstech je však rozšířeno jméno Kateřina z Kostí.¹⁶⁵ Je možné, že zde došlo k záměně, protože právě bratr Mikuláše mladšího, Burian měl za manželku Kateřinu z Kostí. Jak podotýká Josef Dobiáš, údaj mohl být mylně čerpán z Balbínových genealogických tabulek, kde je právě Burian zaměněn za Mikuláše.¹⁶⁶

U Augusta Sedláčka se však také objevuje jméno Eliška z Kostí s kterou Mikuláš mladší neměl žádné děti.¹⁶⁷ Podle Aloise Flesara se Mikulášova manželka jmenovala Kateřina ze Šellenberka.¹⁶⁸

Co však tyto pověsti spojuje, je podobné jméno milence nebo nápadníka. Tím je Zdeněk ze Šanova,¹⁶⁹ nebo rytíř Vilém Šanovec.¹⁷⁰ Zdeněk Šanovec je doložen jako Trčkův poddaný a hejtman na Kolíně.¹⁷¹

Všechna literatura se shoduje na tom, že Mikuláš zemřel nešťastný a ztrápený svým svědomím. Alois Flesar také spojuje jeho nečisté svědomí s tím, že nechal založit špitály v několika městech. Třeba v

¹⁶⁴ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 221.

¹⁶⁵ Např. Prchalovi, J. a E.: Dívčí kámen, Praha, 1976, s. 12.

¹⁶⁶ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 1019.

¹⁶⁷ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého, XII. Čáslavsko, Praha, 1996, s. 157.

¹⁶⁸ Flesar, A.: Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského, Hradec Králové, 1895, s. 34.

¹⁶⁹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 221.

¹⁷⁰ Prchalovi, J. a E.: Dívčí kámen, Praha, 1976, s. 12.

¹⁷¹ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 221.

Dobrušce, Chotěboři, Městci nebo ve Vilémově.¹⁷² Mikulášova dobročinnost však nemusí být vůbec spojována s jeho svědomím. Celá řada Trčků po něm podporovala zařízení tohoto typu a nechávala takové stavět. Například Burian Trčka v roce 1578 založil ve Světlé nad Sázavou špitl a školu.¹⁷³ Jaroslav Trčka z Lípy zase nechal roku 1585 posudné¹⁷⁴ z třebechovického pivovaru místnímu špitálu.¹⁷⁵

Ještě více rozporuplné osobnosti jsou manželé Jan Rudolf a Marie Magdalena Trčkoví. V mnoha případech se v literatuře objevují stejné charakteristiky těchto osob. Jan Rudolf byl dobromyslný, dobrý vůči svým poddaným, nedbal příliš na majetkové poměry svého rodu či na úřady, ve kterých seděl, a raději si užíval svých sídel v Praze nebo v Německém Brodě.¹⁷⁶

Na druhé straně Marie Magdalena byla „až téměř mužsky“ chamtivá, hrabivá¹⁷⁷ a nelítostná vůči svým poddaným.¹⁷⁸

Podle jedné pověsti si Marie Magdalena vysloužila u poddaných přezdívku „zlá Madla“ nebo také „tlustá

¹⁷² Flesar, A.: Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského, Hradec Králové, 1895, s. 35.

¹⁷³ Seidler, K.: Kronika města Světlé, Praha, 1887, s. 4.

¹⁷⁴ Jeden z platů poddanského pivovaru, který zavedl Ferdinand II. po roce 1547.

¹⁷⁵ SOKA Hradec Králové, Archiv města Třebechovice pod Orebem, inv. č. 2., fol. 1.

¹⁷⁶ Např. Ottova encyklopedie obecných vědomostí na cd-rom, heslo „Trčkové z Lípy“, Aion SC, 1997.

¹⁷⁷ Hrubý, F.: Marie Magdalena Trčková roz. z Lobkovic, In: Královny, kněžny a velké ženy české, Praha, 1940, s. 263.

¹⁷⁸ Sedláček, A.: Pověsti Čech, Moravy a Slezska, Olomouc, 2007, s. 183.

Manda".¹⁷⁹ V době třicetileté války nutila poddané, aby spláceli všechny vrchnostenské úroky. Nebyli schopni je splácet, protože byla veliká bída a proto čekali až přijede dobrotivý Jan Rudolf na Opočno, kterému by složili účty s tím, že bude jistě shovívavější než jeho manželka. Po jeho příjezdu se všichni sebrali a přišli za ním. Stalo se, jak čekali a se smíchem jim všechny dlužné peníze prominul.¹⁸⁰

Existují i další pověsti proti zlé Marii Magdaleně. Často je zobrazována jako krutá žena, která nechala všem psům na panství¹⁸¹ useknout jednu tlapu, aby neplašili zvěř v lesích.

S tímto „nelidským“ jednáním se ale v pramenech setkáváme úplně jinde. V opočenském urbáři z roku 1598 se objevuje hamfešt,¹⁸² kde Jan Rudolf potvrdil stávající privilegia a dále je rozšířil majiteli sklárny v Deštné.¹⁸³

¹⁷⁹ Duška, J.: Trčkové z Lípy, na Opočně atd., Ratibor: neodvislý politický list pro zájmy královéhradeckého kraje, roč. IV., 1884, č. 24, s. 265.

¹⁸⁰ Pavel, J.: Pověsti českých hradů a zámků, Praha, 2004, s. 226.

¹⁸¹ Také se uvádí, že se tak stalo ve vsi Trčkově; viz Hraše, J.K.: Dějiny Náchoda 1620-1740, Náchod, 1994, 134.

¹⁸² Listina opatřená podpisem (hamfeštem), privilegium; Ottova encyklopedie obecných vědomostí na cd-rom, heslo „hamfešt“, Aion SC, 1997.

¹⁸³ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

Mezi povinnostmi skláře je také uvedeno:

„ Psi, který při dvořích a dobytčích jmíti a chovati budou, aby s jednou utatou nohou na řetězích chováni byli.“¹⁸⁴

Je otázkou, zda bylo useknutí nohy psovi považováno na přelomu 16. a 17. století za krutost. Nejspíše šlo o nutnost, zvláště v oblasti Deštného v Orlických horách, kde by v lesích byla ohrožena zvláště lesní zvěř. Tyto praktiky se jistě nepoužívaly jen na trčkovských panstvích. V novoměstském řádu z konce 16. století pan Rudolf ze Štunberku přikazoval poddaným, aby jejich psi měli utatou část přední nohy. A to právě z obavy před lovením zvěře a pod pokutou 2 korců ovsa a vězením.¹⁸⁵

Povaha Jana Rudolfa Trčky je často v literatuře líčena jako „laxní“. S tímto názorem je možné polemizovat a autorům ho snad i vytknout. Vždy se dává do protikladu se svou podnikavou manželkou.¹⁸⁶ Jeho „laxnost“ byla nejspíš způsobena tím, že ve dvacátých letech 17. století mu bylo již 60 let.¹⁸⁷

¹⁸⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 548.

¹⁸⁵ Šůla, J.: Venkovský lid východního Hradecka v letech 1590–1680, Acta Musei Regianehradecensis, serie B, XIII., Hradec Králové, 1971, s. 67.

¹⁸⁶ Např. Flesar, A.: Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského, Hradec Králové, 1895, s. 46.

¹⁸⁷ Šůla, J.: Dva kšafy Jana Rudolfa Trčky z Lípy, Stopami dějin Náchodska 5, 1999, s. 162.

V době, kdy byla potřeba starat se o panství během třicetileté války, se této role tedy ujala jeho manželka. Později měl převzít většinu rodového majetku jejich nejstarší syn Adam Erdman, tak jak to bylo zapsáno v první závěti Jana Rudolfa.¹⁸⁸ Jan Rudolf však nestál na okraji dění. Zatímco jeho manželka rozšiřovala rodinné dědictví, Jan Rudolf často uděloval privilegia svým statkům¹⁸⁹ a seděl v mnoha úřadech.¹⁹⁰

Jaroslav Šůla označil také Jana Rudolfa za „povolného“¹⁹¹, kvůli jeho přestoupení ke katolictví v roce 1628. Je pravda, že se zřekl víry, která byla jedním z pilířů v politice rodu Trčků z Lípy,¹⁹² ale v této době již měl na výběr pouze konverzi ke katolictví nebo exil. Vzhledem k obrovskému majetku v Čechách, o který by jako exulant přišel a vzhledem k proticísařským aktivitám jeho příbuzných, jistě neočekával, že bude muset veřejně provozovat katolický ritus do smrti.

¹⁸⁸ Šůla, J.: Dva kšafy Jana Rudolfa Trčky z Lípy, Stopami dějin Náchodska 5, 1999, s. 159.

¹⁸⁹ Např. privilegium odúmrti poddaným na smiřickém a opočenském panství. SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2, fol. 23.

¹⁹⁰ Např. císařský rada.

¹⁹¹ Šůla, J.: Dva kšafy Jana Rudolfa Trčky z Lípy, Stopami dějin Náchodska 5, 1999, s. 163.

¹⁹² Dobrovolný přestup Johanny ze Švamberka, dcery Jana Rudolfa ke katolictví znamenal téměř vydědění; viz Dostál, J.: Sestra Adama Erdmana Trčky, Český časopis historický 43, Praha, 1937, s. 72-83.

3. Opočenské panství

3.1. Opočenské panství v rukou Trčků z Lípy

Od roku 1495, kdy Mikuláš mladší Trčka z Lípy koupil hrad Opočen,¹⁹³ se panství Opočno rozšiřovalo na až na největší panství v Hradeckém kraji na počátku 17. století.¹⁹⁴ Mikuláš mladší koupil s hradem Opočnem, městečkem a dvorem také městečko Dobrušku, vsi Pulice, Semechnice, Křovice, Kamenici, Mělčany, Chábory, Trnov a části Domašina a Pohoře.¹⁹⁵

Roku 1496 odkoupil od své tety Johanky z Březovic město Třebechovice a příslušející vesnice Nepasice, Blešno, Jeníkovice, Stěnkov a další za 5 tisíc grošů.¹⁹⁶ Většinu z těchto vesnic přičlenil k opočenskému panství.¹⁹⁷

Bořek z Dohalic zase v roce 1497 prodal Mikuláši mladšímu vsi Jesenici, Hlohov, Městec¹⁹⁸, Slavětín¹⁹⁹, Rychnov²⁰⁰ a Roztoky za 412½ kop grošů.²⁰¹ Až do roku

¹⁹³ Dobiáš, J.: Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 199.

¹⁹⁴ Pešák, V.: Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha, 1953, s. 58.

¹⁹⁵ Láska, J.: Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze XVI. až XVIII. století, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 96.

¹⁹⁶ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 482.

¹⁹⁷ Zakoupené Lozice, Lično, Výrov se v opočenských urbářích nevyskytují.

¹⁹⁸ Dnes Městec u Vysokého Újezdu nad Dědinou.

¹⁹⁹ Dnes Slavětín nad Metují.

²⁰⁰ Dnes Rychnovek.

1515 dokupoval k panství jak celé vesnice, tak i jednotlivé dvory.²⁰²

Po smrti Mikuláše mladšího Trčky se panství ujala jeho teta Johanka z Březovic v roce 1516, ale po ní ještě téhož roku panství držel její vnuk Jan mladší na Lichtenburce. Za Janovy vlády byl pořízen první opočenský urbář z roku 1542, který se však nedochoval.²⁰³ Dochoval se opis tohoto urbáře z let 1581-1587, který měl být jeho náhradou.²⁰⁴

Po Janovi se panství ujal Vilém Trčka z Lípy, který především dokončil renesanční přestavbu hradu Opočna, která byla započata již v roce 1527, ale hlavní práce se konaly za Viléma Trčky, kdy byla stržena přední část hradu, vytvořen vodní příkop a vznikly pivovarské sklepy. Renesanční zámek byl dokončen v roce 1567.²⁰⁵

Druhý urbář z roku 1598 nechal zhotovit Kryštof Jaroslav Trčka z Lípy.²⁰⁶ Na titulní straně je uvedeno následující:

²⁰¹ Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 492.

²⁰² Flesar, A.: Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského, Hradec Králové, 1895, s. 33.

²⁰³ Láska, J.: Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze XVI. až XVIII. století, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 97.

²⁰⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1581-1587, Hornigova sign. 26 1 1.

²⁰⁵ Mareš, V., Peška, R.: Historický vývoj města Opočna, Orlické hory a Podorlicko 11, Rychnov nad Kněžnou, 2001, s. 143.

²⁰⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

„ Léta Páně 1589 toho dne po Svatým Stastým z poručení jeho milosti urozeného Pána Pana Kryštofa Jaroslava Trčky z Lípy na Opočně a Smiřicích etc. Tato registra důchodův panství opočenského a frymburského nedávno v nově sepsaná a svému pořádnému napravení, a zkorigování jsou přivedena.“

Posledními trčkovskými majiteli byl Jan Rudolf a jeho syn Adam Erdman.

3.2. Obyvatelstvo na panství a městečko Opočno

Z opočenského urbáře z roku 1598²⁰⁷ zjišťujeme, že během jednoho století se panství mnohonásobně rozrostlo. V urbáři je soupis 89 měst, městeček a vsí. Podle názvosloví urbáře mělo panství dvě města - Třebechovice²⁰⁸ a Dobrušku. K pěti městečkům patřily Opočno, Městec,²⁰⁹ Kounov, Nový Hrádek²¹⁰ a Olešnice. Zbývalo 82 vsí, z nichž bylo v roce 1598 6 vesnic pustých.²¹¹

V urbářích jak z roku 1581, tak i z roku 1589 je obsaženo panství Frymburk, které bylo přiřčleněno k Opočnu. Proto jej považují za nedílnou součást panství.

Celé panství se rozkládalo především v oblasti dnešního východního Hradecka. Z geografického hlediska bylo rozděleno na úrodné nížiny, podhůří Orlických hor a několik vesnic v horách.²¹²

To jistě ovlivňovalo jeho ekonomický charakter, a zároveň odlišovalo jednotlivé části dominia. Níže položené území se využívalo k intenzivní zemědělské práci, zatímco v hornatějších částech bylo nutno se zaměřit na nezemědělské činnosti. Tyto aspekty poté určovaly držbu a velikost poddanské půdy.²¹³ Josef

²⁰⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

²⁰⁸ Dnes Třebechovice pod Orebem.

²⁰⁹ Dnes Městec u Vysokého Újezdu nad Dědinou.

²¹⁰ Původně Frymburk.

²¹¹ Šestajovice, Roztoky, Jesenice, Šonov, Zvole, Rychněvek.

²¹² Např. vsi Ohnišov, Hrádek, Sněžné, Deštné v Orlických horách, Plasnice nebo Sedloňov.

²¹³ Petrůň, J.: Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha, 1964, s. 31.

Petráň také dokazuje, právě na příkladu horských vesnic Deštného v Orlických horách, Plasnice a Sedloňova, že většina (65 %) z 81 usedlých byla bezzemky.²¹⁴

Z toho vyplývá, že jejich hlavní způsob obživy musel spočívat jinde než v zemědělské práci na své půdě. Právě v okolí Deštného v Orlických horách tato obživa spočívala v dřevařství, sklářství, ale třeba i v zemědělské, námezdní práci. Zatímco v oblastech úrodnějších se objevuje až 51 % poddaných vlastnicích usedlosti o velikosti od půllánových do jeden a půl lánových.²¹⁵

Většina obyvatelstva byla protestantského vyznání, což Trčkové z Lípy podporovali. Často se v pramenech setkáváme s povolováním církevních správců podobojí. Jako v případě města Třebechovic z roku 1588, kde si mohli určit církevního správce se souhlasem vrchnosti.²¹⁶

Urbář z roku 1598 také uvádí 23 kostelů a 3 kaple.²¹⁷ Názvy kostelů jsou pak v urbáři z roku 1589 vypsané při jednotlivých vesnicích. Další zprávu máme až z roku 1615, kdy Jan Rudolf Trčka z Lípy uvádí v berním přiznání 12 far.²¹⁸ Jak silně zakořeněná víra

²¹⁴ Petráň, J.: Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha, 1964, s. 125.

²¹⁵ Petráň, J.: Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha, 1964, s. 59.

²¹⁶ Např. SOkA Hradec Králové, Archiv města Třebechovice pod Orebem, inv. č. 4., fol. 1.

²¹⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 897.

²¹⁸ Pešák, V.: Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha, 1953, s. 57.

podobojí zde byla dokládá fakt, že ještě v roce 1651 se ke katolictví hlásilo pouze 256 lidí.²¹⁹

3.2.1. Opočno

Původní jádro Opočna bylo ještě v době konce 16. století velmi malé. Rozkvět řemesel a tím i celého městečka v podhradí by neměl naději na úspěch v konkurenci blízkých městských center jako byla Dobruška, Hradec Králové nebo Třebechovice.²²⁰ Za jeho rozvojem stál rod Trčků z Lípy, kteří z něj udělali správní centrum dominia, které již nemělo s původním středověkým panstvím mnoho společného. Velmi patrné je to ve chvíli, kdy zjistíme, že první privilegia, a tedy po právní stránce vznik městečka, se objevují až na začátku 17. století.²²¹ To je tedy důvodem, proč některá menší městečka na opočenském panství v 16. století stagnovala a v dnešní době jsou pouhými vesnicemi. To jsou například Městec²²², Kounov, Nový Hrádek či Olešnice. Z Opočna bylo tedy vytvořeno středisko panství a jak si dále ukážeme bylo náležitě podporováno.

²¹⁹ Láska, J.: Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze XVI. až XVIII. století, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 109.

²²⁰ Dnes Třebechovice nad Orebem.

²²¹ Flesar, A.: Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského, Hradec Králové, 1895, s. 25.

²²² Dnes Městec u Vysokého Újezdu nad Dědinou.

První privilegium získává Opočno od císaře Rudolfa II. až v roce 1608.²²³ Opočno od té doby mohlo pořádat:

Jeden jarmark na sv. Marka (25.4.) a jeden na sv. Mikuláše(6.12.).

Trhy s koňským dobytkem: první na Obrácení sv. Pavla na víru (25.1.), druhý na sv. Řehoře (12.3.) a třetí na sv. Petra a Pavla (29.6.).

Dva trhy na vlnu: na pátek před sv. Jiřím (před 23. dubnem) a v pátek před svátkem Stětí sv. Jana Křtitele (před 29.8.)

Také získali právo týdenního trhu obilného a to vždy na pátek.²²⁴

Jan Rudolf Trčka potom listinou z roku 1610 potvrdil privilegia dané císařem Rudolfem II. a přidal další. Šlo o právo obce ponechat si výnosy z jarmarků, z trhů, z prodeje soli a vína, z používání městské váhy a také se Jan Rudolf vzdal odúmrti.²²⁵

Zisku velkého množství privilegií předcházelo dlouhé čekání opočenských měšťanů. Nejspíše hned poté co se Jan Rudolf ujal opočenského panství v roce 1601, měšťané prosili svou novou vrchnost o přímluvu u císaře Rudolfa II.

Dochoval se dopis Jana Rudolfa císaři, který byl s největší pravděpodobností druhý, kde žádá pro své

²²³ SOA Zámorsk, VS Opočno, Opisy privilegií města Opočna, Hornigova sign. 38 5 86a-k.

²²⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Opisy privilegií města Opočna, Hornigova sign. 38 5 86a, fol. 3.

²²⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Opisy privilegií města Opočna, Hornigova signatura 38 5 86a, fol. 4.

Opočno výše zmíněná privilegia.²²⁶ Až ten byl úspěšný a pro získání privilegií se musela vyslovit i další okolní města. Většina souhlasila s výjimkou Solnice a Hradce Králové. Důvod je zřejmý, získání privilegií by znamenal zvýšení konkurence v Hradeckém kraji a také částečný odliv obchodu. Hlavním problémem byl termín týdenního trhu. Den trhu musel být stanoven tak, aby se trhy navzájem nekryly. Proto museli opočenští ustoupit od sobotního i středečního termínu.²²⁷ Zdlouhavost jednání a nepřejícnost okolních měst způsobila, že Opočno získalo privilegia až za 3 roky po spuštění procesu Rudolfem II. Jak tedy vypadalo Opočno v době, kdy jej vlastnili Trčkové z Lípy?

Z urbáře z roku 1587 se nedozvídáme o Opočně příliš informací. V městečku byl vinný šenk, ve kterém se platilo z každého vědra²²⁸ po 3 groších.

V obci také stály čtyři masné krámy, které platily na sv. Jiří (24.4.) po 5 kopách grošů. Posledním ve výčtu byly lázně, ze kterých se vrchnosti platilo po 5 groších jak na sv. Jiří, tak na sv. Havla (16. 10).²²⁹

Více údajů získáváme až z urbáře z roku 1598, kde je již popsána renovace opočenského hradu a také další panská stavení.

²²⁶ Šůla, J: První dvě privilegia města Opočna, Sborník prací východočeských archívů 9, Zámrsk, 2004, s. 90.

²²⁷ Šůla, J: První dvě privilegia města Opočna, Sborník prací východočeských archívů 9, Zámrsk, 2004, s. 93.

²²⁸ Staročeská míra; vědro se rovnalo 56,6 litru.

²²⁹ SOA Zámrsk, VS Opočno, Urbář, r. 1581-1587, Hornigova sign. 26 1 1., fol. 106.

„Zámek Opočen od kamene dosti pěkně, sklepy doleními pro víno i pivo, i jinými vrchními pro všeliké potřeby chování, kuchyní, spižírnu[...]vystavený.“²³⁰

Dále se při zámku nacházel pivovar, sladovna, pekárna, obora a panský dvůr.

Panská obora vznikla během zámecké přestavby a dnes je součástí zámeckého parku. Využívala se k mnoha účelům. Kromě dvou lánů rolí se zde choval dobytek a koně. Byl zde také obecní rybníček zvaný Stejskal. Z blízkého mlýna se sváděla systémem potrubí voda až do zámecké kuchyně. Technického pokroku si považoval i tvůrce urbáře.

„ V též oboře jest stroj, kterýmž se na zámek voda k velikému pohodlí zámku i městu žiene.“²³¹

Během přestavby se nejspíše vystavila v oboře cihelna, která po dokončení hlavních staveb ročně vydělávala přes 20 kop grošů. Pod oborou také vyrostla chmelnice pro panský pivovar a vinice, které však zpočátku nic nerodily.²³² V roce 1622 však již vinice vynášely 42 kop 30 grošů.²³³

²³⁰ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 1.

²³¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 21.

²³² SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 21.

²³³ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2, fol. 25.

Kompletní vybavení vnitřních prostorů nám dokumentuje Inventář z roku 1635, který byl vyhotoven po konfiskaci trčkovských majetků. Jeho opis zveřejnil Josef Dostál.²³⁴

V samotném městečku byly dva kostely. Kostel sv. Trojice se školou a farou vznikl nákladem Jana mladšího Trčky. Kostel se měl stát rodinnou hrobkou,²³⁵ avšak ještě v roce 1598 byl hřbitovním kostelem dřevěný kostel Nanebevzetí Panny Marie.²³⁶ O tom, kdy se pohřební práva přesunula ke kostelu Panny Marie panují dohady.²³⁷

Vývoj městečka znamenal i růst obyvatel. V roce 1581 bylo v Opočně 27 domů, o jedenáct let později v roce 1589 již 32 domů a v polovině století v roce 1651 již 57 domů.²³⁸

V Taxe panství z roku 1636, která byla sepsána po konfiskacích majetků Trčků z Lípy, je zámek Opočno ohodnocen na 2 tisíce kop grošů míšeňských, hospodářská zahrada pod ním na 1500 kop grošů míšeňských a celá zámecká obora²³⁹ dokonce na 12 000 kop grošů míšeňských.²⁴⁰

²³⁴ Dostál, J.: Opočenský zámek roku 1635, Časopis společnosti přátel starožitností československých, XLIII., Praha, 1935, s. 183-188.

²³⁵ Několik příslušníků rodu je zde uloženo k věčnému spánku.

²³⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 21.

²³⁷ Slavík, J.: Dva renesanční kostely z Opočenska, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 73.

²³⁸ Mareš, V., Peška, R.: Historický vývoj města Opočna, Orlické hory a Podorlicko 11, Rychnov nad Kněžnou, 2001, s. 143.

²³⁹ Čítala 48 lánů a 172 provazců.

²⁴⁰ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 4.

4. Hospodářské poměry

4.1. Vrchnostenské hospodářství

Opočenské panství nacházíme na přelomu 16. a 17. století v období, které je charakteristické pro vrcholný rozvoj režijního velkostatku. Během 16. století zaznamenala Evropa růst obyvatelstva, cenovou revoluci v důsledku přesycení trhu americkým stříbrem a zlatem.²⁴¹ Atlantický zámořský obchod zároveň vymezil hlavní evropská obchodní centra. České země byly zapojeny spíše jen do obchodu v středoevropském regionu.

Nejen tyto aspekty, ale třeba i růst hospodářské moci českých měst, znamenaly finanční ohrožení pro šlechtu. Ekonomicky zaostalé rentové hospodářství, založené na feudální rentě, nebylo schopné vydávat dostatečné finanční zázemí pro šlechtu, jejíž požadavky a nároky se během 16. století stále zvyšovaly (například i rozmachem renesance u nás).

Teprve rozvinutí režijního velkostatku na počátku 16. století znamenalo zlom v ekonomickém myšlení českých šlechticů a velkostatek se stal hospodářskou základnou pro celé období raného novověku.²⁴²

Důsledkem byla rostoucí ekonomická aktivita šlechticů. Na jednu stranu šlechta využívala obrovských finančních možností k scelování jednotlivých dominií a jejich neustálému růstu (jak

²⁴¹ Janáček, J.: Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, Praha, 1955, s. 20.

²⁴² Polívka, M.: Šlechtic jako podnikatel v pozdně středověkých Čechách, Pocta Josefu Petráňovi, Praha, 1991, s. 107.

jsme viděli i na příkladu Trčků z Lípy), na druhou stranu můžeme vidět snahu o co největší organizaci práce na vrchnostenských majetcích, a rozšiřování vrchnostenských zařízení, která by kompenzovala úpadek příjmů z pozemkové renty. Dalším aspektem rozvoje režijního (či podnikatelského) velkostatku, bylo nahrazení robotních povinností na vrchnostenských objektech námezdní prací, která slibovala větší efektivitu práce.²⁴³

4.1.1. Pivovarnictví

Jedním z hlavních zdrojů panských výnosů na režijním velkostatku byl pivovar. Na opočenském panství byly tyto pivovary na přelomu 16. a 17. století tři. Panský v Opočně a poddanské v Dobrušce a Třebechovicích.

Panský pivovar v Opočně nejspíše vznikl v době přestavby zámku v šedesátých letech 16. století. V mladším urbáři z roku 1598 se dozvídáme toto:

„Při též věži jest pivovar a sladovnie, humno a spilky dobře vystavený a se vším dostatkem k tomu potřeb, náležitých zpravený a vopatřený a při něm pekárna. A na vrchu veliká podlaha k sypání pšenice a sladů, v kterémžto pivovaře každého týhodne časem

²⁴³ Čechura, J.: Dominium smiřických-protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech, Český časopis historický 90/4, Praha, 1992, s. 513.

pět, čtyři, tři a přinejmenším dva varové po 28 korcích sladu se dělají..."²⁴⁴

Z těchto údajů pak zjistíme, že ročně pivovar uvařil přes 150 varů. Z každého varu se vystavilo po 24 sudech, což ročně i se všemi náklady na provoz a čeled' činilo zisk 1200 kop grošů.

Také se něco dozvídáme o běžném chodu pivovaru a jeho napojení na vrchnostenský dvůr.

„Mlata což se ho koliv sejde, to vše na voly tiežné, krávy a svině do dvora i také na krmné voly, časem pod Opočen dává. Za patoky což koliv se utrží, i také čeledi do dvorů a na horu vydává.

To se vše z žádný užitek nepokládá, nežli na vychování čeledi pivovarské zanechává."²⁴⁵

Jak si ukážeme dále, pivovar byl jedním z nejvytíženějších panských objektů a objem varů každoročně stoupal.

V roce 1622 již vynášel opočenský pivovar 5 594 kop grošů. Také se zvětšil objem jednoho varu, ze kterého se uvařilo 32 sudů piva.²⁴⁶

²⁴⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 2.

²⁴⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 2.

²⁴⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2, fol. 15.

Zároveň můžeme sledovat meziroční nárůst ceny jednoho varu, který začal v lednu 1622 na ceně 69 kop 20 grošů a v prosinci téhož roku se již prodával za 96 kop grošů.

V roce 1624 pak pivovar vykázal již 7 322 kop grošů.²⁴⁷

Poddanský pivovar se nacházel v Dobrušce, která byla hospodářským centrem ještě před příchodem Trčků z Lípy. Původní ves Lěštno bylo někdy v 13. století obeháno hradbou (nejspíše jednoduchou dřevěnou palisádou) a nově vzniklá osada Dobruška získala statut městečka.²⁴⁸

V opisu privilegií Jana Mutiny z Dobrušky z roku 1320 se uvádí pojem „město“.²⁴⁹ Stejně tak se tento termín objevuje i v listině Mutinova syna Sezemy z Dobrušky v roce 1364.²⁵⁰

Privilegium vařit svobodně pivo získali dobrušští právě za Jana Mutiny z Dobrušky. Tyto privilegia se dochovala v několika opisech. Práva měšťanů však byla formulována velmi vágně.

„... hospodářové domů a pivovarů ve svých gruntech dobrovolně vařili a vařiti mají bez překážky.“²⁵¹

Jasněji bylo várečné právo formulováno v privilegiu Jaroslava Trčky z Lípy z roku 1582,²⁵²

²⁴⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1623-1624, Hornigova sign. 8 3 3, fol. 12.

²⁴⁸ Nejnověji k tomuto problému: Šandera, M.: Páni z Dobrušky a Opočna, České Budějovice, 2007, s. 184.

²⁴⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Opisy privilegií města Dobrušky, Hornigova sign. 39 11 85f, fol. 1.

²⁵⁰ Hladký, L.: Několik poznámek k počátkům města Dobrušky a jejímu opevnění, Orlické hory a Podorlicko 11, Rychnov nad Kněžnou, 2001, s. 115.

²⁵¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Opisy privilegií města Dobrušky, Hornigova sign. 39 11 85f, fol. 2.

kdy byly poplatky z uvařeného piva reluovány.²⁵³ Do té doby se platilo z jedné várky korec sladu a 14 grošů 5½ denárů. Tato sazba byla zrušena a z každé várky piva se odváděla 1 kopa grošů. Navíc bylo stanoveno, že z každého vědra vína se budou platit 3 groše.²⁵⁴

Zde lze vidět jasný přechod opočenské vrchnosti k režijnímu způsobu hospodaření. Z poddanského pivovaru získala vrchnost pouze peněžní rentu, kterou dále mohla „investovat“ do panských hospodářských aktivit.

Opačný směr ale zvolili bratři Vilém a Kryštof Jaroslav Trčkové z Lípy v dubnu 1596. Potvrdili totiž dosavadní privilegia dobrušských měšťanů a zároveň jim povolili šenkovat v několika vrchnostenských vesnicích.²⁵⁵ Jaroslav Šůla tvrdí, že Dobruška dodávala pivo do vsí Valu, Provozu, Mělčan, Domašína, Bačetína a Sedloňova.²⁵⁶ Jenže v roce 1598 je podle opočenského urbáře u těchto vsí (kromě Valu a Sedloňova) jasně zaznamenáno, že místní krčmy braly pivo z pivovaru v Opočně.²⁵⁷ Otázkou je, zda byl

²⁵² Šůla, J.: Dobrušská privilegia právovárečná a Jan Rudolf Trčka z Lípy, Orlické hory a Podorlicko 1, Rychnov nad Kněžnou, 1978, s. 97.

²⁵³ Reluice - převod feudální renty v rentu peněžní.

²⁵⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1581-1587, Hornigova sign. 26 1 1, fol. 55.

²⁵⁵ Haas, A.: Soupis privilegií měst a městeček ve východočeském kraji od r. 1526, Sborník prací východočeských archivů, Zámorsk, 1972, s. 139.

²⁵⁶ Šůla, J.: Venkovský lid východního Hradecka v letech 1590-1680, Acta Musei Regianehradecensis, serie B, XIII., Hradec Králové, 1971, s. 59.

²⁵⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 546, 582, 654, 697.

pivovar v Dobrušce schopen dodávat do těchto vesnic pivo, nebo byl již vytlačen panským pivovarem.

V roce 1623 Jan Rudolf Trčka z Lípy zrušil privilegium prodeje piva do vrchnostenských vesnic. Jaroslav Šůla tvrdí, že dalším krokem bylo uzavření pivovarů v Dobrušce a Třebechovicích a bylo přikázáno, aby se i ve městech prodávalo pivo, víno a lihoviny pouze z Opočna. Jaroslav Šůla to vysvětluje tím, že... „ Trčka se chtěl obohatit každým způsobem a využil situace po Bílé hoře.“²⁵⁸

To však není úplně pravda. Podle důchodních účtů z roku 1622 vařili dobruští měšťané ročně 77 varů, ze kterých poté odvedli 77 kop grošů. V Třebechovicích se ze 32 varů odvedlo 26 kop 56 grošů.²⁵⁹

V roce 1624 byl opravdu snížen počet varů v Dobrušce na 49½ varů²⁶⁰ a v Třebechovicích se za 16 varů platilo 13 kop 30 grošů.²⁶¹

Nedošlo tedy k žádnému úplnému zavření pivovarů. Je ale pravdou, že snížení počtu varů (v případě Dobrušky o 38 % a u Třebechovic o 50 %) nejspíše znamenalo problémy pro Dobrušku i Třebechovice.

Úplně jiná situace byla u vinných šenků a vinopalen. Ty odvedly v roce 1624 mnohem víc než v roce 1622. Je otázkou, zda tedy došlo k nárůstu

²⁵⁸ Šůla, J.: Dobrušská privilegia právozárečná a Jan Rudolf Trčka z Lípy, Orlické hory a Podorlicko 1, Rychnov nad Kněžnou, 1978, s. 98.

²⁵⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2, fol. 9.

²⁶⁰ Odvedeno bylo tedy 49½ kop grošů.

²⁶¹ Láska, J.: Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze XVI. až XVIII. století, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 119.

vyšenkovaného vína a pálenky, nebo se drasticky zvýšila daň z vědra, která se platila vrchnosti. V tomto případě však neznáme množství prodaného zboží, a nejsme proto schopni tuto otázku zodpovědět.

Celkově tak nelze souhlasit s tvrzení Jaroslava Šůly, že Trčkové využili poměrů po Bílé hoře a že „...příležitost dělá zloděje.“²⁶²

S přihlédnutím k vrchnostenským účtům je jisté, že opočenský pivovar rostl již od samého začátku 17. století, ještě před omezujícími nařízeními Jana Rudolfa. Samozřejmě musíme uznat, že panský pivovar (stejně tak jako všechny ostatní panské objekty) měl vždy lepší pozici pro svůj odbyt. Je nutné si však uvědomit, že výrazný pokles počtu varů v Dobrušce a Třebechovicích nemusel být způsoben pouze Trčky z Lípy. Musíme jistě počítat i s poklesem poptávky po dobrušském pivu z důvodu celkové situace spojené s třicetiletou válkou, i když panský pivovar stále rostl. Ten však měl jistě dostatečnou podporu svých majitelů.

Jisté je, že na počátku třicetileté války by musel Jan Rudolf radikálně změnit své postavení vůči dobrušským měšťanům. Neboť ještě v roce 1616 potvrzuje privilegia císaře Matyáše.²⁶³

Jan Rudolf potvrdil koňské trhy na úterý po sv. Matěji (po 24. 2.) a na úterý po neděli provodní (tj. první neděle po Velikonocích). Dále týdenní trhy, čtyři hlavní trhy s hovězím a jiným dobytkem.

²⁶² Šůla, J.: Dva kšafty Jana Rudolfa Trčky z Lípy, Stopami dějin Náchodska 5, 1999, s. 164.

²⁶³ Chalupa, A.: Panství Smiřice a jeho poddaní v polovině 17. století, Hradecký kraj II., Hradec Králové, 1958, s. 206.

Navíc nařídil povinné vožení a prodej obilí z vesnic panství Opočna a Frymburka do Dobrušky. Také upravil práva dosavadních pivovarníků a šenkýřů piva, vína a pálenky!

„ Dále tuto milost jim dobrušským činím, aby žádný pán kdožby koliv udření dotčeného města mého Dobrušky vešel, nynější i budoucí žádných domů k šenků vína, piva vaření šenkování, páleného pálení šenkování, aby tomu jiných obchodův podobných městských na újmu jich nebylo.“²⁶⁴

Z toho lze usuzovat, že snaha vytlačit dobrušské pivovarníky z panských vesnic byla vynucena rozvojem a nedostatkem odbytkových míst opočenského pivovaru, který úspěšně rostl. Je možné, že v tomto případě byla učiněna nějaká dohoda o omezení dobrušských pivovarů na opočenském panství výměnou za množství privilegií, za které platili dobrušští měšťané ročně 600 kop grošů míšeňských.²⁶⁵ Je však pravdou, že se zde již pohybujeme na poli hypotéz.

Další pivovar na opočenském panství byl v Třebechovicích.²⁶⁶ Ten vařil pivo pro město a také pro vesnice Nepasice, Stěnkov a Krňovice. Privilegium šenkovat v těchto vrchnostenských vsích jim bylo

²⁶⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Kalociovaný opis privilegií stran výročních a týdenních trhů v Dobrušce z roku 1752, Hornigova sign. 40 15 203, fol. 6.

²⁶⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury.

²⁶⁶ Dnes Třebechovice pod Orebem.

uděleno Vilémem a Kryštofem Jaroslavem Trčky z Lípy.²⁶⁷

4.1.2. Panské dvory

Jedním z hlavních součástí režijního či podnikatelského velkostatku byly panské dvory. Soustřeďovaly se zde všechny zemědělské práce a vrchnostenská výroba. Předností panských dvorů nebyl technický pokrok (stále se využívalo trojpolního systému), ale soustředění zemědělské a řemeslné výroby, efektivnější organizace práce a hlavně umístění dvorů do nejúrodnějších oblastí panství.²⁶⁸

Na první pohled je jasné, že v tomto ohledu bylo opočenské panství zaostalé. Vždyť na konci 16. století byly na panství pouze tři dvory, což je na konec 16. století, při značném množství osedlých, velmi málo.²⁶⁹ Například sousední smiřické panství, které mělo téměř poloviční počet vesnic, vykazovalo v roce 1588 sedm dvorů.²⁷⁰

Prvním dokladem o panských dvorech je opět urbář z roku 1598. Tyto tři dvory byly na Opočně, v Pulicích a ve Vranově. Dvůr v Opočně je popisován takto:

²⁶⁷ SOKA Hradec Králové, Archiv města Třebechovice pod Orebem, inv. č. 4., fol. 1.

²⁶⁸ Válka, J.: Hospodářská politika feudálního velkostatku na předbělohorské Moravě, Praha, 1962, s. 70.

²⁶⁹ Srov. Míka, A.: Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století, Praha, 1960, s. 107.

²⁷⁰ Chalupa, A.: Panství Smiřice a jeho poddaní v polovině 17. století, Hradecký kraj II., Hradec Králové, 1958, s. 206.

„ Dvůr pod zámek Opočnem dobře nětco od kamene a nětco od dřeva vystavený, ratajnami pro pacholky a dievky, chlévy kravskými, i svinskými, stodolami, kůlnami opatřený, ke kterémužto dvoru jest rolí orních přinejmenším přes 8 lánů.“²⁷¹

Ve Vranově vznikl panský dvůr při tamní tvrzi.

„Při též vsi jest tvrz a při něm dvůr dobře vystavený ratajnami, stodolami, maštalemi, chlévy, kůlnami a vobilnicemi vopatřený, ke kterémuž to dvoru jest rolí vorních a dobře vypravených přes 12 lánů.“²⁷²

Polní hospodářství při dvorech v roce 1598²⁷³

Dvůr	Rozloha v lánech	Orných rolí ²⁷⁴	Sklizeň na lukách	
			Vozů sena	Vozů otavy
Vranovský	přes 12	240	200	100
Opočenský	přes 8	150	40	20
Pulický	přes 5	100	40	20

²⁷¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 24.

²⁷² SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 97.

²⁷³ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

²⁷⁴ Údaj v korcích na jeden žur.

Vranovský dvůr byl tedy největší v panství. Ve srovnání se dvory na smiřickém panství je Vranov i tak nedostatečný. Největší dvůr tam měl rozlohu 30 lánů. V urbářích se vyskytuje ještě dvůr běstvinský. Avšak kromě informace o tom, že k němu mají poddaní povinnost robotovat, neznáme nic bližšího. Dvůr se nevyskytuje v žádných jiných účtech. Je tedy možné, že během první dekády 17. století zanikl. Pouze u Augusta Sedláčka zjišťujeme, že dvůr ještě v roce 1537 fungoval a choval se tu kůň, dvě klisny, čtyři krávy, jedna jalovice a 4 prasata.²⁷⁵

Na panství byl ještě dvůr Lhotecký v držení „Mi^{lost} Paní“, ze kterého se žádné platy k opočenskému panství neodváděly. Zároveň si nejsme vůbec jisti, kdo se za označením „Milost Paní“ skrývá.²⁷⁶

Velikost chovů na opočenských dvorech v roce 1598²⁷⁷

Dvůr	Koní	Klisen	Hříbat	Volů	Krav	Jalovic	Vepřů	Ovcí
Vranovský	2	40	20	-	40	40	60	300
Opočenský	-	-	-	12	40	30	60	-
Pulický	1	12	6	-	40	40	20	-
Celkem	3	52	26	12	120	110	140	300

Za vlády Jana Rudolfa Trčky z Lípy se počet dvorů konečně zvýšil. V Taxe z roku 1636 se objevuje již 10 dvorů. I tak je to na velkém panství na Opočně vcelku

²⁷⁵ Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého, II. Hradecko, Praha, 1996, s. 66.

²⁷⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 236.

²⁷⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

málo. Dvory byly v Opočně, v Pulicích, ve Vranově, v Tošově, v Jeníkovcích, v Ledcích, v Libníkovcích, v Dlouhé Vsi, v Hamrech a v Bidle. I v této době byl největší dvůr ve Vranově, ačkoli čítal pouze 14 lánů.

Je překvapivé, že nacházíme dvůr v Dlouhé Vsi. Tato vesnice leží v jednom z údolí Orlických hor. Vzhledem k nízkému počtu dvorů, by se dalo očekávat, že budou dvory zakládány na co nejurodnějších místech panství. Jan Rudolf Trčka však nejspíš vsadil na to, že panské dvory rozšíří do všech částí dominia.

Výnos těchto dvorů byl silně postižen třicetiletou válkou. Na většině statků byly stavy dobytka i výsevu menší než jaké byly „dříve“. Dvůr v Libníkovcích byl téměř pustý a využíval se nejspíše jen pro „lid vojenský“ tedy císařskou armádu.²⁷⁸

Celkově čítaly pole při panských dvorech 76 1/3 lánu. Jen orné plochy byly v roce 1636 oceněny na 26 716 kop 40 grošů.²⁷⁹

²⁷⁸ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 12-20.

²⁷⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 20.

Polní hospodářství při dvorech v roce 1635/1636²⁸⁰

	Před rokem 1635/1636 se osývalo				Zaselo se v roce 1635/1636				Vozů v roce 1636	
	na zimu		na jaro		ozimů		jařin			
Dvory	kor.	věr.	kor.	věr.	kor.	věr.	kor.	věr.	sena	otavy
Opočenský	149	3	220	1½	141	1	178	-	-	-
Pulický	269	3	289	1	465	2	354	2	35	15
Vranovský	325	2	251	-	148	-	491	3	50	25
Tošovský	115	2	190	-	9	1	157	3	20	12
Jeníkovský	135	3	183	2	16	3	160	-	20	12
Ledecký	241	-	116	-	41	2	112	3	20	10
Libníkovský	„Pro lid vojenský, na samotě pustý, a nyní zaseto není.“ ²⁸¹								22	8
Dlouzský	34	1	218	-	6	3	150	-	35	15
Hamerský	20	2	6	3	6	1	7	5	-	-
Bidelský	15	-	70	-	-	-	26	-	10	8
Celkově	1307	-	1543	3½	835	1	1639	-	212	105

Z této tabulky překvapivě zjišťujeme, že narozdíl od osevu na zimu, který klesl téměř o 500 korců, se na jaře 1636 výsev zvýšil. To mohlo být způsobeno snahou nahradit nedostatek pšenice a žita maximalizací výnosu z ječmene a ovsa na jaře 1636.

²⁸⁰ SOA Zámrska, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 15-19.

²⁸¹ SOA Zámrska, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 18.

Velikost chovů při dvorech v roce 1635/1636²⁸²

Koní, klisen a hříbat Dříve/1635			Dojnic Dříve/1635		Jalovic Dříve/1635		Vepřů Dříve/1635		Ovcí Dříve/1635	
Opočenský	8	8	28	8	24	7	30	28	?	120
Pulický	51	22	40	40	35	33	40	30	?	180
Vranovský	?	2	40	34	60	16	?	50	?	240
Tošovský	?	12	25	11	16	11	20	18	?	60
Jeníkovský	?	13	30	15	32	12	24	0	?	120
Ledecký	?	15	27	22	30	24	?	12	?	180
Libníkovský	8	0	15	0	20	0	-	-	?	180
Dlouzský	-	-	50	27	30	11	?	10	-	-
Hamerský	-	-	30	27	15	14	?	6	?	90
Bidelský	-	-	12	12	15	6	-	-	-	-
Celkově	67	72	297	196	277	134	114	154	?	1170

Velké ztráty však pozorujeme u chovné zvěře. Tam kde máme dostatek informací o dřívějších stavech, zjišťujeme, že stav dobytka klesl téměř o třetinu. Tyto nízké stavy způsobil jistě dlouhodobý pobyt císařského vojska na Hradecku.

4.1.3. Rybníkářství

Mnohem většímu zájmu se dostalo na trčkovských panstvích rybníkářství. Máme doloženo, že první rybník nechal vybudovat již zakladatel rodu Mikuláš Trčka z Lípy.²⁸³

Během 16. století se na panství Opočno vystavělo velké množství rybníků. Tato rybníční oblast byla

²⁸² SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 18.

²⁸³ Dvořáková, L.: Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC-PH 1, Praha, 1976, s. 116.

jednou z největších v Čechách. Jistě se nemohla rovnat rybníční síti v jižních Čechách²⁸⁴ a v dnešním povědomí není příliš zakotvena; to je však způsobeno velkým vysoušením a rušením rybníků na přelomu 18. a 19. století.²⁸⁵

První doklady o rybnících na panství Opočno jsou až v urbáři z roku 1598.²⁸⁶ Můžeme předpokládat, že rybníky byly zakládány již dříve, i když v urbáři z roku 1581 (respektive 1541) o nich není žádná zmínka.²⁸⁷ To však může být způsobeno tím, že se do tohoto urbáře informace o rybnících ani panských či jiných staveních nezapisovaly. Jaroslav Láska má za to, že hlavní impuls ke vzniku rybníční sítě nastartoval Mikuláš mladší Trčka z Lípy, který v roce 1495 koupil Opočno.²⁸⁸

Trčkové tak využili vodní zdroje Zlatého potoka, jenž byl původně nejspíše umělý vodní příkop, a řek Orlice a Dědiny. V roce 1598 bylo na opočenském panství 61 rybníků. Největším rybníkem byl Meziříčský rybník, do kterého se sadilo 220 kop ryb.²⁸⁹ Ve

²⁸⁴ Jen na orlickém panství Rožmberků v jižních Čechách bylo na přelomu 16. a 17. století 82 rybníků. Míka, A.: Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. stol.), Historický sborník I, Praha, 1953, s. 135.

²⁸⁵ Láska, J.: Rybníkářství a rybářství na Opočensku, Hradecký kraj, Hradec Králové, 1958, s. 229.

²⁸⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

²⁸⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1581-1587, Hornigova sign. 26 1 1.

²⁸⁸ Láska, J.: Rybníkářství a rybářství na Opočensku, Hradecký kraj, Hradec Králové, 1958, s. 230.

²⁸⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 63.

většině rybníciích se chovali kapři, pouze 11 z nich bylo pstruhových.²⁹⁰

Z roku 1636 již máme celkové počty a především výnosy z rybníků. Bylo zde 18 rybníků s kapry (celkově se nasadilo 711 kop kaprů) s výnosem 8 532 kop grošů míšeňských. Výtažních rybníků bylo 23, kde se nasadilo 507 kop plodu a jejich výnos činil 2028 kop grošů míšeňských.²⁹¹ Potěrných rybníků pak bylo 16, kde se sadilo 353 kaprů, kteří se poté vysadili do jiných rybníků. Pstruhových rybníků však již bylo jen 9 a výnos činil 200 kop grošů míšeňských. Celkově tedy 10 760 kop grošů míšeňských.²⁹² Oprávněně tedy můžeme opočenské panství považovat za významnou rybníkářskou oblast. Vždyť na třeboňském panství se v roce 1615 vykázal výnos z ryb na 13 508 kop grošů míšeňských.²⁹³ Bohužel se nemůžeme dozvědět víc o organizaci práce na rybníciích a prodeji ryb, neboť nám chybí jakékoliv rybní účty či jiné prameny.

Využívalo se také řek a to k lovu a k plavení dřeva. Řeky se většinou pronajímaly. V Nepasicích, Blešně a Stěnkově navíc měli povinnost lovit lososy a

²⁹⁰ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 896.

²⁹¹ Jaroslav Láska chybně uvádí 25 výtažních rybníků. Láska, J.: Rybníkářství a rybářství na Opočensku, Hradecký kraj II., Hradec Králové, 1958, s. 230.

²⁹² SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 20.

²⁹³ Míka, A.: Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. stol.), Historický sborník I, Praha, 1953, s. 135.

bobry. Za oba pak dostávají po 15 groších.²⁹⁴ Průměrně se platilo za pronájem řeky necelé dvě kopy grošů.²⁹⁵

V Taxe z roku 1636 se detailněji dozvídáme, co bylo možno chytit v řekách a říčkách na Opočensku. Kromě zmíněných lososů a bobrů byly řeky plné cejnů, okounů, sumců a mníků. Vrchnost tehdy pokládala za nejdůležitější řeky Orlici a Dědinu a čtyři horské potoky. Část se využívala k potřebám zámku a část se dále prodávala. Výnos z těchto řek ročně činil 600 kop grošů míšeňských.²⁹⁶ U Nového Hrádku²⁹⁷ se také lovíli pstruzi a raci.²⁹⁸

Zajímavou poznámku můžeme nalézt v urbáři z roku 1598 u města Třebechovic, ke kterému patřilo jezero Ples. To mělo být jednou ročně vyloveno pro vrchnost a jednou pro obec. Očividně však bylo jezero tak hojné, že Vilém Trčka si výlovy nechal oba.

„Ale líbilo se jeho M^{sti} pánu Panu Vilímovi Trčkovi z dobré paměti, aby to jemu jezero všeckno zůstalo. Na to místo dáti ráčil řeku, kteráž se počíná od gruntův pana Šarovce pod mlejnem Mitrovským, kteráž zase přibíhá až k temu mlejnu velikému Třebechovskému, kteráž nyní

²⁹⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 150, 168.

²⁹⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

²⁹⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 22.

²⁹⁷ Městečko při zámku Frymburku, také nazývané Frymburk.

²⁹⁸ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 670.

rybáři v užívání svém mají a platí z ní jednou v rok při Svatém Jiří 62 gr."²⁹⁹

4.1.4. Lesy a myslivost na opočenském panství

Lesy zabíraly velkou část panství. Z hospodářského hlediska se využívaly především k těžbě dřeva na pálení a stavby, ale byly také plné zvěře. Až v urbáři z roku 1598 se počítá velikost lesů. Počítaly se na leče.³⁰⁰ V sumě urbáře se uvádí 298 lečí.³⁰¹ To znamená něco okolo 5 400 hektarů. V roce 1636 byly opočenské lesy spočítány na 237 lečí, kdy jedna leč byla ohodnocena na 130 kop grošů míšeňských a celkově byly lesy ohodnoceny na 30 810 kop míšeňských.³⁰²

Předpokládejme však, že to nejsou všechny lesy, které byly na panství. Započítávaly se totiž jen lesy, ve kterých se konaly honitby a dávaly se pasti na zvěř. V jednotlivých záznamech ze staršího urbáře se totiž vyskytují informace nejen o velikosti lesa, ale také o množství tenat.³⁰³ Například:

²⁹⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 181.

³⁰⁰ Leč je plošná míra, která má přes 18 ha.

³⁰¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 897.

³⁰² SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 24.

³⁰³ Tenata-trojdišlné lovecké síte k chytání srstnaté zvěře, hlavne zajíců.

„ K též vsi [Klášter] jsou lesové, slovou Chástí. Za týmž kostelem a těch jest na 24 teneta zaječí obtažení přinejmenším přes 3 lečí.“³⁰⁴

Výsadní právo myslivosti měla pouze vrchnost a nikde se neseťkáváme s povolením lovu, kromě lovu při řekách. Zároveň byla vybudována obora pod Opočnem, o níž však máme pouze hospodářské informace. O stavu a množství zvěře nic nevíme. Jak již bylo zmíněno, obora měla přes 48 lánů a sklízelo se v ní přibližně tisíc vozů sena a přes půl tisíce otavy.³⁰⁵ Karel Horák se ve svém článku mýlí a píše, že se zde sklízelo přes 5 tisíc vozů a polovic otavy.³⁰⁶

Je zde znovu zmíněno, že i panskou oboru zasáhla třicetiletá válka.

„Dle hodnověrné zprávy přes tisíc vozů sena a votavy polovice i více bylo. Ale též dobyt看 lidským před lidem vojenským vypasená, tu se pak toliko pokládá 800 vozů, a za každý vůz po 45 groších vyčiní 600 kop míšeňských a vynáší v Taxy v běžném platu 12 000 kop míšeňských.“³⁰⁷

³⁰⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 276.

³⁰⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 4.

³⁰⁶ Horák, K.: Z historie myslivosti na panství Opočenském, Orlické hory a Podorlicko 1, Rychnov nad Kněžnou, 1978, s. 87.

³⁰⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 4.

Jan Rudolf si v roce 1602 v této oboře nechal vystavět lovecký zámeček-letohrádek,³⁰⁸ při které byla zahrada, která musela mít vysokou úroveň. Opočenského zahradníka totiž Jan Rudolf doporučoval k výpomoci do Jičina Albrechtovi z Valdštejna.³⁰⁹ Letohrádek se nám dochoval dodnes.

O tom, co a kde vrchnost lovila na opočenském panství, se dozvíme z urbářů. Několik vesnic mělo za povinnost vypomáhat při honech. V Plasnicích a Šedivinách byli poddaní povinni chodit na lov malé i velké zvěře a s „...koňmi tenata vozit a proklesty k honům a lovům dělat.“³¹⁰ V Kamenici a Spáleníšti zase byli poddaní nuceni kdykoliv chodit na lovy a hony.³¹¹

Podle Taxy z roku 1636 byly oblíbeným místem lesy v okolí vesnice Zvole. Ta byla již v době nákupu Mikuláše mladšího v roce 1500 pustá.³¹² I v urbářích ji najdeme jako pustou, ale nejspíše před rokem 1636 byla znovu osídlena. Povinnosti nových osadníků však byly částečně odlišné od jiných vesnic, neboť v Taxe již mají povinnost chodit na lovy „... kamkoliv, kdekoliv.“³¹³

³⁰⁸ Zámeček se dochoval dodnes.

³⁰⁹ Lokvenc, T.: Opočenský zámecký park, Orlické hory a Podorlicko 11, Rychnov nad Kněžnou, 2001, s. 137.

³¹⁰ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1581-1587, Hornigova sign. 26 1 1, fol. 587, 597.

³¹¹ Horák, K.: Z historie myslivosti na panství Opočenském, Orlické hory a Podorlicko 1, Rychnov nad Kněžnou, 1978, s. 86.

³¹² Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, Praha, 1872, díl II., s. 529.

³¹³ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 25.

V důchodních účtech také nacházíme odměny personálu za střelenou zvěřinu. Během jednoho honu se tak například střelily:

2 laně

3 prasata po 15-20 groších

11 sviní po 15-20 groších

8 srnců po 15 groších

23 srn po 15 groších

178 zajíců

150 bažantů po 1½ groších³¹⁴

4.1.5. Clo

Mezi další časté vrchnostenské příjmy v českých zemích patřilo clo. O něm se v opočenských hospodářských a urbaniálních knihách dozvíme vcelku dost.

Opočenské panství protínala významná obchodní cesta, která vedla z Vratislavi, Kladska, přes Náchod do Hradce Králové a do Prahy. Z Kladska se touto cestou především vedlo množství hovězího dobytka. Tato cesta byla druhá největší tepna dovozu hovězího dobytka v Čechách. Větší množství skotu se táhlo jen z Uher přes Moravu.³¹⁵ Ve starším urbáři se na několika místech objevuje mýtné, které se vybíralo od formanů z vozů, z koňů a volů.

³¹⁴ Horák, K.: Z historie myslivosti na panství Opočenském, Orlické hory a Podorlicko 1, Rychnov nad Kněžnou, 1978, s. 92.

³¹⁵ Janáček, J.: Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, Praha, 1955, s. 172.

V Ledcích se platilo z vozu po 3 denárech a scházelo se přes 3 kopy grošů ročně.³¹⁶ Na Hrádku³¹⁷ se vybíralo z „... koňského i z hovězího dobytka velikého po 1 denáru a z drobného všelijakého po ½ denáru a schází se ho do roka přinejmenším přes 30 grošů.“³¹⁸

Dále v Olešnici se vybíralo clo z koňského a volů po 1 denáru a ročně vrchnost získala 10 kop grošů. Z těchto důvodů byli poddaní povinni opravovat cesty.

*„Ti lidé z nadepsaného městečka mají mosty a cesty na silnici, kde se clo běře, opravování.“*³¹⁹

Tato práce nijak nezmenšila množství dalších robot, které byli nuceni vykonávat.³²⁰ Ve vsi Sněžném, kterým procházela hlavní cesta z Kladska, byli povinni také opravovat silnici, ale zbytek robot mohli poddaní platit na sv. Havla.³²¹

Silnice od severu procházela pod oborou u Opočna
„... střetauz oboru jest silnice a z každé strany v plotích hrazených jest chalupa, v kterýchž vrátní se chovají. A který forman jede, a nebo kdokoliv voly

³¹⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 305.

³¹⁷ Dnes Nový Hrádek.

³¹⁸ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 659.

³¹⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1581-1587, Hornigova sign. 26 1 1, fol. 570.

³²⁰ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 737.

³²¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 752.

žene, platí z koně a volů po 1 denáru a schází se toho do roka přinejmenším přes 8 kop grošů."³²²

Krizi obchodu za třicetileté války si uvědomíme díky Taxe z roku 1636. Podle tohoto ohodnocení panství dříve získalo na clech přes 100 kop grošů. A zapisovatel doufá, že se tato situace zase vrátí.

„Cla za předešlý let, když se voli a jiný dobytek honíval. Což nyní nemnoho bývalo. Krom 3 honů vozů, a jiných přes 100 kop ročně se sešlo. Což dá P. Bůh zase bude.“

V tu dobu se totiž vybíralo pouze 33 kop 20 grošů, tedy pouze třetina.³²³

4.1.6. Kolonizace

Území Orlických hor (nazývané také Studené hory) bylo velmi neúrodné. Proto se hlavní vlna kolonizace do těchto oblastí dostala až v 16. století.³²⁴ Nižší území byly osidlovány spíše zemědělsky zaměřenými osadníky, zejména českého původu.

Je zajímavé, že ani během třicetileté války se kolonizace v Orlických horách nezastavila. Její rozvoj můžeme dokumentovat na Knize o pronájmech horských pasek z roku 1625.³²⁵

³²² SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 59.

³²³ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 5.

³²⁴ Šůla, J.: Venkovský lid východního Hradecka v letech 1590-1680, Acta Musei Regianehradecensis, serie B, XIII., Hradec Králové, 1971, s. 36.

³²⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Kniha o pronájmech horských pasek

Obecně tento nárůst koupí a pronajímání vrchnostenských pozemků souvisel nejen s příchodem nových kolonistů, ale také se snahou zpeněžit dosud volné a nevyužité (zvláště v odlehlých oblastech) pastviny, louky nebo lesy.³²⁶ Zvětšování majetků poddaných, a tedy feudální renty, je spojováno s extenzivními cestami hospodářského podnikání šlechty. Většina českého území již byla takto využita během vrcholného středověku.³²⁷ Díky nehostinnému podnebí Orlických hor, tak mohlo být to území kolonizováno ještě v raném novověku.

Vrchnost v horských oblastech prodávala nebo pronajímala novým i již usedlým poddaným klučeniny a paseky v celkové rozloze 2 932 provazců.³²⁸ Z výpočtů usuzujeme, že průměrně si jeden poddaný zakupoval 22 provazců. Cena jednoho provazce se pak pohybovala okolo 1 kopy grošů.

Nové pozemky však spláceli poddaní několik let v různých sumách. Různorodé splácení tedy napomáhalo k tomu, aby byli poddaní schopni i během války rozšiřovat své grunty. Stejně tak tento systém byl výhodný i pro nově příchozí kolonisty.

To však nebyly jediné platby vrchnosti. Povinnost ročních „auroků“ byla povinná i pro tyto nové pozemky v horách. Kromě peněžitých dávek dvakrát v roce, pravděpodobně na sv. Havla a na sv. Jiří, tak jako

poddaným, r. 1625-1638, Hornigova sign. 28 1 4.

³²⁶ Válka, J.: Hospodářská politika feudálního velkostatku na předběllohorské Moravě, Praha, 1962, s. 85.

³²⁷ Polívka, M.: Šlechtic jako podnikatel v pozdně středověkých Čechách, Pocta Josefu Petráňovi, Praha, 1991, s. 97.

³²⁸ Což dělá přibližně 280 hektarů.

všude jinde), spláceli úroky formou roboty a úročních slepic.

V jedné vesnici se cena za jeden provazec značně liší. Jistě záleželo na kvalitě půdy. Proto se tedy setkáváme s tím, že poddaný který vykoupil 17½ provazce, platil ročně 40 grošů, robotoval 4 dny a dával 8 slepic. Jeho soused si však zakoupil 40 provazců, za které odváděl 24 grošů, 2 dny robot a 2 slepice.³²⁹

³²⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Kniha o pronájmech horských pasek poddaným, r. 1625-1638, Hornigova sign. 28 1 4, fol. 25, 26.

4.2. Výnosy z dávek poddaných

4.2.1. Sklářství

Na mnoha místech, ve vyšších polohách panství, nebylo možné žít jinak než nezemědělskou činností. Především sklářstvím. V celé oblasti Orlických hor (na Rokytnicku, Solnicku, Opočensku) vznikaly sklářské hutě, které zakládali především saské sklářské rody Friedrichů, Preusslerů a Schürerů. Ti přesunovali svou výrobu ze saské strany Krušnohoří z důvodů nedostatku dřeva. Nízké osídlení českého pohraničí bylo pro sklářské rody ideální.³³⁰

Nejstarší sklárna byla založena v Rokytnici roku 1515 Schürery.³³¹

Na opočenském panství vznikla také jedna taková sklárna v Deštném³³², kterou nejspíše založil Jiřík Keller; o jeho dřívějších aktivitách však bohužel nemáme zprávy. V knize Historie sklářské výroby v Čechách se mylně uvádí, že byla založena rodem Preusslerů v roce 1545.³³³ První zprávy o sklárně v

³³⁰ Drahotová, O.: Historie sklářské výroby v českých zemích I., Praha, 2003, s. 134.

³³¹ Šůla, J.: Venkovský lid východního Hradecka v letech 1590-1680, Acta Musei Regianehradecensis, serie B, XIII., Hradec Králové, 1971, s. 39.

³³² Dnes Deštné v Orlických horách.

³³³ Drahotová, O.: Historie sklářské výroby v českých zemích I., Praha, 2003, s. 136.

Deštném máme ale z roku 1595. Jaroslav Šůla také mylně tvrdí, že se tak stalo až v roce 1605.³³⁴

V mladším opočenském urbáři Jan Rudolf roku 1602 potvrdil privilegia daná deštenské sklárně v roce 1595 Kryštofem Jaroslavem Trčkou z Lípy. O dřívějších sklářských počinech nemáme žádné zprávy.

Díky privilegiím máme možnost poznat, jaké zázemí sklárna potřebovala. Jiřík Keller sklenář měl kromě sklářské hutě ještě pole, louky, dva selské dvory a mlýn.³³⁵

Hlavním předpokladem k nerušené práci sklárny patřilo osvobození řemeslníků od roboty. Tu Jan Rudolf sklárně prominul, za to však musel ročně majitel sklárny platit 32 kop grošů míšeňských z každého popeláře. Úrok platil Jiřík Keller ve sklářských výrobcích, kterých musel ročně odvést minimálně 7 kop sklenic a jiných produktů. Dále bylo ošetřeno pálení dříví pro potřebu sklárny, pytláčení v panských lesích, pasení dobytka atd.³³⁶

Ve srovnání s ostatními sklárnami v Orlických horách byla však privilegia na jiných panstvích často mnohem štědřejší. Například rokytnický sklář získal od Krištofa Mauschwitzze z Armenruhu v roce 1595 mnohem větší privilegia. Úroky, které platili

³³⁴ Šůla, J.: Venkovský lid východního Hradecka v letech 1590-1680, Acta Musei Regianehradecensis, serie B, XIII., Hradec Králové, 1971, s. 41. Je nutno podotknout, že ve své pozdější práci je datum uvedeno správně. Šůla, J.: Stručné dějiny a topografie skláren v Orlických horách v období feudalismu, Sborník prací východočeských archivů V., Zámorsk, 1984, s. 105.

³³⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 546-548.

³³⁶ Viz příloha č. 3.

popeláři a další řemeslníci dostával přímo majitel sklárny a ne vrchnost. Navíc sklář získal pro své potomky osobní svobody, a tedy nebyli považováni za poddané. Mistr sklář byl také z důvodu cestování omluven v docházce na bohoslužby.³³⁷

Více privilegií získala deštenská sklárna, když ji roku 1616 koupil Donath Preussler. Sklárna se tak dostala do rukou velkého sklářského rodu. Jan Trčka povolil pilu u sklárny, Preussler mohl zaměstnat kováře, ševce a také mohl pálit a šenkovat pálenku. Zároveň platil ročně 10 kop grošů míšeňských a za každého popeláře platil 3 kopy grošů českých. V roce 1617 však byl v Deštné zaměstnán pouze jediný popelář.³³⁸ V důchodním účtu z roku 1622 už se ale neplatí z žádného popeláře.³³⁹

Je tedy jisté, že Trčkové z Lípy nijak zvláště nepodporovali rozvoj sklářství na svých panstvích. Velikost panství by si jistě zaslouhovalo více než jednu sklářskou dílnu. Obsah privilegií se nijak zvláště nelišil od jiných skláren v Orlických horách v té době. Spíše byly z počátku slabší a až postupem času byly rozšiřovány.

³³⁷ Šůla, J.: Venkovský lid východního Hradecka v letech 1590-1680, *Acta Musei Regianehradecensis*, serie B, XIII., Hradec Králové, 1971, s. 41.

³³⁸ Šůla, J.: Stručné dějiny a topografie skláren v Orlických horách v období feudalismu, *Sborník prací východočeských archivů V.*, Zámorsk, 1984, s. 108.

³³⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2, fol. 19.

4.2.2. Mlýny

Na panstvích byly dalším hospodářsky významným stavením mlýny. Na Opočně byly všechny mlýny majetkem vrchnosti a ty pak byly většinou pronajímány. To byla běžná praxe v raněnovověkých Čechách. Za nájem mlýnu se pak často odvádělo namleté obilí, peněžní dávky a také povinnost vykrmování vrchnostenských vepřů. Ty mlynář krmil mlýnským prachem, tlučem nebo otrubami.³⁴⁰

V urbáři z roku 1598 se dozvídáme o pěti mlýnech. Kromě mlýna pod Opočnem a v Semechnicích byly ostatní pronajímány.

Opočenský mlýn v oboře byl nejspíš obhospodařován přímo vrchností. Není zde zmínka o žádném poddaném, který byl platil úrok. Opočenský mlýn byl největší. Ročně se zde semlelo 312 korců žita a sladu, což Trčkům vyneslo 78 kop grošů. Navíc se zde mlel slad pro dobrušský pivovar. Vepřů se při mlýně také chovalo nejvíc a to 24. Ti pak mohli být prodáni po 2 kopách grošů.³⁴¹

O něco menší byl mlýn v Semechnicích, který semlel ročně 208 korců žita a vynesl 52 kop grošů. Vepřů se zde chovalo pouze 12. Prachárna při mlýnu se pronajímala za 30 grošů ročně.³⁴²

³⁴⁰ Černý, V.: Hospodářské instrukce: Přehled zemědělských dějin a v době patrimoniálního velkostatku XV.-XIX. století, Praha, 1930, s. 230.

³⁴¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 23.

³⁴² SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 485.

Z důchodních účtů z roku 1622 se již dozvídáme o osmi mlýnech. V jejich seznamu však chybí některé původní mlýny například v Semechnicích. Těžko můžeme předpokládat, že tak velký mlýn zanikl a proto bylo na panství nejspíš více mlýnů než účty dokládají. Špatná hospodářská situace za třicetileté války se projevila i na mlýnských dávkách. Například z mitrovského a meziříčského mlýna nepřišlo vůbec nic.³⁴³

V Deskovém odhadu z roku 1635 zjišťujeme, že na jednu stranu klesal naturální úrok z pronájmu mlýna. Například šestajovský mlýn odváděl 80 korců obilí, i když dříve se dávalo 144 korců.³⁴⁴

Na druhou stranu se zvyšovala peněžní renta, která se hlavně odváděla místo výkrmu vepřů. V roce 1598 se místo výkrmu vepře dávaly 2 kopy grošů. Před rokem 1635 ještě cena zůstávala stejná pouze byla převedena na groše míšeňské (tedy 4 kopy gr. míš.), ale od roku 1635 se již cena za výkrm vepře činila 7 kop grošů míšeňských.³⁴⁵ Tento nárůst jistě byl spojen s klesající hodnotou měny. A vzhledem k tomu, že většina mlýnů místo výkrmu platila peněžní rentu, byla vrchnost nucena zvyšovat peněžní rentu z jednoho vepře.

³⁴³ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2.

³⁴⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Deskový odhad ročních příjmů z panství Opočno a statků Černíkovice a Doubravice, r. 1635-1636, Hornigova sign. 87 1 38, fol. 3.

³⁴⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Deskový odhad ročních příjmů z panství Opočno a statků Černíkovice a Doubravice, r. 1635-1636, Hornigova sign. 87 1 38, fol. 16.

Z čeho se vypočítávala výše pronájmu se můžeme dozvědět znovu z Deskové odhadu.

Každý poddaný měl přikázáno, ke kterému mlýnu smí chodit se svým obilím. Pod pohružkou pokut nesměl si nechat semlít obilí nikde jinde. Nájem se tedy vypočítával z ročního množství semleného obilí, avšak nájem byl pevný. Skládal se z většího množství nespecifikovaného obilí v korcích a menšího množství korců pšenice. K tomu ještě výkrm vepřů nebo peněžní renta za nesplněný výkrm, což bylo častější.

V roce 1623 změnil Andreáš Nejman z Ryglíc hejtman opočenského panství místo semletí třem vesnicím. Rohenice, Králova Lhota a Slavětín do té doby dávaly své obilí k meziříčskému mlýnu. Hejtman panství však přikázal, že tyto vesnice budou své obilí posílat k šestajovskému mlýnu a nikam jinam. Zároveň byl šestajovskému mlýnu zvýšen pronájem mlýnu o 60 korců obilí. Také byl zvýšen počet vepřů k výkrmu. Meziříčský nájem zase o těchto 60 korců obilí a vepře k výkrmu snížen.³⁴⁶

V roce 1636 v Taxe opočenského panství byly všechny mlýny shrnuty do jedné položky. Mlýnů bylo 11 a čistý výnos z pronájmů a výkrmů vepřů činil 1082 kop 7 grošů míšeňských. Zároveň byly tyto mlýny a vše k nim patřící ohodnoceny na 21 648 kop 42 grošů míšeňských.³⁴⁷

³⁴⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Deskový odhad ročních příjmů z panství Opočno a statků Černíkovice a Doubravice, r. 1635-1636, Hornigova sign. 87 1 38, fol. 16.

³⁴⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 25.

4.2.3. Úroční dávky z osedlého

Míra povinností každého osedlého se lišila především z důvodu nestejně kvality a množství obdělávané půdy.

Základním kamenem byly úroky sv. Havelské a sv. Jiřské, které se vypočítávaly z celého majetku, který poddaní drželi. Nebyly to tedy jen obdělávané pole, ale také kusy lesů, potoky nebo stavení. To byla peněžní renta. Poddaní dále platili kromě robot také naturální rentu. Úroční vejce, slepice a takzvané osepní obilí.³⁴⁸ Obecně lze říci, že vrchnost po celých Čechách požadovala široké spektrum naturálních dávek. Od ovsa, žita, pšenice po luštěniny, konopí, pepř, kuřata, telata, soli ale také třeba vosku. Tyto dávky však také byly čím dál častěji převáděny na peněžní rentu.³⁴⁹

V případě opočenského panství se setkáváme především s úročním žitem, ovsem, méně již s plecemi, telaty a pepřem. Můžeme konstatovat, že v roce 1622, kdy máme přesné informace o tom, které naturálie byly od vrchnosti vyžadovány, byly tyto dávky již reluovány. Podívejme se na vývoj těchto stálých platů.

³⁴⁸ Pekař, J.: *Kniha o Kostí*, Praha, 1998, s. 223.

³⁴⁹ Míka, A.: *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století*, Praha, 1960, s. 242.

**Vývoj výše úroků na Opočenském panství za vlády
Trčků z Lípy**

Pramen	Osedlých	Úrok sv.Havelský	Úrok sv. Jiřský	Celkově
Urbář z roku 1598³⁵⁰	1340	590 kop 15 gr. 4 den.	590 kop 44 gr. 2 den.	1180 kop 59 gr. 6 den.
Důchodní účet z roku 1622³⁵¹	?	503 kop 16 gr.	482 kop 17 gr. 6½ den.	985 kop 23 gr. 6½ den.
Deskový odhad panství z roku 1635³⁵²	1239	846 kop 18 gr. 3 den. míšeňských	814 kop 51 g. 6 den. míšeňských	1661 kop 10 gr. 4 den. míšeňských

Z této tabulky vyplývá, že se roční peněžní úroky většinou pohybovaly pod hranicí tisíce kop grošů.³⁵³ Musíme však kalkulovat s tím, že tři ze čtyř sledovaných období spadají do třicetileté války, a proto je nutno počítat s snížením vybraných úroků.

³⁵⁰ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 897.

³⁵¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2, fol. 9.

³⁵² SOA Zámorsk, VS Opočno, Deskový odhad ročních příjmů z panství Opočno a statků Černíkovice a Doubravice, r. 1635-1636, Hornigova sign. 87 1 38, fol. 1.

³⁵³ Kopa grošů míšeňských se totiž rovnala 30 grošům českým.

4.2.4. Roboty

Míra zatížení poddaných robotou se nejspíše během 16. století příliš neměnila.³⁵⁴ Forma roboty se však lišila vesnice od vesnice. Různorodost robotních povinností na opočenském panství byla způsobena tím, že při začleňování mnoha vesnic do rukou Trčků zůstávaly původní roboty vyměřené dřívějšími majiteli. Ve smlouvě o prodeji šestajovského zboží je přesně vyjmenováno, kdo ve vsi sídlí a jaké má vůči vrchnosti povinnosti.³⁵⁵ Proto se na opočenském panství občas vyskytují velké rozdíly v množství robot, i když mají vsi stejnou rozlohu. Zatímco v Jílovicích se dohromady robotovalo 175½ dne, v Městci, který měl téměř stejnou rozlohu poddanské půdy, se robotovalo pouze 54 dní.³⁵⁶

Záleželo také jak na úrodnosti půdy, tak i na blízkosti panských dvorů, lesů, velkých pastvin nebo zámku. V horských oblastech zaznamenáváme více vsí, které mají nízkou nebo žádnou robotu.³⁵⁷

Musíme také počítat s tím, že u tak velkých panstvích jako bylo Opočno se měřítko místních lánů odlišovalo. Lán se v každé vsi určoval jinak, což vedlo k dalším výchytkám.³⁵⁸

Nacházíme tak osedlého z Královy Lhoty, který za 2,5 lánu (= 17 prutů) měl vyměřeny 3 dny ženné

³⁵⁴ Viz následující tabulky k robotám.

³⁵⁵ Archiv český V, s. 553-557, č. 39.

³⁵⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 208, 253.

³⁵⁷ Viz mapová příloha č. 3.

³⁵⁸ Míka, A.: Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století, Praha, 1960, s. 231.

roboty,³⁵⁹ jiný pak ve vsi Bačetín ze 7 prutů robotoval 6½ dne.³⁶⁰

Na tomto místě je nutné upozornit, že počet robotních dní, nijak neovlivňoval další části feudální renty, jako například sv. Havelský a sv. Jiřský úrok. Tudíž nižší počet dnů roboty se nemohl projevit například ve vyšším sv. Havelském úroku.³⁶¹

Vesnic, ve kterých podle opočenských urbářů nebyly žádné roboty, bylo 29.³⁶² To také odpovídá trendu, jaký vládl na českých panstvích v 16. století, kdy robotní zatížení nebylo tak vysoké, jako v následujících staletích.³⁶³

Na opočenském panství se nejvíce setkáváme s robotou žennou. Dále zde byla zastoupena robota orní, vánoční, na hrabání sena a jeho vožení. Vesnice na původním frymburském panství pak měly často povinnost roboty zahradní, dřevní vztahující se k zámku.

Zahradními robotami se myslelo pletí zeleniny, vyvážení hnoje, trhání konopí, rytí řepy atd. Pokácené dřevo se mělo skládat na zámek Frymburk.

³⁵⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 101.

³⁶⁰ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2, fol. 609.

³⁶¹ Míka, A.: *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století*, Praha, 1960, s. 230.

³⁶² Jednalo se o vesnice: Běstviny, Březiny, Deštné, Dobříkovec, Hlohov, Chábory, Jesenice, Klášter, Krňovice, Lomy, Masti, Mnichová, Nový Hrádek, Ostašovice, Plasnice, Provoz, Rzy, Sedloňov, Slavětín, Spáleníště, Šediviny, Šonov, Újezdec, Vršovka a Vyhnanice.

³⁶³ Pekař, J.: *Kniha o Kostí*, Praha, 1998, s. 239.

Těchto vesnic bylo dvanáct³⁶⁴ a v urbáři z roku 1598 se objevují podobné zápisy o těchto povinnostech.

„Z též vsi jsou povinni za roboty k zámku Frymburku konopí trhati, řepu rejti, cibuli, mrkev a mák pléti, dříví na zámek naroubati a na hromady pořádně skliditi. Za tu robotu dávají při Svatém Havli 4 groše.“³⁶⁵

Jak lze vidět, tato roboty byla relativně a placena v penězích. Zahradní roboty byly časté ve velkém množství vesnic. V naprosté většině byly počítány na záhony, které měly být vyplety, nebo vozy hnoje a sena, které měly být odvezeny. Můžeme předpokládat, že naprostá většina těchto robot nebyla vykonávána, a že vrchností byly vyžadovány dávky v peněžní formě. To se však na některých místech změnilo brzy po vypuknutí třicetileté války, jak uvidíme dále.

Na panství nacházíme také roboty při panských dvorech. Pro konec 16. století bylo charakteristické, že se na panských dvorech příliš takové roboty nevyužívalo. A to z obav, před nízkou produktivitou práce a kvalifikovaností robotujících poddaných. Vrchnost si proto raději zaplatila na dvorech schopnější pracovní sílu, která byla motivována

³⁶⁴ Byly to vesnice: Rozkoš, Nedvězí, Rovné, Bystré, Janov, Dlouhá Ves, Bohdašín, Vanůvka, Slavoňov, Bidlo, Tis a městečko Kounov.

³⁶⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 632.

finančním výdělkem.³⁶⁶ Proto nás nepřekvapuje, že pouze dvě vesnice robotovaly, a to při Běstvinském dvoře - Ohnišov a Domašín.³⁶⁷

I tyto roboty však byly reluovány a poddaní odváděli peníze na zaplacení námezdných sil pracujících na dvorech. Roboty se tak používalo pouze k jednoduchým úkolům, téměř nikdy k technicky náročnějším pracím. Námezdní síly se využívalo dále na vinicích, na pivovaru, mlácení obilí, atd.³⁶⁸

V urbářích se každá robota přepočítávala na groše. Z toho můžeme odvozovat cenu jednotlivých úkonů. Jeden den roboty orní se přepočítával většinou na 4 groše. Robota ženná pak měla hodnotu jednoho až dvou grošů, podle movitosti osedlého. Furníci (sedláci) většinou platili nebo robotovali za 2 groše, chalupníci za 1 groše. Hodnota jednoho vozu sena činila většinou 1 groš. Za jeden záhon, který se měl vyplít nebo vytrhat, se počítalo od 4 denárů po 1 groš.³⁶⁹ Tato taxace je ještě v celku mírná při srovnání s frýdlantským panstvím z roku 1628, kde za robotu orní bylo požadováno 20 grošů míšeňských.³⁷⁰

³⁶⁶ Černý, V.: Hospodářské instrukce: Přehled zemědělských dějin a v době patrimoniálního velkostatku XV.-XIX. století, Praha, 1930, s. 108.

³⁶⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 641, 691.

³⁶⁸ Válka, J.: Hospodářská politika feudálního velkostatku na předbělohorské Moravě, Praha, 1962, s. 71.

³⁶⁹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

³⁷⁰ Černý, V.: Hospodářské instrukce: Přehled zemědělských dějin a v době patrimoniálního velkostatku XV.-XIX. století, Praha, 1930, s. 118.

Výjimkou byli například poddaní z Bolehoštské Lhoty, kde bylo vyvezení hnoje přepočítáváno na 4 groše za vůz.³⁷¹ Jiným případem bylo Podbřeží a Lhota Podbřežská, kde se jeden dne orní roboty počítal za 5 grošů.³⁷²

Roboty jako součást feudální renty byla menší částí odvodů poddaných vrchnosti. Podívejme se však z jaké části byly roboty opravdu vykonávány a z jaké části byly hrazeny ve formě peněžní renty.

Jaroslav Láska ve svém článku píše, že „ Robotní práce za trčkovských dob do počátku XVII. století byly vesměs dočasně prominuty a poddaní za ně platili vrchnosti peněžité náhrady...“.³⁷³

To lze říct, jak už bylo výše zmíněno o robotách zahradních, dřevních atd. Jak ukážeme, trochu odlišná situace byla u robot ženních, které byly nejčastější. V urbáři z roku 1598 se veškeré roboty, stejně jako další dávky a povinnosti převáděly na groše. V té chvíli si nemůžeme být jisti, které roboty byly vykonávány, a které poddaní platili.

Jediným vodítkem je formulace „při sv. Havli.“ V takovém případě můžeme jistě předpokládat, že se roboty nevykonávaly, a v den kdy se platily a odváděly všechny půlroční dávky, se zaplatily i peníze za nevykonané roboty. Dokládá to i již zmíněná ves Ohnišov.

³⁷¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 375.

³⁷² SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 425, 435.

³⁷³ Láska, J.: Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze XVI. až XVIII. století, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 113.

„Z též vsi jsou lidé povinni ke dvoru Běstvinskému robotami sena žito výzti. Na podzim i z jara vláčeti a jestli by takových robot neodbejvali jsou povinni, ti kteří s koňmi to vykonávají 23 osoby po 3 groších, za touž robotu při Svatém Havli dávati...“³⁷⁴

S takovým systémem tedy můžeme počítat i v souvislosti s ženní robotou. Z 45 vesnic, kde se vykonávala ženní robota se vyskytuje formulace „při sv. Havli“ pouze 16krát. Z toho lze usuzovat, že ne všechny roboty byly reluovány. Ve 29 vesnicích se tedy ženné roboty vykonávaly a to přesto, že v urbáři byly tyto roboty převedeny na groše.

Ze srovnání ženných robot, které byly od poddaných vybírány v peněžní formě a těch skutečně vykonaných, vychází, že téměř polovina ženné roboty byla skutečně odpracována.³⁷⁵

Musíme k tomu připočítat také připočítat případy, kdy se poddaný rozhodl raději robotu odpracovat. Avšak vzhledem k nízkým cenám robotních dnů a záhonů, nelze počítat s nějakým razantním navýšením. Stále však zde kalkulujeme pouze s robotami, které jsou v urbářích zaznamenány. Musíme počítat s tím, že většina změn nebyla zaznamenána. V našem případě můžeme sledovat změny robotních povinností od roku

³⁷⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 645.

³⁷⁵ V penězích cca 54 kop grošů a skutečně odpracovaných cca 48,5 kop grošů.

1587³⁷⁶ do roku 1598. Během tohoto zaznamenáváme jen malé změny, především ve vyplácení roboty penězi.³⁷⁷

Co se však z urbářů nedozvíme, jsou další roboty, které jistě existovaly. Šlo o roboty neperiodické nebo výjimečné. Na panstvích se často využívalo takové roboty k stavebním činnostem, k výlovům rybníků, při lovech atd.³⁷⁸

V našem případě si nelze představit, že honosná přestavba zámku Opočna by se obešla bez pomoci poddaných. V tomto případě mohlo jít o robotu placenou. Nezapsanou do urbáře s tím, že nejde o robotu, která by byla v dalších letech vymáhána.³⁷⁹

Stejně tak urbář z roku 1598 detailně popisuje rybníky, množství nasazených ryb a plodů, ale není zde ani zmínky o tom, kdo se o tak velké množství rybníků stará, a kdo vypomáhá při výlovech. Na panstvích v 16. století se téměř vždy využívalo „nepšané“ roboty k pomocným pracím na rybnících a při výlovech. Často se setkáváme s tím, že tyto práce nejsou zapisovány jako roboty, ale jako námezdní práce. Ta však byla nucená, i když byla poddaným zaplácena. Tyto dobrovolné a placené práce se v pozdějších dobách, zvláště po třicetileté válce, staly nedílnou součástí robotních povinností.³⁸⁰

³⁷⁶ Možná dokonce od roku 1541.

³⁷⁷ Například ve vsích Plasnici a Šedivínách.

³⁷⁸ Válka, J.: Hospodářská politika feudálního velkostatku na předběllohorské Moravě, Praha, 1962, s. 101.

³⁷⁹ Křivka, J.: Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů (Příspěvek k dějinám českého velkostatku v 16.-17. stol.), Praha, 1959, s. 61.

³⁸⁰ Válka, J.: Hospodářská politika feudálního velkostatku na předběllohorské Moravě, Praha, 1962, s. 120.

Vraťme se ale ještě k robotám na Opočně. Odhadovat výši robot podle lánové výměry můžeme až z urbáře z roku 1598. Starší urbář totiž neobsahuje sumář každé vesnice a stejně jako u mladšího urbáře je u jednotlivých osedlých často uvedeno místo konkrétní výměry pouze „Z rolí“. Statistika počtu robot (přepočítaných na groše) z mladšího urbáře³⁸¹ je jistě pouze orientační, nejen z důvodu výše nastíněných, ale také z důvodů, že u větší části vesnic není nijak zaznamenána lánová výměra.

Proto jsme schopni pojmut pouze 30 vesnic. Z nich většina měla vypočítáno nad 10 grošů roboty za lán.

**Počet přepočítaných grošů za robotu na 1 lán k
roku 1598³⁸²**

méně než 10 grošů		10-20 grošů		20 a více grošů	
Přepychy	0,13	Jeníkovice	10,1	Polánky	21,8
Rohenice	0,4	Domašín	10,7	Lhota Podbř.	22
Bolehošť	1,12	Blešno	11,1	Podbřeží	22,6
Semechnice	2,1	Meziříčí	11,7	Újezd	26
Trnov	3,6	Brtna	12	Očelice	27,4
Houdkovice	7	Čánka	12	Sudín	27,9
Pohoř	7,1	Mokré	12	Vranov	36
Pulice	7,7	Miškov	12,2	Křivice	40,2
		Bačetín	13,4	Val	41,5
		Bolehošťská	16,3	Jílovice	42,7
		Lhota			
		Králova Lhota	18,4		
		Městec	19		

³⁸¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

³⁸² SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

Podívejme se nyní na celkovou analýzu robotních povinností zaznamenaných v urbářích.

Roboty podle urbářů z let 1587 a 1598³⁸³

	Osedlých	Počet dní roboty	Průměrná roční robotna na osedlého	V penězích
Urbář 1587	1058	2585,5	2,4 dne	cca 128 kop
Urbář 1598	1046	2759,5	2,63 dne	cca 99 kop

Tyto čísla nám dokládají opravdu velmi nízké robotní povinnosti. Dalo by se tedy podle toho předpokládat, že velké množství robot nebylo do urbářů zapsáno.

Číslo osedlých v tabulce robot, nám dokládá počet usedlých, kteří byli nuceni vykonávat roboty. Až z mladšího urbáře z roku 1598 se ale dozvídáme celkový počet osedlých na opočenském panství. A ten činil 1340 osedlých. Navíc se zde uvádí, že dalších 145 osedlých, žádný plat nedávají.³⁸⁴ Z toho nám vyplývá, že celých 294 osedlých podle urbáře nebylo nuceno vykonávat roboty. Jistě to neznamena, že by žádné nevykonávali, ale můžeme si být jisti, že zjištěná průměrná robotna na osedlého není pouze zavádějícím číslem.

Pokud se podíváme na důchodní účty z roku 1622 (kdy bohužel neznáme počet osedlých), zjistíme že urbáře ve výši robot nelhaly! Z důchodních účtů sice nezjistíme množství dnů, které měli osedlí robotovat,

³⁸³ Detailně viz. příloha č. 2.

³⁸⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova signatura 26 2 2., fol. 895.

ale překvapí nás velmi podobná suma vybraných peněz z robot.

Účet z roku 1622³⁸⁵ nám dokládá nové roboty, které ještě v roce 1598 uvedeny nebyly. Tyto nové roboty pomalu započaly nárůst robot, který je charakteristický pro 17. a následné století.³⁸⁶ Obecně docházelo od roku 1620 k razantnímu zvyšování robotních povinností, to se však na opočenském panství nedělo tak drasticky, neboť se roboty zvedaly vcelku mírně.³⁸⁷ V roce 1622 tedy nacházíme mezi novými robotami „nové ženné“, „nové za hrabání a trávy sečení“ a „roboty nové od Poláneckých“.

³⁸⁵ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2.

³⁸⁶ Láska, J.: Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze XVI. až XVIII. století, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 116.

³⁸⁷ Srov. Křivka, J.: Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů (Příspěvek k dějinám českého velkostatku v 16.-17. stol.), Praha, 1959, s. 58.

Roboty podle účtů z roku 1622³⁸⁸

Forma roboty	Kopy	Groše	Denáry
Ženní stará	89	40	6½
Ženní nová	30	27	-
Sena vožení z Kamenice	1	24	-
Orní a fúrní sv. Bartolomějská	9	9½	-
Nová hrabání a trávy sečení	-	12	-
Orní sv. Havelská	2	29	½
Orní vánoční	19	54	½
Vánoční fúrní	4	22	½
Pletí, řepy rytí etc.	-	46	2
Fúrní a zahradní Frymburská	1	57	-
Nová od Poláneckých	2	58	-
Do vůle vrchnosti prominuté	7	-	-
Celkově	168	57½	3

³⁸⁸ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign.
8 2 2.

O dva roky později již vypadaly roboty takto:

Roboty podle účtů z roku 1624³⁹²

Forma roboty	Kopy	Groše	Denáry	Rozdíl oproti roku 1622
Ženní stará	89	14	1½	- gr. 5 den.
Ženní nová	30	6	-	- 21 gr.
Sena vožení z Kamenice	1	24	-	0
Orní a fúrní sv. Bartol.	7	12½	-	- 2 gr. 3 den.
Nová hrabání a trávy sečení	-	12	-	0
Orní sv. Havelská ³⁸⁹	-	-	-	- 2 kopy 29 gr. 2 den.
Orní vánoční	7	21½		12 kop 33 gr.
Vánoční fúrní	4	22	½	0
Pletí, řepy rytí etc.	-	37	5	- 8 gr. 4 den.
Fúrní a zahradní Frymburská ³⁹⁰	-	-	-	- 1 kopa 57 gr.
Nová od Poláneckých ³⁹¹	-	-	-	- 2 kopy 58 gr.
Do vůle vrchnosti prominuté	6	-	-	- 1 kopa gr.
Celkově	146	29	7	- 4 kopy 24 gr.

³⁸⁹ Roboty přiřazena k Novoměstskému panství.

³⁹⁰ „Do schodku šla od mnohých let, že ji odbevají a neplatí.“

³⁹¹ Tato roboty se vůbec neobjevuje.

³⁹² SOA Zámorsk, VS Opočno, Dúchodní účet, r. 1623-1624, Hornigova sign. 8 3 3, fol. 3.

Pramen	Suma v groších za roboty
Urbář z roku 1587	128 kop 52 gr. 5 den.
Urbář z roku 1598	99 kop 33 gr. 6,5 den.
Důchodní účet z roku 1622	168 kop 57½ gr. 3 den.
Důchodní účet z roku 1624	146 kop 29 gr. 7 den.

Z těchto tabulek nám vychází velmi zajímavý výsledek. Můžeme vcelku věřit opočenským urbářům, které uvádějí téměř stejné výnosy z robot jako mnohem spolehlivější důchodní účty. To znamená, že můžeme také počítat s průměrnou robotní zátěží 2,5 dne ročně na osedlého. Jistě to nebylo vše co museli osedlí odpracovat, ale vzhledem k tomu, že v důchodních účtech jsou roboty rozděleny na staré a nové, jasně vidíme, výše starých robot je stejná jako v urbářích a tedy robotní zátěž 2,5 dne ročně je reálná!

Zajímavou zprávou je také to, že v roce 1624 při frymburském zámku poddaní robotovali, a to přesto že jsme v urbáři z roku 1598 viděli, že tuto robotu platili na sv. Havla.³⁹³ Poddaní zřejmě z důvodů nejisté doby, finančních problémů a kalady,³⁹⁴ nebyli schopni zaplatit za roboty (a to i přesto že tyto roboty byly velmi nízké) a raději je odpracovali. Vrchnosti to očividně nebylo po chuti a ztrácela tím další finanční položku.

³⁹³ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2., fol. 632.

³⁹⁴ Šůla, J.: Stručné dějiny a topografie skláren v Orlických horách v období feudalismu, Sborník prací východočeských archivů V., Zámorsk, 1984, s. 51.

4.2.5. Naturální dávky

Podívejme se nyní na takzvané naturální dávky, které poddaní odváděli vrchnosti. Téměř každý osedlý měl v povinnosti dávat úroční slepice a vejce. Ty byly téměř vždy odváděny „in natura“, neboť při nízké ceně za slepici a kopy vajec měly tyto dávky spíše utvrzovat symboliku poddanství.³⁹⁵ Tak tomu bylo alespoň v období předbělohorském.

Hodnota jedné slepice byla v urbářích z let 1587 a 1598 ustálena na jeden groš. V důchodních účtech z roku 1622 se však cena za slepici pohybovala mezi 2 až 3 groši.³⁹⁶ V roce 1636 se tato cena dokonce vyšplhala na 6 grošů za slepici.³⁹⁷ Cena kopy vajec bývala 20 denárů.³⁹⁸

V pobělohorské době vrchnost získávala z poddaných další dávky z privilegií, které poddaným udělovala. To byl případ smiřického a opočenského panství, kde Jan Rudolf Trčka roku 1613 udělil svým poddaným privilegium odúmrtě.³⁹⁹ Za volné nakládání s poddanským majetkem, byli osedlí nuceni odvádět vrchnosti především drůbež (slepice, kapouny⁴⁰⁰ a husy).

³⁹⁵ Míka, A.: *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století*, Praha, 1960, s. 243.

³⁹⁶ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2, fol. 10.

³⁹⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury, fol. 12.

³⁹⁸ SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova sign. 26 2 2.

³⁹⁹ SOkA Hradec Králové, Archiv města Třebechovice pod Orebem, inv. č. 4., fol. 1.

⁴⁰⁰ Mladí kohoutci.

4.2.6. Souhrn stálých a běžných platů a celkový výnos panství

Všechny tyto dávky se v hospodářských účtech vedly jako stálé platy. K nim patřily dávky z různých pronájmů atd. Z toho můžeme zjistit poměr jednotlivých dávek, které poddaní odváděli. Zároveň můžeme poznat jak se tyto dávky odrazily na celkovém výnosu panství. To bylo tvořeno jak těmito stálými platy, tak platy běžnými, které tvořily výnosy z vápenice, pasek, mlýnů, lesů atd.

Stálé platy panství Opočno k roku 1622⁴⁰¹

	Kopy	Groše	Denáry	%
Úroky ⁴⁰²	985	23	6½	61
Roboty	168	57½	3	10,6
Platy Dobrušky za privilegia	300	-	-	18,5
Z obilí úročního	20	36	5½	1,2
Z pronájmů luk, řek a rolí	41	27	2	2,5
Z masných krámů	19	15	-	1,17
Ze slepic	19	19	1	1,17
Z šosů	37	55	5	2,4
Z Jeníkovské krčmy	19	-	-	1,17
Z plecí úročních	2	21	5	0,1
Různé platy ⁴⁰³	3	25½	2½	0,2
Celkem ze stálých platů	1 617	43	2½	100

⁴⁰¹ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2.

⁴⁰² Na sv. Havla a na sv. Jiří.

⁴⁰³ Platy z olešnické kovárny, z kovárenské šlejferny (brusírny), ze soukenické valchy, za prodané kapouny, za úroční telata, početného z Jeníkova a za úroční pepř.

Tyto údaje nám jednoznačně ukazují, jak velké bylo zatížení poddaných robotou. Pro poddaného znamenaly roboty jen malou část dávek, které byly stejně většinou vypláceny v penězích. Pokud však chceme pochopit celkový stav opočenského hospodářství musíme se podívat nejen na roboty, ale i na další finanční položky z hlediska všech příjmů panství.

Nejúplnější doklady o běžných platech a výnosech opočenského hospodářství získáme zase z důchodních účtů z roku 1622.

Běžné platy z roku 1622⁴⁰⁴

	Kop	Grošů	Denárů	%
Užitek z lesů	276	29	-	4,13
Peněz odúmrtních	246	38	-	3,71
Z mlýnů	137	15	-	2,1
Varného z pivovarů	103	56	-	1,55
Za prodané grunty	92	-	-	1,4
Ze zahrad	50	-	-	0,75
Ze spižírny	42	5	-	0,63
Z vápenice	23	56	6	0,31
Z pastvin	14	30	-	0,22
Šenkovného	14	16	-	0,21
Z olejnice	13	25	1	0,19
Z dobytků	12	20	1½	0,18
Různé příjmy ⁴⁰⁵	27	22	2	
Celkově	1 054	48	3½	100

Zásadními položkami v opočenském hospodářství byly příjmy z pivovaru, ze dvorů a z rybníků.

Zisky ze dvorů jsou však podle účtů z roku 1622 až překvapivě nízké. Uvádí se zde pouze 27 kop 30 grošů, což je částka u 10 panských dvorů naprosto zanedbatelná. Rozhodně se nemůžeme spokojit s myšlenkou, že tyto panské dvory vynášely podobně jako jedna vápenka. Je tedy velmi pravděpodobné, že vzhledem k obavám z nedostatku obilí se většina zásob neprodala, a vrchnost si je ponechala v zásobárnách.

⁴⁰⁴ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2.

⁴⁰⁵ Příjmy ze soli, z vinopalen, se setí na kopaninách, z posudného a řemesel a ze cla.

Šlo jistě o obavy z hladomoru, který by mohl vypuknout v souvislosti s vojenskými akcemi třicetileté války. Stejně tak v roce 1624 z podobných důvodů nebyl výnos z dvorů vůbec zaznamenán.⁴⁰⁶

Ze zlomků účtů z roku 1617 dvory vykázaly 4 760 kop 29 grošů 5½ denárů. Budeme proto počítat s touto částkou, protože se nám jedná především o poměr jednotlivých položek. O stavu opočenských dvorů vypovídá také Taxa z roku 1636, jejíž součástí však bohužel nejsou výnosy z dvorů.⁴⁰⁷

Výnos režijního hospodářství

	Kop	Grošů	Denárů	%
Panský pivovar z roku 1622	5 597	50	-	48,9
Dvory z roku 1617	4 760	29	5½	41,6
Rybníky roku 1622	1 088	39	½	9,5
Celkově	11 446	58	6	100

Není překvapivé, že nejvýnosnějším panským artiklem bylo pivo. Přesto lze konstatovat, že hlavní důraz byl po celé období vlády Trčků z Lípy na Opočně kladen na rybníkářství, které se vyvíjelo vcelku vyrovnaně. Pivovarnictví sice bylo jistě vždy nejvýnosnější, ale naprostou převahu získalo až po monopolizaci vrchnostenských vesnic.

⁴⁰⁶ Láska, J.: Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze XVI. až XVIII. století, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 120.

⁴⁰⁷ SOA Zámorsk, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury.

Dvorové hospodářství bylo nejspíše až do nástupu Jana Rudolfa Trčky vcelku opomíjené a teprve v době jeho vlády se začalo intenzivně pracovat na vzniku nových dvorů.⁴⁰⁸

Nyní se můžeme podívat na celkový výnos panství, na kterém se podílely jak platy stálé, platy běžné i hlavní vrchnostenské podniky.

Celkový výnos panství k roku 1622

	Kopy	Groše	Denáry	%
Panský pivovar	5 597	50	-	39,7
Dvory z roku 1617	4 760	29	5½	33,7
Rybníky	1 088	39	½	7,6
Běžné platy	1 054	48	3½	7,5
Stálé platy	1 617	43	2½	11,5
Celkově	14 119	30	5	100

Na první pohled je zřejmé, že výtěžek panství stál především na výnosech z vrchnostenských zařízení (81 %). Opočenské panství tak můžeme srovnávat s vyspělými statky v jižních Čechách, kde se hrubé příjmy z režijního hospodářství pohybovaly většinou mezi 70 % až 80 %.⁴⁰⁹ Stálé platy, tedy přímé dávky poddaných, byly pouze desetinou všech příjmů panství.

To nás může přesvědčit o tom, že na opočenském panství bylo režijní hospodářství vcelku vyspělé. Přestože zvláště dvorové hospodářství bylo vzhledem k velikosti panství nedostatečné, nelze souhlasit s

⁴⁰⁸ SOA Zámorsk, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova sign. 8 2 2.

⁴⁰⁹ Míka, A.: Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. stol.), Historický sborník I, Praha, 1953, s. 196.

názorem Josefa Petráně, že opočenské (podobně jako litomyšlské panství) nebylo rozvinutým režijním hospodářstvím.⁴¹⁰

⁴¹⁰ Petráň, J.: Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha, 1964, s. 70.;

Litomyšlské panství, které mělo srovnatelnou velikost jako panství Opočno, získávalo ve dvacátých letech z režijního hospodářství pouze něco okolo 40 % z celkového hrubého příjmu. Již tento rozdíl ukazuje, že nelze tato panství srovnávat. Křivka, J.: Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů (Příspěvek k dějinám českého velkostatku v 16.- 17. stol.), Praha, 1959, s. 40.

Seznam použitých pramenů a literatury

Archiválie:

- SOA **Zámorsk**, Velkostatek (dále VS) Opočno, Deskový odhad ročních příjmů z panství Opočno a statků Černíkovice a Doubravice, r. 1635-1636, Hornigova signatura 87 1 38.
- SOA **Zámorsk**, VS Opočno, Důchodní účet, r. 1622, Hornigova signatura 8 2 2.
- SOA **Zámorsk**, VS Opočno, Inventář a ocenění panství Opočno (Taxa panství opočenského), r. 1636, bez signatury.
- SOA **Zámorsk**, VS Opočno, Kalociovaný opis privilegií stran výročních a týdenních trhů v Dobrušce z roku 1752, Hornigova signatura 40 15 203.
- SOA **Zámorsk**, VS Opočno, Kniha o pronájmech horských pasek poddaným, r. 1625-1638, Hornigova signatura 28 1 4.
- SOA **Zámorsk**, VS Opočno, Majetková fassa: rustikál (Extrakt vyměřených rolí na panství opočenském), r. 1637, Hornigova sign. 52 49 348.
- SOA **Zámorsk**, VS Opočno, Opisy privilegií města Dobrušky, Hornigova sign. 39 11 85f,l,n,o,t-w.
- SOA **Zámorsk**, VS Opočno, Opisy privilegií města Opočna, Hornigova sign. 38 5 86a-k.
- SOA **Zámorsk**, VS Opočno, Urbář, r. 1581-1587, Hornigova signatura 26 1 1.
- SOA **Zámorsk**, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova signatura 26 2 2.

SOA Zámorsk, VS Opočno, Vyúčtování důchodních dluhů na panství Opočno po vymření Trčků z Lípy, r. 1634-1635, Hornigova signatura 88 1 4a.

SOkA Hradec Králové, Archiv města Třebechovice pod Orebem, inv. č.4

Vydané prameny:

Beneš, F. (ed.): Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526, díl I., sv. 1\2, Praha, 1974, s. 220.

Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, díl II., Praha, 1872, s. 530.

Kalousek, J. (ed.): Archiv český VII., Praha, 1887, s. 732.

Kalousek, J. (ed.): Archiv český IX., Praha, 1889, s. 611.

Kalousek, J. (ed.): Archiv český XV., Praha, 1896, s. 616.

Palacký, F. (ed.): Archiv český I., Praha, 1840, s. 612.

Palacký, F. (ed.): Archiv český II., Praha, 1842, s. 584.

Palacký, F. (ed.): Archiv český III., Praha, 1844, s. 628.

Palacký, F. (ed.): Archiv český V., Praha, 1862, s. 606.

Rynešová, B. (ed.): Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, sv. II., Praha, 1954, s. 452.

Seidler, K.: Kronika města Světlé, Praha, 1887, s. 120.

Literatura:

- Bartáčková, P.:** Postavení měst a městeček na panství Lanškroun a Lanšperk ve světle privilegií udělených Pernštejnů v letech 1506-1588, Východočeské listy historické 21-22, Hradec Králové, 2004, s. 305-316.
- Bílek, T.:** Dějiny konfiskací po roce 1618, II., Praha, s. 1472.
- Čáňová, E.:** K problematice povstání r. 1628 na trčkovských panstvích v Podorlicku, Orlické hory a Podorlicko 6, Rychnov nad Kněžnou, 1974, s. 95-112.
- Čechura, J.:** Dominium smiřických-protokapitalistický podnikatelský velkostatek předbělohorských Čech, Český časopis historický 90/4, Praha, 1992, s. 507-535.
- Černý, V.:** Hospodářské instrukce: Přehled zemědělských dějin a v době patrimoniálního velkostatku XV.-XIX. století, Praha, 1930, s. 404.
- Dobiáš, J.:** Dějiny královského města Pelhřimova II., Pelhřimov, 1936, s. 1036.
- Dostál, J.:** Opočenský zámek roku 1635, Časopis společnosti přátel starožitností československých, XLIII., Praha, 1935, s. 183-188.
- Dostál, J.:** Poslední boj - Příspěvek k dějinám Trčkovských konfiskací, Sborník archivu ministerstva vnitra, svazek IX., Praha, 1936, s. 112.
- Dostál, J.:** Sestra Adama Erdmana Trčky, Český časopis historický 43, Praha, 1937, s. 72-83.
- Drahotová, O.:** Historie sklářské výroby v českých zemích I., Praha, 2003, s. 760.

- Duška, J.:** Trčkové z Lípy, na Opočně atd., Ratibor: neodvislý politický list pro zájmy královéhradeckého kraje, roč. IV., 1884.
- Dvořáková, L.:** Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století, AUC-PH 1, Praha, 1976, s. 113-135.
- Flesar, A.:** Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského, Hradec Králové, 1895, s. 267.
- Haas, A.:** Privilegia nekrálovských měst českých z let 1453-1500, Praha, 1960, s. 407.
- Haas, A.:** Soupis privilegií měst a městeček ve východočeském kraji od r. 1526, Sborník prací východočeských archivů, Zámrsk, 1972, s. 118-177.
- Hejna, A.:** Opočno. Státní zámek a památky v okolí. Sportovní a turistické nakladatelství, Praha, 1962, s. 38.
- Horák, K.:** Z historie myslivosti na panství Opočenském, Orlické hory a Podorlicko 1, Rychnov nad Kněžnou, 1978, s. 86-98.
- Horyna, M.:** Bývalý Trčkovský palác na Malé Straně v Praze, Historická inspirace - Sborník k poctě Dobroslava Líbala, Praha, 2001, s. 113-125.
- Hraše, J.K.:** Dějiny Náchoda 1620-1740, Náchod, 1994, s. 231.
- Hrubý, F.:** Marie Magdalena Trčková roz. z Lobkovic, In: Královny, kněžny a velké ženy české, Praha, 1940, s. 263.
- Chalupa, A.:** Panství Smiřice a jeho poddaní v polovině 17. století, Hradecký kraj II., Hradec Králové, 1958, s. 197-214.
- Janáček, J.:** Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, Praha, 1955, s. 407.
- Janáček, J.:** Valdštejn a jeho doba, Praha, 2003, s. 384.

- Janáček, J.:** Valdštejnova smrt, Praha, 1970, s. 323.
- Křivka, J.:** Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů (Příspěvek k dějinám českého velkostatku v 16.-17. stol.), Praha, 1959, s. 82.
- Láska, J.:** Někdejší Opočensko a jeho obyvatelé v urbářích panství ze XVI. až XVIII. století, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 96-122.
- Láska, J.:** Rybníkářství a rybářství na Opočensku, Hradecký kraj II., Hradec Králové, 1958, s. 229.
- Láska, J.:** Vzestup a pád Trčků z Lípy, Heraldika a genealogie XX, 1987, s. 37-48.
- Lokvenc, T.:** Opočenský zámecký park, Orlické hory a Podorlicko 11, Rychnov nad Kněžnou, 2001, s. 135-141.
- Macek, J.:** Jiří z Poděbrad, Praha, 1967, s. 272.
- Mareš, V., Peška, R.:** Historický vývoj města Opočna, Orlické hory a Podorlicko 11, Rychnov nad Kněžnou, 2001, s. 142-153.
- Míka, A.:** Feudální velkostatek v jižních Čechách (XIV.-XVII. stol.), Historický sborník I, Praha, 1953, s. 122-214.
- Míka, A.:** Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období, Sborník historický 15, Praha, 1967, s. 51-78.
- Míka, A.:** Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století, Praha, 1960, s. 439.
- Ottova encyklopedie** obecných vědomostí na cd-rom, heslo „Trčkové z Lípy“, Aion SC, 1997.
- Palacký, F.:** Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, Praha, vydání šesté, díl IV., s. 637.

- Pavel, J.:** Pověsti českých hradů a zámků, Praha, 2004, s. 347.
- Pekař, J.:** Dějiny valdštejnského spiknutí, díl I., Praha, 1933, s. 507.
- Pekař, J.:** Kniha o Kostí, Praha, 1998, s. 367.
- Pešák, V.:** Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha, 1953, s. 227.
- Petráň, J.:** Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha, 1964, s. 361.
- Polívka, M.:** Šlechtic jako podnikatel v pozdně středověkých Čechách, Pocta Josefu Petráňovi, Praha, 1991, s. 95-109.
- Prchalovi, J. a E.:** Dívčí kámen, Praha, 1976, s. 149.
- Rathouský, V., Lilkovský, Z.:** Opočno 1068-2000. Historie v datech, Praha, 2006, s. 272.
- Sedláček, A.:** Hrady, zámky a tvrze Království českého, II. Hradecko, Praha, 1996, s. 270.
- Sedláček, A.:** Pověti Čech, Moravy a Slezka, Olomouc, 2007, s. 207.
- Slavík, J.:** Dva renesanční kostely z Opočenska, Orlické hory a Podorlicko 9, Rychnov nad Kněžnou, 1999, s. 73-85.
- Staré letopisy české,** z rukopisu křižovnického, Praha, 1959, s. 219.
- Šandera, M.:** Páni z Dobrušky a Opočna, České Budějovice, 2007, s. 184.
- Šůla, J.:** Dobrušská privilegia právovárečná a Jan Rudolf Trčka z Lípy, Orlické hory a Podorlicko 1, Rychnov nad Kněžnou, 1978, s. 97-102.
- Šůla, J.:** Dva kšafy Jana Rudolfa Trčky z Lípy, Stopami dějin Náchodska 5, 1999, s. 259-169.

Šůla, J.: Stručné dějiny a topografie skláren v Orlických horách v období feudalismu, Sborník prací východočeských archivů V., Zámrsk, 1984, s. 97-189.

Šůla, J.: Venkovský lid východního Hradecka v letech 1590-1680, Acta Musei Reginanehradecensis, serie B, XIII., Hradec Králové, 1971, s. 293.

Urbánek, R.: České dějiny, díl III.\1., Praha, 1915, s. 639.

Válka, J.: Hospodářská politika feudálního velkostatku na předbělohorské Moravě, Praha, 1962, s. 245.

Internetové odkazy:

<http://www.psp.cz/eknih/snemy/v100/>

<http://www.sweb.cz/hejkalkovo.opocno/texty/povesti.htm#pov3>

Seznam příloh

1. Počet osedlých v jednotlivých vesnicích a výše ročních úroků.....1

Zdroj: SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1581-1587,
Hornigova signatura 26 1 1.
SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova
signatura 26 2 2.

2. Roboty na opočenském panství.....5

Zdroj: SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1581-1587, Hornigova
signatura 26 1 1.
SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598,
Hornigova signatura 26 2 2.

3. Hamfeš Jiříka Kellera mistra hutí Dešenského.....10

Zdroj: SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova
signatura 26 2 2., fol. 546-548.

4. Kostely na opočenském panství.....13

Zdroj: SOA Zámorsk, VS Opočno, Urbář, r. 1598, Hornigova
signatura 26 2 2.

5. Mapa s největšími trčkovskými majetky v Čechách k roku 1635.....14

Zdroj: <http://www.zemepis.com/reky4.php>, dne 11.4.2008.

6. Mapa všech držav Trčků z Lípy na Hradecku k roku 1635.....	15
--	-----------

Zdroj: Sedláček, A.: Hradý, zámky a tvrže Království
českého, II. Hradecko, Praha, 1996.

7. Mapa opočenského panství za Trčků z Lípy k roku 1598.....	16
---	-----------

Zdroj: Flesar, A.: Popis historicko-archeologicko-
statistický okresu opočenského, Hradec Králové, 1895.

8. Mapa opočenských vesnic v Orlických horách a podhůří.....	17
---	-----------

Zdroj: Orlické hory, soubor turistických map, Kartografie, Praha,
1978.

9. Rodokmen rodu Trčků z Lípy.....	18
---	-----------

Příloha č.1

Počet osedlých v jednotlivých vesnicích a výše ročních úroků

Obec	Osedlých			1587			1598			+/-
	1587	1598	+/-	Kopy	Groše	Den.	Kopy	Groše	Den.	
Bačetín	18	18	0	4	33	2	4	37	2½	4 gr.
Běstviny	4	4	0	2	23	6	2	24	4	5 den.
Bidlo	2	2	0	0	28	0	0	28	0	0
Blešno	15	18	3	14	30	5	14	30	5	0
Bohdašín	44	17	-27	3	24	3	3	28	4	4 gr. 1 den.
Bolehošť	22	24	2	31	33	5	30	44	5	11 gr.
Brtva	4	4	0	0	33	0	0	33	0	0
Březiny	3	3	0	1	44	6	1	45	2	3 den.
Bystré	10	10	0				2	56	0	-
Čánka	14	16	2	28	1	0	27	1	4	- 1 gr. 4 den.
Deštné	27	26	-1	5	50	0	5	57	2	7 gr. 2 den.
Dlouhá Ves	8	14	6	?	?	?	1	2	0	?
Dobré	25	29	4	2	53	1	2	51	2	1 gr. 6 den.
Dobruška	108	112	4	26	48	0	26	53	5	5 gr. 5 den.
Dobřany	6	8	2	1	55	3	1	55	3	0
Dobříkovec	7	6	-1	5	58	5	5	0	5	- 58 gr.
Domašín	15	19	4	20	50	4	9	46	0	-11kop 4 gr. 4 den.
Hlinné	17	25	8	7	23	0	5	23	0	- 2 kopy gr.
Hlohov	5	6	1	20	41	2	9	42	6	- 10 kop 59 gr. 3 den.
Houdkovice	20	20	0	25	38	3	25	36	2	- 2 gr. 1 den.
Hrádek	16	20	4				2	36	2	-
Chábory	4	5	1	1	9	2	1	8	4	-5 den.
Janov	4	5	1	3	18	0	1	18	0	- 2 kopy gr.
Jeníkovice	24	24	0	31	7	3	24	31	3	-6 kop 36 gr.
Jesenice	6	0	-6	17	21	0	0	0	0	-17 kop 21 gr.
Jílovice	9	10	1	8	30	4	8	24	2	- 6 gr. 2 den.
Klášter	7	9	2	13	46	2	13	46	2	0
Kounov	16	19	3	3	47	0	4	4	0	17 gr.
Králova Lhota	20	18	-2	40	20	2	21	22	1	- 18 kop 58 gr. 1 den.

Obec	Osedlých		+/-	1587			1598			+/-
	1587	1598		Kopy groše den.			Kopy groše den.			
Krňovice	8	9	1	9	40	0	7	38	0	-2 kopy 2gr.
Křivice	18	21	3	14	4	1	14	10	2	6 gr. 1 den.
Křovice	10	10	0	0	47	5	0	29	5	-18
Ledce	12	13	1	13	50	4	11	51	6	-1 kopa 58 gr. 5 den.
Lhota Bolehoštská	11	7	-4	8	52	0	8	23	0	-29 gr.
Lhota Podbřezská	14	10	-4	2	42	6	2	19	3	- 23 gr. 3 den.
Lomy	4	4	0	1	7	1	1	7	1	0
Mastí	4	6	2	4	22	0	4	12	0	- 10 gr.
Mělčany	9	9	0	15	23	5	9	47	1	-5 kop 36 gr. 4 den.
Městec	13	13	0	13	28	3	18	38	4	5 kop 10 gr. 1 den.
Meziříčí	39	38	-1	31	7	0	31	23	0	16 gr.
Miškov	4	4	0	2	53	1	2	29	3	-23gr. 5 den.
Mnichová	6	6	0	1	39	6	2	44		4 gr. 2 den.
Mokré	16	16	0	35	32	0	30	6	0	- 5 kop 26 gr.
Nedvězí	8	9	1	2	1	5	2	4	6	- 2den.
Nepasice	20	23	3	18	18	4	17	6	4	-1kopa 12 gr.
Netřeby	?	3	?	?	?	?	0	43	2	?
Nová	2	2	0	0	16	0	0	16	0	0
Očelice	7	8	1	7	58	0	7	58	0	0
Ohnišov	26	36	10	10	36	0	10	46	6	10 gr. 6 den.
Olešnice	36	48	12	6	47	6	6	47	3	- 3 den.
Opočno	27	27	0	18	11	3	16	11	3	- 2 kopy
Osečnice	9	11	2	1	8	4	1	8	2	- 2 den.
Ostašovice	3	4	1	3	7	0	3	7	0	0
Plasnice	14	8	-6	2	36	4	2	25	0	-11 gr. 4 den.
Podbřeží	21	20	-1	17	50	0	17	50	0	0
Pohoř	23	26	3	68	12	0	57	35	5½	11 kop 37gr. 5½ den.
Polánky	10	6	-4	14	51	0	7	26	2	-7 kop 24 gr. 5 den.

Obec	Osedlých		+/-	1587			1598			+/-
	1587	1598		Kop grošů den.			Kop grošů den.			
Přepychy	39	44	5	38	21	6	38	22	1	2 den.
Pulice	25	30	5	43	50	4	53	7	6	9 kop 17 gr. 2 den.
Rohenice	11	10	-1	14	10	2	13	10	2	- 1 kopa
Rovné	10	11	1	2	45	1	2	46	2	1 gr. 1 den.
Rozkoš	7	7	0	1	25	0	1	57	0	22 gr.
Roztoky	8	0	-8	7	8	3½	0	0	0	- 7 kop 8 gr. 3,5 den.
Rychnov	32	0	-32	27	35	0	0	0	0	- 27 kop 35 gr.
Rzy	9	14	5	1	24	4	1	48	4	24 gr.
Sedloňov	28	32	4	5	7	2	5	11	3	4 gr. 1 den.
Semechnice	18	25	7	36	33	0	16	41	4	-19 kop 44 gr. 3 den.
Slavětín	6	6	0	10	11	6	10	15	6	4 gr.
Slavoňov	9	11	2	2	26	4	2	26	4	0
Sněžné	26	36	10	?	?	?	6	58	0	?
Spáleniště	5	10	5	0	43	0	0	43	1	1 den.
Stěnkov	11	10	-1	9	40	0	6	51	2	-2 kopy 49gr.
Sudín	3	7	4	1	20	4	2	0	2	39 gr. 5 den.
Šediviny	9	8	-1	2	25	0	4	2	2	1 kopa 35 gr. 2 den.
Šestajovice	27	0	-27	18	38	4½	0	0	0	- 18 kop 38 gr. 4, 5 den.
Šonov	2	0	-2	2	16	5	0	0	0	- 2 kopy 16 gr. 5 den.
Tis	6	10	4	1	22	0	1	46	2	24 gr. 2 den.
Trnov	16	16	0	21	46	2	11	56	0	-9 kop 50 gr. 2 den.
Třebechovice	98	126	28	0	0	0	23	5	1	-
Újezd	4	4	0	3	37	5	2	52	5	- 1 kopa 15 gr.
Újezdec	4	4	0	5	52	2	5	43	2	- 9 gr.
Val	21	24	3	10	4	2	10	12	6	8 gr. 4 den.
Vanůvka	3	3	0	0	47	0	0	47	0	0
Vranov	5	6	1	2	40	0	5	46	0	3 kopy 46 gr.

Obec	Osedlých		+/-	1587			1598			+/-
	1587	1598		Kop grošů den.			Kop grošů den.			
Vyhnanice	4	1	-3	2	3	0	2	3	0	0
Zádolí	4	4	0	7	22	0	7	22	0	0
Zvole	25	0	-25	23	33	4	0	0	0	- 23 kop 33 gr. 4 den.
Provoz	8	13	5	6	30	5	6	30	5	0
Vršovka	5	5	0	2	45	0	2	45	0	0

Příloha č. 2

Roboty na opočenském panství

Obec		1587			1598		
	osedlých	dnů	v penězích	osedlých	dnů	v penězích	+/-
Dobruška	108	6	9½ gr.	112	3	3 gr.	-6½ gr.
Třebechovice	98	?	4 kopy 27 gr.	126	?	4 kopy 36 gr.	9 gr.
Pohoř	23	85	2½ kopy 20 gr.	26	80	2kopy 50 gr.	-5 dní
Bačetín	18	104½	3 kopy 22 gr. 3 den.	18	103½	3 kopy 27gr.	4 gr. 4 den.
Sudín	3	75½	2½ kopy 1 gr.	7	75½	2½ kopy 1 gr.	0
Dobré	25	145	10 kop 20 gr.	29	140	4 kopy gr.	-6 kop 20 gr.
Osečnice	9	18	36 gr.	11	18	36gr.	0
Hlinné	17	145	10 kop 20 gr.	25	145	4 kopy gr.	-6 kop 20 gr.
Podbřeží ¹	21	61½	3 kopy 23 gr.	20	77	3 kopy 50 gr.	27 gr.
Lhota Podbřežská ²	14	40	3 kopy 25 gr.	10	48	2 kopy 25 gr.	1 kopa gr.
Křovice	10	13	26 gr.	10	10½	21 gr.	- 5 gr.
Val	21	147	4 kopy 54½ gr.	24	149	4 kopy 59½ gr.	5 gr.
Domašín ³	15	110	2 kopy 22½ gr.	19	102	1 kopa 40½ gr.	- 44 gr.
Miškov	4	50	50 gr.	4	50	50 gr.	0
Brtna	4	4	4 gr.	4	4	4gr.	0
Mělčany	9	22½	45 gr.	9	22½	45 gr.	0
Přepychy ⁴	39	3	5 gr.	44	4	4 gr.	-1 gr.

¹ Podbřeží 1587 - 61½ dne ženné roboty činilo 2 kopy 3 gr. Roboty orní pak 1 kopy 20 gr.

Podbřeží 1598 - Zde již je roboty orní specifikována na 17 dní a přidány roboty na „záhonech“.

² Lhota Podbřežská 1587 - 40 dní činilo 1 kopy 20 gr. a roboty orní Sv. Bartolomějská 2 kopy 5 gr.

Lhota Podbřežská 1598 - 40 dní činilo 1 kopy 20 gr. a roboty orní Sv. Bartolomějská již pouze 1 kopy 5 gr., navíc však přidány roboty na „záhonech“.

³ Domašín 1598 - Roboty k Běstvinskému dvoru činila 33 gr.

⁴ Přepychy 1587 - 3 dny hrabání činilo 5 gr.

Přepychy 1598 - 2 dny hrabání po 1 gr., 2 dny roboty ženné po 2 gr.

Obec	1587			1598			+/-
	osedlých	dnů	v peněžích	osedlých	dnů	v peněžích	
Houdkovice	20	56	1 kopa 52 gr.	20	56	1 kopa 52 gr.	0
Semechnice	18	16	32 gr.	25	16	32 gr.	0
Trnov	16	14	28 gr.	16	14	28 gr.	0
Bolehošť ⁵	22	7½	18 gr. 1 den.	24	7½	18 gr. 1 den.	0
Lhota Bolehošťská ⁶	11	55	2 kopy 20 gr. 3½ den.	7	54½	2 kopy 16 gr. 6 den.	-3 gr. 4½ den.
Polánky ⁷	10	31	1 kopa 42 gr. 2 den.	6	37	1 kopa 42 gr. 2 den.	0
Blešno, Nepasice ⁸	35	0	5 kop 31 gr. 5½ den.	41	0	5 kop 31 gr. 5½ den.	0
Jeníkovice ⁹	24	?	3 kopy 44 gr. 6 den.	24	0	3 kopy 30 gr. 6 den.	- 14 gr.
Městec	13	54	2 kopy 12 gr.	13	54	2 kopy 12 gr.	0
Vranov ¹⁰	5	5	18 gr. 4 den.	6	5	18 gr. 4 den.	
Očelice ¹¹	7	70½	3 kopy 7 gr.	8	70½	3 kopy 7 gr.	0
Újezd	4	33½	1 kopa 24 gr.	4	33½	1 kopa 24 gr.	0
Jílovice	9	175½	5 kop 30 gr.	10	175½	4 kopy 50 gr.	- 40 gr.

⁵ Bolehošť 1587, 1598 - 7½ dne roboty ženné činilo 15 gr. a robota na „záhonech“ 3 gr. 1 den.

⁶ Lhota Bolehošťská 1587 - 45 dní roboty ženné, 10 dní roboty orní a vožení hnoje a robota na 22½ „záhonech“ za 12 gr. 3½ den.

Lhota Bolehošťská 1598 - 44½ dne roboty ženné, 8 dní vožení hnoje, 2 dny orání, 22½ „záhonů“ za 7 gr. 6 den.

⁷ Polánky 1587 - roboty ženné 31 dní, roboty orání 22 gr., „záhonů“ 7 gr. 4 den., sena vožení 5 gr.

Polánky 1598 - roboty upřesňuje, ženné 31 dní, orání 6 dní, 6 vozů sena vožení a 18 „záhonů“ pletí.

⁸ Blešno a Nepasice 1587, 1598 - Sami si mezi sebou vybírali na robotu a platili vrchnosti 4 kopy 25 gr. 3 den. a za robotu ke mlýnu Nepasickému 1 kopa 6 gr. 2½ den.

⁹ Jeníkovice 1587 - roboty platili sami, za žennou dávali 3 kopy 2 gr. 1 den. Jeníkovice 1598 - robota ženná snížena o 14 gr.

Dále roboty k mlýnu Třebechovskému (1587, 1598) 42 gr. 5 den.

¹⁰ Vranov 1587, 1598 - roboty ženné činily 10 gr., a roboty na „záhonech“ 8 gr. 4 den.

¹¹ Očelice 1587, 1598 - 52½ dne roboty ženné za 1 kopa 45 gr, 18 dní roboty orné za 1 kopa 22 gr.

Obec	1587			1598			+/-
	osedlých	dnů	v penězích	osedlých	dnů	v penězích	
Čánka	14	86	2 kopy 52½ gr.	16	86	2 kopy 52½ gr.	0
Mokré	16	87½	2 kopy 55 gr.	16	87½	2 kopy 55 gr.	0
Meziříčí	39	139	4 kopy 12 gr. 2 den.	38	139	4 kopy 12 gr. 2 den.	0
Králova Lhota ¹²	20	63½	5 kopy 50 gr.	18	63½	5 kop 50 gr.	0
Rohenice ¹³	11	2	4 gr.	10	2	4gr.	0
Pulice	25	76	2 kopy 32½ gr.	30	76	2 kopy 32½ gr.	0
Bystré ¹⁴	10	?	10 gr.	10	61½	71½ gr.	61½ gr.
Janov ¹⁵	4	44	40 gr.	5	44	44 gr.	0
Tis ¹⁶	6	23	27 gr.	10	23	27 gr.	0
Bohdašín ¹⁷	44	75½	1 kopa 23½ gr.	17	75½	1 kopa 23½ gr.	0
Nová Ves ¹⁸	2	3	5 gr.	2	3	5 gr.	0
Vanůvka ¹⁹	3	26	29 gr.	3	26	29 gr.	0
Slavoňov ²⁰	9	88	1 kopa 37 gr.	11	93	1 kopa 42 gr.	5 gr.
Bidlo ²¹	2	?	2gr.	2	?	2gr.	0

¹² **Králova Lhota 1587, 1598** - 63½ dne roboty činilo 2 kopy 7 gr., dále se platily roboty vánoční 2 kopy 21½ gr. a roboty Sv. Bartolomějské 1 kopa 21½ gr.

¹³ **Rohenice 1598** - platilo se při Sv. Havli.

¹⁴ **Bystré 1587** - poddaní měli možnost za robotu při zámku Frymburku platit v penězích po 1 gr.

Bystré 1598 se objevuje nově robota ženná, trvající 61½ dne.

¹⁵ **Janov 1587, 1598** - robota ženná 44 dní po 1 gr. a robota při Frymburském zámku, kterou platili poddaní o Sv. Havli po 1 gr.

¹⁶ **Tis 1587, 1598** - robota ženná činila 23 gr. a za robotu k zámku Frymburku platili 4 osedlí po 1 gr.

¹⁷ **Bohdašín 1587, 1598** - robota ženná činila 1 kopa 15 gr. a za robotu k zámku Frymburku platilo 8 osedlých po 1 gr.

¹⁸ **Nová Ves 1587, 1598** - robota ženná činila 3 gr. a robotu k zámku Frymburku platili 2 osedlí po 1 gr.

¹⁹ **Vanůvka 1587, 1598** - robota ženná činila 26 gr. a robotu k zámku Frymburku platili 3 osedlí po 1 gr.

²⁰ **Slavoňov 1587** - za 88 dní roboty ženné platili poddaní 1 kopa 28 gr. a robota k zámku Frymburku činila 9 gr.

Slavoňov 1598 - 93 dnů roboty ženné činilo 1 kopa 33. a robotu k zámku Frymburku v obou případech platilo 9 poddaných po 1 gr.

²¹ **Bidlo 1587, 1598** - Robotu k zámku Frymburku platili oba poddaní po 1 gr.

obec	1587			1598			+/-
	osedlých	dnů	v penězích	osedlých	dnů	v penězích	
Ohnišov ²²	26	324	6 kop 30 gr.	36	324	6 kop 30 gr.	0
Kounov ²³	16	6	26 gr.	19	12	43 gr.	17 gr.
Rozkoš ²⁴	7	?	7 gr.	7	?	7 gr.	0
Nedvězí ²⁵	8	?	8 gr.	9	?	8 gr.	0
Dobřany ²⁶	6	?	6 gr.	8	?	6 gr.	0
Rovné ²⁷	10	?	10 gr.	11	?	10 gr.	0
Šestajovice ²⁸	27	0	10 kop 33 gr. 5 den.	0	0	0	-10 kop 33 gr. 5 den.
Roztoky ²⁹	8	0	1 kopa 39 gr.	0	0	0	-1 kopa 39 gr.
Zvole ³⁰	25	?	5 kop 8 gr. 2 den.	0	0	0	-5 kop 8 gr. 2 den.
Dlouhá Ves ³¹	8	?	4 gr.	14	?	6 gr.	2 gr.
Rychnov ³²	32	?	4 kopy 28 gr. 3½ den.	0	0	0	-4 kopy 28 gr. 3½ den.

²² Ohnišov 1587, 1598 - Kromě roboty ženné 324 dní, které činily 1 kopy 21 gr., bylo 23 osedlých s potahy povinno platit z roboty na Běstvinském dvoře po 3 gr. nebo tuto robotu vykonat.

²³ Kounov 1587 - 6 dní roboty ženné činilo 12 gr., robota svezení sena k zámku Frymburku, kterou museli poddaní platit 14 gr.

Kounov 1598 - platili poddaní za svezení sena 17 gr., 12 dní roboty ženné činilo 24 gr.

²⁴ Rozkoš 1587, 1598 - za vožení sena k zámku Frymburku dávali při Sv. Havli 8 gr.

²⁵ Nedvězí 1587, 1598 - za vožení sena k zámku Frymburku dávali při Sv. Havli 8 gr.

²⁶ Dobřany 1587, 1598 - platili při Sv. Havli 6 gr.

²⁷ Rovné 1587, 1598 - Za vožení sena k zámku Frymburku dávají při Sv. Havli 10 gr.

²⁸ Šestajovice 1587 - Poddaní platili za roboty orní na Sv. Havla 2 kopy 5 gr. 2½ den., na Sv. Jiří 2 kopy 5 gr. 2½ den, a o Vánocích za roboty 6 kop 23 gr. Šestajovice 1598 - Vesnice zpustla.

²⁹ Roztoky 1587 - Poddaní platili za roboty orní na Sv. Havla 20 gr., na Sv. Jiří 20 gr., a o Vánocích za roboty 59 gr.

Roztoky 1598 - Vesnice zpustla.

³⁰ Zvole 1587 - Poddaní platili za robotu o Vánocích 5 kop 8 gr. 2 den.

Zvole 1598 - Vesnice zpustla.

³¹ Dlouhá Ves 1587 - Robotu k zámku Frymburku platili 4 osedlí po 1 gr.

Dlouhá Ves 1598 - Robotu k zámku Frymburku platilo 6 osedlých po 1 gr.

³² Rychnov 1587 - Vesnice platila roboty o Vánocích.

Rychnov 1598 - Vesnice zpustla.

obec	1587			1598			+/-
	osedlých	dnů	v penězích	osedlých	dnů	v penězích	
Sněžné³³	25	?	25 gr.	36	88	1 kopa 28 gr.	1 kopa 3 gr.
Plasnice³⁴	14	?	-	8	?	8 gr.	8 gr.
Šediviny	9	?	-	8	?	8 gr.	8 gr.
Celkem	1058	2585,5	128 kop 56 gr. 5,5 den.	1046	2759,5	99 kop 33 gr. 6,5 den.	-29 kop 20 gr. 6 den.

³³ **Sněžné 1587** - Robota k zámku Frymburku

Sněžné 1598 - Robota k zámku zmizela a nahradila ji robota ženná 88 dní za 1 kopa 28 gr., a dále byli poddaní povinni opravovat obchodní cestu.

³⁴ **Plasnice 1587** - Robota lovu zvěře a vožení tenat.

Plasnice 1598 Robota lovu je již placená při Sv. Havli v sumě 8 gr.

Příloha č. 3

Hamfešt Jiříka Kellera mistra hutí Dešenského

Já Jan Rudolf Trčka z Lípy na Velíši, Kumburku Lipnici, Světlý, Opočně a Smiřicích etc. Jeho M^{sti} římského císaře radda etc. Hejtman kraje Hradeckého etc.

Přiznávám se tímto listem když čten nebo čtaucí slyšán bude. Jakož mne snažně žádal Jiřík Keller v hůtech na Dešným, abych jemu tu milost učinil, a jemu tu sklennou huť s rolými, lúkami, lesem, potokem, se dvěma dvory selskými a jedním mlejnem, tak jakž jest koupil a taky jak jest jemu i s tím lesem z poručení dobré paměti Našeho urozeného pána pana Kryštofa Jaroslava Trčky u pana strejce mého nejmilejšího od vypsanejch a k tomu od něho nařízenejch letha panie 1595 vyměřeno vosvobodil. Nemohouce já snažnou napřed jmenovanou huť s rolí, lúkami, lesem, potokem s těma dvěma selskýma dvory a mlejnem, který jest do poddaného mého skúpil pak jest mu to vyměřeno vodevzádáno, tak jakž nahoře dotčeno, jaké časů podzimního na ptáky líčeti na lepy plesky na jeho gruntech bez překážky jemu my potomkův mých však beze škody mý a potomkův mých toho všeho užívati a podle vůle svý řídití a spravovati mohl. Také k tomu dovoluji, aby týž Jiřík Keller k svý potřebě k sklenářskému řemeslu řemeslníky bez překážky všeliký roboty ke dvorům mým chovati sobě mohl. Tolikéž aby v mejch horách pansví opočenského a frymburského tu kde by sice do lesův nemohly přijeti, a takový dříví k jinejm potřebám mejm bráti obracetí a užívati nemohli, aby sobě týž jmenovaný Jiřík sklenář shnilého a neužitečného dříví mohl dáti popele pálití a toho užívati však, aby hajní a polesní moji o tom vědomost,

kde takové dříví bráti bude měli. Za takovou ode mne užívanou milost a vosvobození má týž Jiřík Kheller sklenář mně a potomkům mým každoročně od datum listu tohoto na dne na Sv. Havla šestnáct kop míš. a na Sv. Jiří šestnáct kop míš. z každého popeláře co těch chovati bude každoročně šest kop sklenic pěkných z pěkného skla na jakej mustr jemu se poručí, tři kopy vinnejch tolikéž také tři kopy erbovních buď flaší anebco se mu poručí udělati jednu kopy i mimo to sklenic kolecie a všelijakých věcí co by se k ruce mý potřebovat, to aby byl povinen za slušnější koupi než jinému dodávati, a vždyckny na hotově jmíti všelijaký pivo co pro sebe čeled' a řemeslníky svý potřebovati bude, aby byl povinnen z pi[vo]varu mého panství opočenského za peníze jak se jiným vystavuje bráti. Toho sobě také velice vymieňuji, aby často jmenovaný Jiřík Keller sklenář s svejm a potomky, lidmi a čeledí v mejch lesích kde sobě odpuštěno ma to snilý dříví bráti do žádného dobrého dřeva jak tomu jmenováno býti žádný škody skrze přívětivé udělal, taky na šeckny jiný věci myslivosti strany, střílení, honění, velký ptactvo, lapání, jako tetřevy, tetřívky, bažanty, jeřábky a jakž nížie jmenováno býti # na škodu a překážku bylo on, čeled', lidi a potomci jeho spokojen. # Summou co by všelijaké zvěři, která může jmenována býti.#

spokojen nechali a v tom sobě žádné moci a vůle nečinili. Tolikéž před čeledí lidmi a potomky svými opatřil, aby mi se škoda v lesích mých pasením dobytků svých a jejich nedála. Psi, který při dvořích a dobytčích jmíti a chovati budou, aby s jednou uťatou nohou na řetězích chování byli. Kdyby se on ale proti nadepsaným artikulům nezachoval, a těch jednoho i všech

nezdržel a v tom co v tomto listu dotčeno jest proti mně a potomkům mým učinil, tehdy má propadnoutia ztratiti všecken statek, svobodu a všecknu spravedlnost svou co zde na gruntech mých má a míti bude. Jakož se sám dobrovolně v tom zavázal a k tomu povolil.

Jestliže se pak podle listu tohoto a jak na dobrého poddaného záležití, chovati bude má vždyckny na sebe mne milostivou a ochrannou vrchnost míti. Taky sem sobě pro lepší paměť listu tohoto přípis schovati dal. Pro lepší jistotu a na potvrzení toho pečeť svou vlastní s svou dobrou vůlí k tomuto listu sem přivěsiti dal.

Jehož jest dathum lethy od Narození Syna Božího Tisícího šestistého druhého v úterý den památky Svatého Jiří.

Příloha č. 4

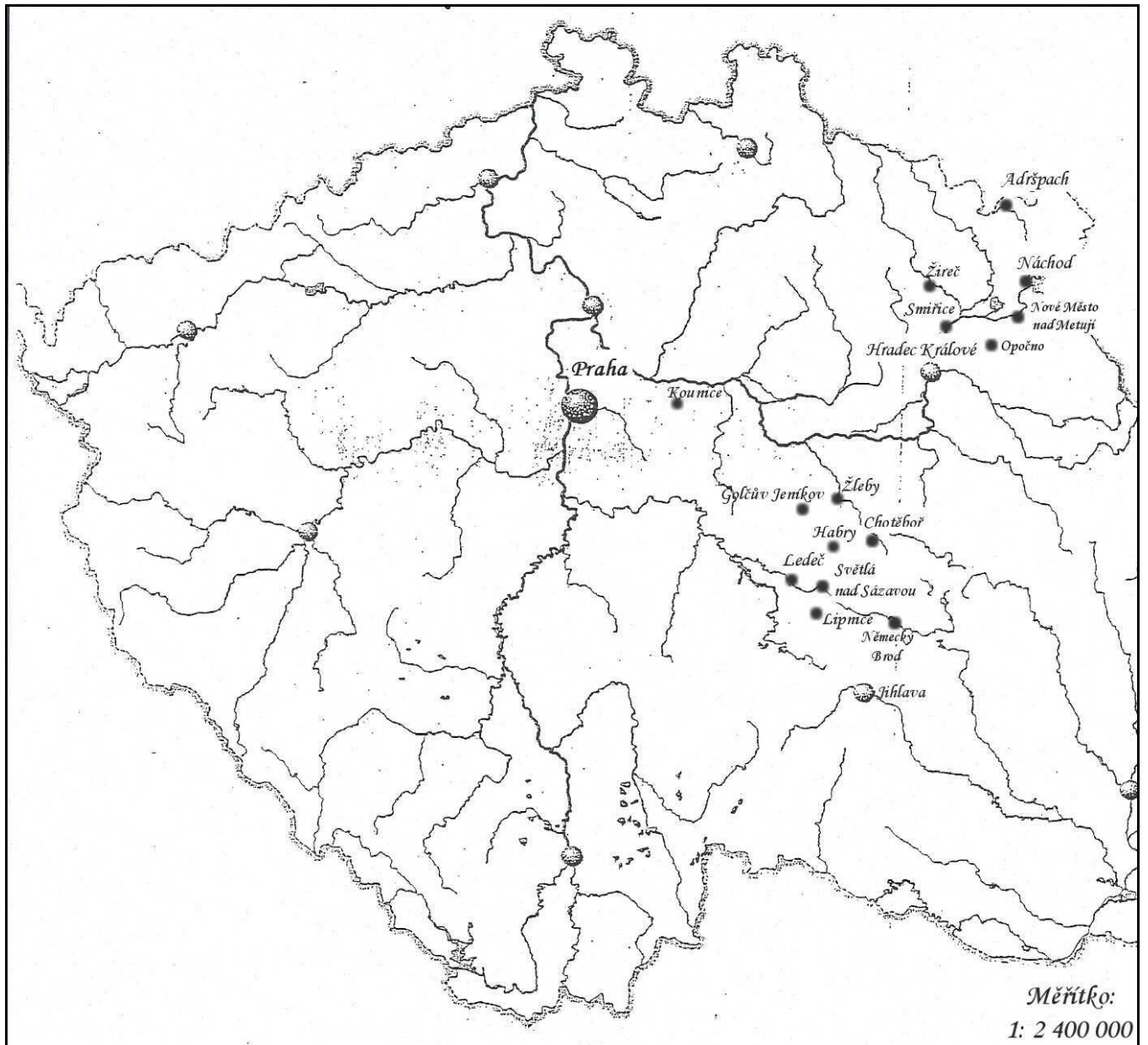
Kostely na opočenském panství podle urbáře z roku 1598

- Opočno** - kostel Sv. Trojice
- kostel Matky Boží
- Dobruška** - kostel Sv. Václava
- kostel Památky seslání Ducha sv.
- Třebechovice** - kostel Sv. Ondřeje
- kostel Těla a krve Krista Pána
- Meziříčí¹** - kostel Sv. Kateřiny
- Rohenice** - kostel Sv. Jana Křtitele
- Krňovice** - kostel Nanebevzetí Panny Marie
- Jeníkovice** - kostel Sv. Mikuláše
- Kláster** - kostel Sv. Jana Křtitele
- Ledce** - kostel [neznáme název]
- Přepychy** - kostel Sv. Prokopa
- Křivice** - kostel Sv. Václava
- Dobré** - kostel Sv. Petra
- Deštné** - kostel Marie Magdaleny
- Dobřany** - kostel Sv. Mikuláše
- Nový Hrádek** - kostel Sv. Petra
- Slavoňov** - kostel Sv. Martina
- Olešnice** - kostel Sv. Mikuláše
- Sedloňov** - kostel Všech svatých
- Jesenice** - kostel Nanebevzetí Panny Marie
- Zvole** - kostel Sv. Jošta

¹ Dnes České Meziříčí

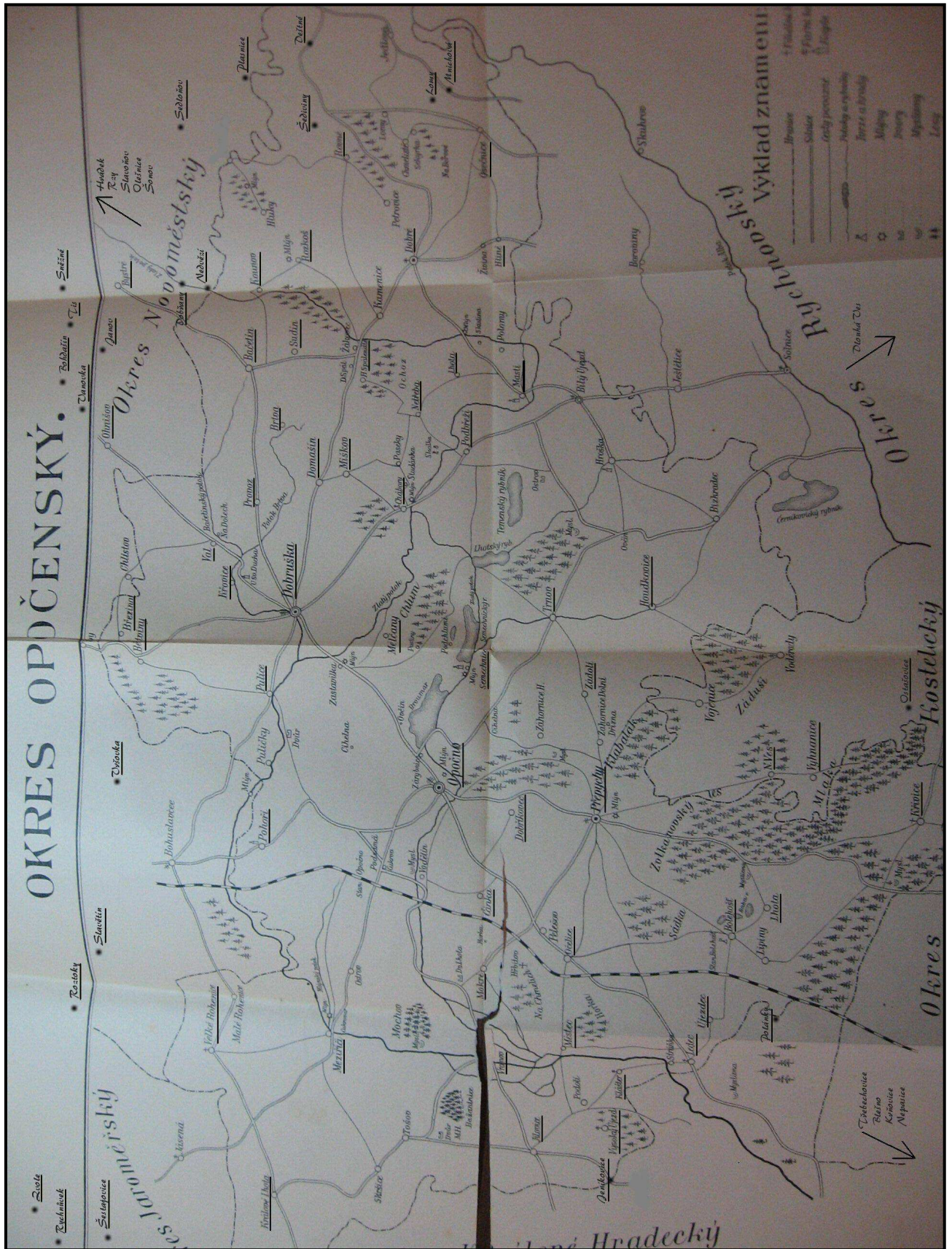
Příloha č.5

Mapa s největšími trčkovskými majetky v Čechách v roce 1635

Příloha č.7

Mapa opočenského panství za Trčků z Lípy

Příloha č.8
Mapa opočenských vesnic v Orlických horách a podhůří

Rodokmen Trčků z Lípy

